

Koko ajan jännittyneenä

Moniperusteinen syrjintä seksuaali- ja
sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kokemana

Oikeusministeriö
ISSN 1798-7059 (nid.)
ISSN 1798-7067 (PDF)
ISBN 978-952-259-730-4 (nid.)
ISBN 978-952-259-729-8 (pdf)
Taitto: Norr Design Oy
Kuvitus: Ismo Rekola

Painopaikka ja vuosi: Grano Oy, Helsinki 2018

Tämä julkaisu on saanut rahoitusta Euroopan Unionin perusoikeus-, tasa-arvo- ja kansalaisuusohjelmasta (2014-2020). Julkaisun sisällöt ovat täysin tekijän vastuulla, eivätkä ne välttämättä edusta Euroopan komission näkemyksiä.

Kuvailulehti

Julkaisija	Oikeusministeriö	19.12.2018
Tekijät	Outi Lepola, Siirtolaisuusinstituutti	
Julkaisun nimi	Koko ajan jännittyneenä - Moniperusteinen syrjintä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kokemana	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisu 51/2018	
Diari/hankenumero	OM006:00/2017	Teema Selvityksiä ja ohjeita
ISBN PDF	978-952-259-729-8	ISSN PDF 1798-7067
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-729-8	
Sivumäärä	88	Kieli Suomi
Asiasanat	perusoikeudet, ihmisoikeudet, syrjimättömyys, yhdenvertaisuus, vähemmistöt	
Tiivistelmä	<p>Tämän julkaisun on tuottanut oikeusministeriön <i>Rainbow Rights Promoting LGBTI Equality in Europe</i> -hanke (1.1.2017-31.12.2018), jonka tavoitteena on tukea kansallisen ja EU-tason yhdenvertaisuuslainsäädännön toimeenpanoa. Julkaisu liittyy moniperusteisen syrjinnän tunnistamisen vahvistamiseen, syrjintään puuttumiseen sekä sen ennaltaehkäisyyn, jotka ovat hankkeen keskeisiä painopisteitä. Selvityksen tekemisestä on vastannut Outi Lepola (Siirtolaisuusinstituutti).</p> <p>Selvityksessä käydään lävitse laadullisen tutkimuksen menetelmin moniperusteisen syrjinnän kokemuksia sekä sen seurauksia. Selvitystyö on kohdennettu erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen henkilöihin, jotka lisäksi kuuluvat joko etniseen tai uskonnolliseen vähemmistöön tai vammaisten henkilöiden ryhmään. Selvityksessä tarkastellaan koettua asenneilmapiiriä vähemmistöryhmiä ja vammaisia henkilöitä kohtaan, kumulatiivisia ja risteäviä syrjintäkokemuksia eri elämäntilanteilla sekä sisäryhmäsyrjintään liittyviä tilanteita ja haasteita.</p> <p>Moniperusteinen syrjintä tuottaa erityisiä syrjinnän muotoja ja seurauksia, joita selvitys pyrkii avaamaan. Syrjinnän moniperusteisuus moninkertaistaa ulossulkemisen ja eriarvoisen kohtelun määriä yksilön kannalta, mikä myös tekee syrjinnästä todennäköisemmin jatkuvampaa ja kokonaisvaltaisempaa. Selvitystyön tuloksia voi käyttää laajasti hyväksi eri toimijoiden puitteissa yhdenvertaisuuden lisäämiseksi moniperusteisen syrjinnän näkyväksi tuomisen kautta.</p>	
Kustantaja	Oikeusministeriö	
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Tämä julkaisu on toteutettu osana oikeusministeriön koordinoimaa *Rainbow Rights Promoting LGBTI Equality in Europe* -hanketta (1.1.2017-31.12.2018).

Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta oikeusministeriön näkemystä.

Presentationsblad

Utgivare	Justitieministeriet	19.12.2018	
Författare	Outi Lepola, Migrationsinstitutet		
Publikationens titel	Hela tiden spänd – Diskriminering på flera grunder så som den upplevs av HLBTI-personer		
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikation 51/2018		
Diarie-/projektnummer	OM006:00/2017	Tema	Utredningar och anvisningar
ISBN PDF	978-952-259-729-8	ISSN PDF	1798-7067
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-729-8		
Sidantal	88	Språk	Finska
Nyckelord	grundläggande fri- och rättigheter, mänskliga rättigheter, icke-diskriminering, jämställdhet, minoriteter.		
Referat	<p>Denna publikation har producerats i samband med justitieministeriets projekt Rainbow Rights Promoting LGBTI Equality in Europe (1.1.2017–31.12.2018) vars syfte är att stödja verkställandet av diskrimineringslag såväl på nationell som på EU-nivå. Publikationen vill stärka identifieringen av diskriminering på flera grunder, ingripande i diskriminering samt förebyggande av diskriminering. Dessa är projektets viktigaste tyngdpunkter. Författare av denna rapport är Outi Lepola (Migrationsinstitutet).</p> <p>Utredningen behandlar upplevelser och följder av diskriminering på flera grunder genom metoder som används vid högkvalitativa undersökningar. Utredningsarbetet fokuserar i synnerhet på HLBTI-personer som därutöver hör antingen till en etnisk eller en religiös minoritet, eller till personer med funktionsnedsättning. Utredningen granskar de upplevda attityderna mot minoriteter och personer med funktionsnedsättning, kumulativa och överlappande upplevelser av diskriminering på olika levnadsområden samt situationer och utmaningar i samband med diskriminering inom interna grupper.</p> <p>Diskriminering på flera grunder leder till särskilda former och följder av diskriminering som utredningen vill få klarhet i. Diskriminering på flera grunder ökar flerfaldigt utfrysning och ojämlig behandling med tanke på individen vilket även troligen gör att diskrimineringen är fortgående och övergripande. Resultaten från utredningsarbetet kan på bred bas utnyttjas bland olika aktörer för att öka jämlikheten genom att synliggöra diskriminering på flera grunder.</p>		
Förläggare	Justitieministeriet		
Beställningar/distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Den här publication är en del i Justitieministeriets Rainbow Rights Promoting LGBTI Equality in Europe projektet (1.1.2017-31.12.2018).

De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis Justitieministeriets ståndpunkt.

Description sheet

Published by	Ministry of Justice	19.12.2018	
Authors	Outi Lepola, Migration Institute of Finland		
Title of publication	Tensions all the time - Multiple discrimination as experienced by people belonging to sexual and gender minorities		
Series and publication number	Publication of the Ministry of Justice 51/2018		
Register number	OM006:00/2017	Subject	Reports and guidelines
ISBN PDF	978-952-259-729-8	ISSN PDF	1798-7067
Website address URN	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-729-8		
Pages	88	Language	Finnish
Keywords	fundamental rights, human rights, non-discrimination, equality, minorities		
<p>Abstract</p> <p>This publication was produced by the Ministry of Justice's Rainbow Rights Promoting LGBTI Equality in Europe project (1 Jan 2017–31 Dec 2018), the aim of which is to support the implementation of national and EU-level non-discrimination legislation. The publication is related to efforts to strengthen the identification of multiple discrimination, as well as intervene in and prevent discrimination, which are the main focus areas of the project. The author of this report is Outi Lepola (Migration Institute of Finland).</p> <p>The report examines experiences of multiple discrimination and its consequences through qualitative research methods. The examination focuses particularly on people belonging to sexual and gender minorities who are also part of an ethnic or religious minority or people with disabilities. The report examines experienced attitudes towards minorities and people with disabilities, cumulative and intersecting experiences of discrimination from different areas of life, as well as situations and challenges related to in-group discrimination.</p> <p>Multiple discrimination produces special forms of discrimination and consequences, which this report attempts to describe. Discrimination based on multiple grounds multiplies the incidence of ostracisation and unequal treatment from the perspective of the individual, which also makes the discrimination more likely to be persistent and comprehensive. The results of the examination can be widely utilised within the frameworks of different actors to increase equality by making multiple discrimination more visible.</p>			
Publisher	Ministry of Justice		
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

This publication has been produced as part of Ministry of Justice's Rainbow Rights Promoting LGBTI Equality in Europe project (1 Jan 2017–31 Dec 2018).

The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Ministry of Justice.

Tiivistelmä

Tämän selvityksen tavoitteena on ollut tutkia sellaisten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten kokemaa moniperusteista syrjintää, jotka lisäksi kuuluvat etniseen tai uskonnolliseen vähemmistöön tai ovat vammaisia. Tehtävänä oli selvittää laadullisin menetelmin, millaista syrjintää he ovat kokeneet ja millä elämäntilanteilla, sekä miten koettu syrjintä on vaikuttanut heidän elämäänsä. Tutkimusraportissa kuvataan laajemminkin sitä, miten heidän näkökulmastaan eri vähemmistöryhmiin suhtaudutaan tämän päivän Suomessa, sekä sitä, miltä tuntuu kuulua useampaan vähemmistöön.

Moniperusteisella syrjinnällä tarkoitetaan sitä, että henkilö kokee syrjintää useista eri syistä, esimerkiksi sekä transsukupuolisuuden että vammaisuuden vuoksi. Moniperusteisen syrjinnän käsite ei ole yksiselitteinen eikä sitä mainita lainkaan yhdenvertaisuuslaissa. Tässä selvityksessä moniperusteisen syrjinnän piiriin on luettu tilanteet, joissa henkilöä syrjitään monella eri kielletyllä perusteella joko samanaikaisesti tai eriaikaisesti. Syrjintä voi ilmetä aktiivisena toimintana tai toimimatta jättämisinä. Se ei välttämättä ole tahallista, mutta monet epätarkoituksenmukaiset toimet voivat tosiasianssa olla syrjintää.

Selvityksessä haastateltiin 30.11.2017 – 15.3.2018 välisenä aikana 27 henkilöä, jotka kuuluivat sekä seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön (jotkut molempiin) että etnisiin tai uskonnollisiin vähemmistöihin tai vammaisiin (jotkut useampaan näistä).

Raportissa siteeratut haastattelut ovat yksilöllisiä, syvällisiä ja asiantuntevia näkemyksiä syrjinnästä ja syrjivistä rakenteista tämän päivän Suomessa.

Haastateltavien mukaan yleinen asenneilmasto seksuaalivähemmistöjä kohtaan on muuttunut myönteisemmäksi; lain tasollakin

tasa-arvo on lisääntynyt ja syrjinnän kielot vahvistuneet. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien elämä ei kuitenkaan vielä ole syrjinnästä, häirinnästä ja heteronormatiivisista oletuksista vapaata. Erityisen hankalaa seksuaalivähemmistöön kuulumisen voi olla uskonnollisiin tai etnisiin vähemmistöihin kuuluville ihmisille.

Trans- ja muunsukupuolisten ihmisten oikeudellisessa asemassa on edelleen suuria puutteita eivätkä sukupuolivähemmistöt ole yleisesti yhtä hyvin tunnettuja kuin seksuaalivähemmistöt. He törmäävät päivittäin yhteiskunnassa vallitsevaan binääriin sukupuolijärjestelmään, johon he eivät kykene sijoittamaan itseään. Tästä aiheutuu usein käytännön tilanteita, joissa he joutuvat negatiivisen huomion kohteiksi tai ulossuljetuiksi. Tämä vielä voimistuu, jos he lisäksi kuuluvat vammaisiin tai etniseen vähemmistöryhmään.

Yleistä häirintää ja syrjintää arkipäiväisissä tilanteissa kokevat erityisesti tummaihoiset ihmiset. Harva se päivä he kohtaavat henkilöitä, jotka katsovat oikeudekseen kyseenalaistaa heidän kuulumisensa Suomeen. Heihin kohdistuu myös syrjintää työmarkkinoilla.

Myös vammaiset ihmiset sysätään helposti työmarkkinoiden ulkopuolelle. Elinympäristön esteellisyys vaikeuttaa heidän osallistumistaan eikä heidän seksuaalisuuttaan huomioida. Vammaispalveluja vaivaa hetero- ja cis-normatiivisuus.

Erityisen hankalaa on ihmisillä, jotka kuuluvat kahteen vähemmistöön, jotka ovat jännitteisessä suhteessa toisiinsa. Joissakin etnisissä ja uskonnollisissa yhteisöissä suhtaudutaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin erittäin torjuvasti, ja kun samaan aikaan sateenkaaripeireissä suhtaudutaan ennakkoluuloisesti tai väheksyvästi etnisiin vähemmistöihin kuuluviin ja

uskonnollisiin ihmisiin, kutistuu turvallinen sosiaalinen ja fyysinen tila heidän kohdallaan olemattomiin.

Syrjintää tai häirintää kokeneet haastatellut kertovat rajoittaneensa osallistumistaan erilaisiin tilaisuuksiin ennakoiden syrjinnän mahdollisuuden. Silloinkin kun tapahtumiin tai piireihin mennään mukaan, ollaan varovaisia sen suhteen, mitä itsestä kerrotaan, ja rajoitetaan oman identiteetin ilmaisua. Syrjinnän välttämässä olennaista on turvallinen tila, josta henkilö tietää jo ennalta, että voi mennä sinne ilman että joutuu syrjinnän tai häirinnän kohteeksi.

Syrjintää kokeneet eivät useinkaan jaksa tehdä siitä valitusta. Kun syrjintätilanteisiin yleensäkin liittyy epävarmuutta muun muassa sen suhteen, mistä syystä syrjintää

on tapahtunut, moniperusteiset tilanteet ovat vielä epäselvempiä.

Ongelmaksi saattaa muodostua myös se, että henkilölle, joka kuuluu samanaikaisesti useampaan vähemmistöryhmään, ei osata antaa hänen tarvitsemaansa tukea, koska jokainen taho on erikoistunut vain yhden ryhmän palvelemiseen.

Tässä raportissa kerrotut moninaiset esimerkit valottavat sitä, kuinka syrjinnän, ulossulkemisen ja eriarvoisen kohtelun kokemukset moninkertaistuvat silloin, kun henkilö kuuluu useampaan vähemmistöön, josta jokaiseen liittyy mahdollisuus tulla kohdelluksi huonosti. Yksilön kohdalla se merkitsee sitä, että syrjintää tapahtuu useammin, se on jatkuvampaa, todennäköisempää ja totaalaisempaa.

Sammandrag

Målet med denna utredning har varit att undersöka upplevelser av diskriminering på flera grunder, dvs. multipel diskriminering, bland personer som tillhör sexuella minoriteter eller könsminoriteter och som dessutom hör till någon etniskt eller religiös minoritet eller är funktionshindrade. Uppdraget gick ut på att med kvalitativa metoder utreda hurdan diskriminering dessa personer har upplevt och på vilka livsområden samt hur den upplevda diskrimineringen har påverkat deras liv. I forskningsrapporten beskrivs också mer i detalj hur de anser att man förhåller sig till olika minoritetsgrupper i dagens Finland samt hur det känns att tillhöra flera minoriteter.

Med multipel diskriminering avses att en person blir diskriminerad av flera olika orsaker, till exempel både på grund av sin transsexuella läggning och sitt funktionshinder. Begreppet multipel diskriminering är inte entydigt och det nämns inte alls i diskrimineringslagen. I den här utredningen omfattar multipel diskriminering situationer där personen diskrimineras på flera olika förbjudna grunder, antingen samtidigt eller vid olika tidpunkter. Diskrimineringen kan bestå av aktiva handlingar eller underlåtenhet att handla. Den är inte nödvändigtvis avsiktlig men många olämpliga handlingar kan i verkligheten vara diskriminering.

I utredningen intervjuades under tiden 30.11.2017–15.3.2018 sammanlagt 27 personer som hörde till både sexuella minoriteter eller könsminoriteter (vissa hörde till båda) och etniska eller religiösa minoriteter, eller hade funktionshinder (vissa hörde till flera av dessa).

De intervjuer som citeras i rapporten är individuella, djupa och sakkunniga insikter om diskriminering och diskriminerande strukturer i dagens Finland.

Enligt de intervjuade har det allmänna attitydsklimatet gentemot sexuella minoriteter

blivit positivare. Även på lagnivå har jämställdheten ökat och förbuden mot diskriminering stärkts. Livet för dem som tillhör sexuella minoriteter är dock fortfarande inte fritt från diskriminering, trakasserier och heteronormativa antaganden. Att höra till en sexuell minoritet kan vara speciellt besvärligt för personer som tillhör religiösa eller etniska minoriteter.

Det finns fortfarande mycket brister i den juridiska ställningen för transpersoner och andra könsminoriteter, och könsminoriteterna är i allmänhet inte heller lika kända som de sexuella minoriteterna. Dessa personer stöter dagligen på det binära könssystem som råder i samhället och där de inte kan hitta sin plats. Detta leder ofta till situationer där de blir utsatta för negativ uppmärksamhet eller stängs ute. Om de dessutom har funktionshinder eller tillhör en etnisk minoritetsgrupp kan situationen bli ännu värre.

I synnerhet mörkhyade personer får stå ut med allmänna trakasserier och diskriminering i vardagliga situationer. Så gott som dagligen möter de personer som anser sig ha rätt att ifrågasätta deras existens i vårt land. De diskrimineras även på arbetsmarknaden.

Även personer med funktionsnedsättning åsidosätts lätt på arbetsmarknaden. Deras möjligheter att delta påverkas av hur tillgänglig livsmiljön är och deras sexualitet tas inte i beaktande. Tjänster för personer med funktionsnedsättning präglas av hetero- och cisnormativitet.

Särskilt besvärlig är situationen för personer som tillhör två minoriteter och det finns en spänning mellan dessa minoritetsgrupper. I vissa etniska och religiösa samfund förhåller man sig väldigt negativt till könsminoriteter och sexuella minoriteter. När man samtidigt i regnbågskretsar förhåller sig stereotyp eller nedlåtande till personer som

tillhör etniska eller religiösa minoriteter, kan deras möjligheter att finna ett tryggt socialt och fysiskt utrymme vara obefintliga.

De intervjuade som upplevt diskriminering eller trakasserier berättade att de har begränsat sitt deltagande i olika evenemang för att undgå eventuell diskriminering. Även då de deltar i evenemang eller rör sig i olika kretsar är de försiktiga med vad de berättar om sig själva och avhåller sig från att uttrycka sin egen identitet. När det gäller att undvika diskriminering är det viktigt att ha tillgång till ett tryggt utrymme dit man vet att man kan gå utan att bli föremål för diskriminering eller trakasserier.

De som upplevt diskriminering orkar oftast inte anföra klagomål om det. Eftersom

det också i allmänhet råder oklarhet om bland annat orsakerna till diskrimineringen är multipla situationer ännu oklarare.

Det kan hända att man inte lyckas ge en person som samtidigt tillhör flera minoritetsgrupper det stöd han eller hon behöver eftersom de enskilda aktörerna är specialiserade på att betjäna enbart en viss grupp.

De mångtaliga exemplen som tas upp i denna rapport belyser hur erfarenheterna av diskriminering, utestängning och ojämlig behandling mångfaldigas när personer tillhör flera minoriteter, varav alla innebär en risk att bli illa behandlad. På individnivå innebär detta att diskriminering sker oftare, är kontinuerlig, mer sannolik och mer övergripande.

Abstract

The aim of this report was to study multiple discrimination experienced by individuals belonging to sexual and gender minorities who are also part of ethnic or religious minorities or disabled. The purpose was to use qualitative methods to identify what type of discrimination the interviewees have experienced, in what areas of life and how the discrimination has affected their lives. This research report describes broadly, from the point of view of individuals from minority groups, which are discriminated against, how they are treated in Finland and what it feels like to belong to several discriminated against groups.

Multiple discrimination means that a person experiences discrimination based on several different grounds, for example, due to their transgender identity and disability. The concept of multiple discrimination is not unambiguous and it is not defined in the Non-discrimination Act. In this report, the concept of multiple discrimination includes all the instances in which a person is discriminated against on several different illegal grounds, either simultaneously or at different times. Discrimination can be either action or inaction. It may not be intentional, but many unintended actions in fact can be regarded as discrimination.

Between 30 November 2017 and 15 March 2018, a total of 27 individuals were interviewed. These were members of sexual or gender minorities (some belonging to both) and ethnic or religious minorities or disabled (some belonging to several categories).

The interviews quoted in the report are individual and expert, in-depth views of discrimination and discriminating structures in Finland today.

According to the interviewees, general attitudes towards sexual minorities have

changed towards a more positive direction. Equality has also increased and discrimination is better prevented through legislation. However, the life of sexual minorities is not fully free from discrimination, harassment or heteronormative assumptions. Being part of a sexual minority group can be particularly difficult for people belonging to ethnic or religious minorities.

There continues to be significant deficiencies in the legal status of transgender and non-binary individuals and gender minorities are not generally as well-known as sexual minorities. Daily they run into the gender normative system in which they cannot place themselves. This often results in practical situations where they face negative attention or exclusion. This is even more intense if they are also disabled or members of an ethnic minority group.

Particularly people of colour (PoC) experience discrimination and harassment in everyday situations. Almost daily they face situations where their right to be in Finland is questioned. PoC also experience discrimination in the labour market.

People with disabilities are also easily excluded from the labour market. Lack of accessible living environments makes participation more challenging and their sexuality is not taken into consideration. Services for the disabled are rampant with hetero- and cis-normativity.

Life can be particularly hard for individuals who belong to two minority groups that have tensions between each other. Certain ethnic and religious may have negative attitudes towards sexual and gender minorities. At the same time, there are negative attitudes within the LGBTIQ community towards ethnic minorities and religious minorities. This leads to a situation

where safe social and physical spaces become nearly non-existent.

The interviewees who have experienced discrimination or harassment said that they have limited their participation in various events because of the anticipated expectation of discrimination. In addition, if they do take part in events or social gatherings, they remain cautious over what they say about themselves and restrict the expression of their identity. What is seen as essential when attempting to avoid discrimination is safer spaces, or spaces that individuals can enter knowing they are free from harassment and/or discrimination.

Individuals that had experienced discrimination often do not have the energy to report it. Discrimination situations generally involve uncertainty in regards to

what is the root cause. With incidents of multiple discrimination, the culprit is even more unclear.

Another problem may be that individuals who are simultaneously members of several different discriminated against groups do not receive the support they need, because victims support services are specialized in only helping one of the protected characteristics.

The various examples presented in this report shed light on how experiences with discrimination, exclusion and unequal treatment are multiplied when an individual belongs to several discriminated against minorities, each of which involves the risk of mistreatment. From an individual's standpoint this means discrimination is more frequent, more persistent, more likely and more comprehensive.

Sisällys

Esipuhe	13
Tekijän kiitokset	15
1. Johdanto	16
2. Syrjinnän ja moniperusteisen syrjinnän käsitteistä	22
2.1. Syrjinnän määritelmistä	23
2.2. Moniperusteisen syrjinnän määritelmistä	25
2.3. Haastateltujen määritelmiä syrjinnälle	27
3. Selvityksen aineisto	28
3.1. Haastateltujen joukko	29
3.2. Haastattelumetodi	30
3.3. Haastattelujen raportointi	32
3.4. Raportin rakenne	32
4. Asenneilmapiiri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan	34
4.1. Suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin	35
4.2. Suhtautuminen sukupuolivähemmistöihin	39
5. Häirintä ja väkivalta	44
5.1. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokema häirintä	45
5.2. Rasistinen häirintä	48
6. Syrjintä työnhaussa ja työpaikoilla	50
6.1. Syrjintä sukupuoli-identiteetin tai seksuaalisen suuntautumisen vuoksi	51
6.2. Maahanmuuttaneiden ja etnisten vähemmistöjen syrjintä	55
6.3. Vammaisten syrjintä ja mukautusten tarve	57
7. Sisäryhmäsyrjintä	60
7.1. Sateenkaari-ihmiset vammaiskentällä	61
7.2. Sateenkaari-ihmiset etnisissä yhteisöissä	62
7.3. Sateenkaari-ihmiset uskonnollisissa yhteisöissä	65
7.4. Vähemmistöt sateenkaaripiireissä	68
8. Kumulatiivista ja risteävää syrjintää	72
9. Yhteenveto	78
9.1. Miten syrjintään reagoidaan	80
9.2. Miten syrjintään puututaan	80
9.3. Miten syrjintää ehkäistään	81
9.4. Moniperusteisen syrjinnän erityisyys	82
Lähdeluettelo	84
Liite: Tutkimushankkeen esittely haastateltaville	86

Rainbow Rights

Esipuhe

Eri vähemmistöryhmiin kuuluvien seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokema moniperusteinen syrjintä on tutkimusaiheena arka ja Suomessa toistaiseksi vähän tutkittu. Syrjinnän eri muotojen parempi tunnistaminen ja tutkimustiedon tarve myös moniperusteisen syrjinnän osalta on tunnistettu kansallisesti. Esimerkiksi kansallisessa perus- ja ihmisoikeusohjelmassa 2017-2019 tuodaan esille, että kattava puuttuminen syrjinnän eri muotoihin on haastavaa, erityisesti risteävän tai moniperusteisen syrjinnän osalta. Myös kansainvälisten ihmisoikeussopimusten sopimusvalvontaelimet ovat Suomea koskevissa huomioissaan nostaneet esille moniperusteiseen syrjintään puuttumisen.

Tämä selvitys moniperusteisen syrjinnän kokemuksista on toteutettu osana oikeusministeriön Rainbow Rights Promoting LGBTI Equality in Europe -hanketta, jota on toteutettu ajalla 1.1.2017-31.12.2018. Hankkeen koordinaatiosta on vastannut oikeusministeriön demokratia-, kieli- ja perusoikeusasioiden yksikkö. Kumppaneina hankkeessa ovat toimineet Seta, Kuntaliitto, Lithuanian Gay League (LGL) ja sosiaali- ja terveysministeriö. Hanke on saanut rahoitusta Euroopan Unionin perusoikeus-, tasa-arvo- ja kansalaisuus -ohjelmasta (2014-2020) sekä hankekumppaneilta ja sosiaali- ja terveysministeriöltä. Hankkeen yleisenä tavoitteena on ollut tukea yhdenvertaisuuslainsäädännön toimeenpanoa ja edistää HLBTI-henkilöiden

yhdenvertaisuutta. Yhtenä keskeisenä näkökulmana yhdenvertaisuutta edistävään työhön on ollut lisätä tietoisuutta eri vähemmistö- ja vammaisryhmiin kuuluvien HLBTI-henkilöiden kokemasta syrjinnästä.

Moniperusteisella syrjinnällä tarkoitetaan tässä yhteydessä syrjintätilannetta, jossa henkilö joutuu syrjinnän kohteeksi monella eri kielletyllä syrjintäperusteella (kuten esimerkiksi sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, kansallinen/etninen tausta, vammaisuus tai uskonto). Tässä selvityksessä tarkastellaan erityisesti etnisiin tai uskonnollisiin vähemmistöihin tai eri vammaisryhmiin kuuluvien HLBTI-henkilöiden syrjintäkokemuksia.

Moniperusteinen syrjintä tuottaa erityisiä syrjinnän muotoja sekä asettaa syrjinnän kohteena olevat henkilöt usein haastavaan asemaan. Varsinkin vähemmistöjen sisäisten vähemmistöryhmien oikeuksien toteutumiseen tulee kiinnittää huomiota, sillä he ajautuvat helposti tilanteeseen, jossa henkilö joutuu selviytymään sekä ulko- että sisäsyrjinnän ristipaineessa. On myös tärkeää, että haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät saavat äänensä kuuluviin eivätkä ajaudu keskustelun marginaaleihin.

Oikeusministeriölle selvityksen on tehnyt Siirtolaisuusinstituutti, jonka erikoistutkija Outi Lepola on vastannut selvitystyön laadinnasta. Selvityksessä haastateltiin 30.11.2017 – 15.3.2018 välisenä aikana 27

LHBT -henkilöä, jotka lisäksi kuuluivat joko etniseen tai uskonnolliseen vähemmistöön tai vammaisten henkilöiden ryhmään. Selvityksessä nousevat esille syrjintäkokemusten lisäksi esille haastateltujen henkilöiden näemykset syrjintäkokemuksista selviämiseksi.

Tietoa moniperusteisen syrjinnän muodoista sekä seurauksista tarvitaan, jotta siihen voidaan puuttua tehokkain menetelmin. Selvitystiedon avulla voidaan suunnitella kohdennetummin syrjinnän ehkäisyn ja yhdenvertaisuuden edistämisen keinoja myös moniperusteisuus huomioiden.

Oikeusministeriö haluaa kiittää erikois-tutkija Outi Lepolaa selvityksen toteutuksesta sekä asiantuntijoista koostuvaa ohjausryhmää laaja-alaisen asiantunte-muksen antamisesta selvityksen tekemisen tueksi Ohjausryhmään kuuluivat Jukka Lehtonen (Helsingin Yliopisto), Marja Peltola (Helsingin Yliopisto, Nuorisotutkimusseura), Panda Eriksson (Trasek), Mira A. Karjalainen (Helsingin Yliopisto), Kerttu Tarjamo (Seta), Jussi Aaltonen (Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto) sekä Marja Tiilikainen (Siirtolai-suusinstituutti).

19.12.2018

Hankepäällikkö, Michaela Moua

Tekijän kiitokset

Selvityksen tekijänä haluan kiittää

oikeusministeriötä ja Setaa hyvästä yhteistyöstä

ohjausryhmän jäseniä arvokkaista kommentteista
selvitystyön eri vaiheissa

järjestöjen edustajia Hassen Hniniä, Mikko Väisästä,
Jaana Tiiriä, Panda Erikssonia ja Janette Grönforsia
avusta haastateltavien löytämisessä

erityisesti haastattelun antaneita henkilöitä - kiitos
intensiivisistä keskusteluista, avoimuudestanne sekä
valaisevista kokemuksistanne ja näkökulmistanne
suomalaiseen yhteiskuntaan!

Outi Lepola

Johdanto

Sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluminen on seikka, joka nyky-Suomessakin vaikuttaa ihmisten arkeen, kanssakäymiseen muiden ihmisten kanssa sekä syrjinnän ja turvallisuuden kokemuksiin. Kun seksuaalivähemmistöön kuuluva henkilö on uskonnollinen, etniseen vähemmistöön kuuluva tai vammainen, syrjinnän mahdollisuudet ja muodot ovat erilaisia kuin valtaväestöön kuuluvilla, sekularisoituneilla ja ei-vammaisilla henkilöillä.

Tämän selvityksen tavoitteena on ollut tutkia *moniperusteista syrjintää*¹ sellaisten eri-ikäisten hlbt-ihmisten² kokemana, jotka kuuluvat etniseen tai uskonnolliseen vähemmistöön tai ovat vammaisia. Moniperusteisella syrjinnällä tarkoitetaan sitä, että henkilö kokee syrjintää useista eri syistä, esimerkiksi sekä transsukupuolisuuden että vammaisuuden vuoksi. Tehtävänä oli selvittää laadullisin menetelmin, millaista syrjintää tällaiset henkilöt ovat kokeneet ja millä elämänaalueilla, sekä miten koettu syrjintä on vaikuttanut heidän elämäänsä. Lisäksi haluttiin tietää, ovatko syrjintää kokeneet henkilöt ilmoittaneet siitä viranomaisille tai muulle taholle, ja jos ovat, miten heidän asiansa on edennyt. Kiinnostuksen kohteena oli myös

se, miten moniperusteista syrjintää kokeneet henkilöt ovat selvinneet syrjintäkokemuksesta, mistä he ovat saaneet tukea tai mikä on auttanut heitä syrjintätapauksen jälkeen.³

Kun otetaan huomioon, että sekä hlbt-ryhmät että etniset, uskonnolliset ja vammaisryhmät pitävät sisällään lukuisia erilaisia alaryhmiä, oli suunnitteluvaiheesta alkaen selvää, ettei selvityksessä ollut mahdollista käsitellä tätä koko kenttää kattavasti tai edustavasti. Selvityksen tilaajan, oikeusministeriön toiveiden mukaisesti päädyttiin siihen, ettei rajata tutkimusta vain muutamaa eri ryhmää koskevaksi, vaan pyritään saamaan haastateltaviksi mahdollisimman monipuolisesti eri etnisiin, uskonnollisiin ja vammaisryhmiin kuuluvia hlbt-ihmisiä.⁴

SEKSUAALI- JA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖT

Puhuttaessa hlbt-ihmisistä kyseessä on hyvin heterogeeninen joukko ihmisiä. Siinä missä hlb-ryhmiin kuuluvien henkilöiden kohdalla on kysymys seksuaalisesta suuntautumisesta, on t-ryhmään kuuluvilla henkilöillä kyse sukupuoli-identiteetistä ja sukupuolen ilmaisusta.

1 Tarkemmin käsitteeseen paneudutaan luvussa 2.2.

2 Hlbt-lyhenne viittaa homoseksuaalisiin (homot ja lesbot) ja biseksuaalisiin sekä trans- ja intersukupuolisiin ihmisiin. Heitä kutsutaan myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöiksi tai sateenkaari-ihmisiksi. Tässä raportista kaikkia näitä käsitteitä käytetään rinnakkain.

3 Moniperusteisen syrjinnän selvitys: erityistarkastelussa eri vähemmistö-, ikä- ja vammaisryhmiin kuuluvien HLBTI-henkilöiden kokemukset. Tarjouspyyntö. Oikeusministeriö, Demokratia-, kieli- ja perusoikeusasioiden yksikkö 28.8.2017 OM 14/021/2016

4 Haastateltavaksi ei kuitenkaan tavoitettu ketään intersukupuolista henkilöä. Niinpä jatkossa puhutaan vain hlbt-ihmisistä.

Seksuaalista suuntautumista kuvaavat kirjaimet hlb viittavaat homoihin ja lesboihin eli mies- ja naispuolisiin homoseksuaaleihin sekä biseksuaaleihin, joiden on mahdollista tuntea seksuaalista kiinnostusta niin omaa kuin eri sukupuolta kohtaan. Tämä ei vielä kata seksuaalisen suuntautumisen moninaisuutta, vaan on mainittava ainakin tässä selvityksessä esiin tulleet panseksuaalisuus eli

Syrjintä tulee esille hetero-olettamuksena ja sukupuolinormatiivisena ajatteluna.

seksuaalisen kiinnostuksen riippumattomuus sukupuolesta, aseksuaalisuus eli seksuaalisen kiinnostuksen puuttuminen tai vähäisyys, sekä androseksuaalisuus, eli seksuaalisen kiinnostuksen suuntautuminen miehiin tai maskuliinisuuteen määrittelemättä kiinnostuneen henkilön sukupuolta.⁵ Homo-/heteroseksuaalisuus ovatkin määritteitä, jotka helposti kiinnittyvät ajatukseen cis-sukupuolisista⁶ ihmistä suhteen osapuolina; jotkut transihmiset määrittelevät itsensä homo- tai heteroseksuaalisiksi, kun taas toiset kokevat niiden määrittelevän suhteen osapuolten sukupuolen liian ahtaasti.

T-kirjain viittaa transihmisiin. Se on yläkäsite, jonka piiriin kuuluvat transsukupuoliset eli ihmiset, jotka kokevat olevansa toista (tai muuta) sukupuolta kuin mihin heidät on syntymässä määritelty, transgender-henkilöt, jotka eivät selkeästi koe kuuluvansa kumpaankaan sukupuoleen, vaan pitävät itseään

sukupuolettomina, muunsukupuolisina, kaksi- tai monisukupuolisina, sekä transves-tiitit, joilla on tarve olla välillä mies-, välillä naisroolissa.⁷

Aiempien selvitysten perusteella seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden syrjintä tulee esille hetero-olettamuksena ja sukupuolinormatiivisena ajatteluna.⁸ He kohtaavat häirintää ja vihapuhetta, yleisimmin sukupuolittunutta halventamista, sanallisia loukkauksia ja nöyryytystä sekä nimitelyä. Negatiiviset reaktiot voivat tulla niin tuntemattomien ihmisten kuin läheisten taholta ja myös internetin keskustelupalstojen tai sosiaalisen median kautta. Monet ovat kokeneet yleisellä tasolla käydyn julkisen keskustelun avioliittolaista henkilökohtaisesti loukkaavana.⁹

Transihmisten perusoikeuksia loukataan toistuvasti; he kokevat syrjintää, väkivaltaa ja ahdistelua vielä voimakkaammin kuin seksuaalivähemmistöihin kuuluvat. Transsukupuoliset kokevat syrjintää niin kouluissa kuin terveydenhuollon palveluissa.¹⁰ Sukupuolivähemmistöihin kohdistuvaa syrjintää esiintyy erityisesti työelämässä: esimerkiksi määräaikaista työsuhdetta ei uusita tai työtä ei löydy organisaatiouudistusten jälkeen, kun kuuluminen sukupuolivähemmistöön on paljastunut. Esimiehen tai työyhteisön kielteiset asenteet saattavat vaikuttaa siihen, että pitkään jatkunut syrjintä tai muu epäasiallinen käytös johtaa työuupumukseen ja sairastumiseen.¹¹ Syrjintäkokemukset olivat yleisempiä pienillä paikkakunnilla ja Itä- ja Pohjois-Suomessa verrattuna kaupungeissa ja Etelä-Suomessa asuviin vastaajiin. Syrjintäkokemukset olivat yleisempiä asemaltaan turvattomissa pätkätöissä kuin vakituisissa suhteissa. Syrjintää

5 <http://www.pirkanmaanseta.fi/koulutus-ja-tietopalvelut/seksuaalisuus/>

6 Cis-sukupuolisilla tarkoitetaan henkilöitä, joiden sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu ovat hänelle syntymässä määritellyn sukupuolen ja siihen kulttuurissa yleensä liitettyjen odotusten mukaiset. <https://seta.fi/sateenkaarisanasto/>

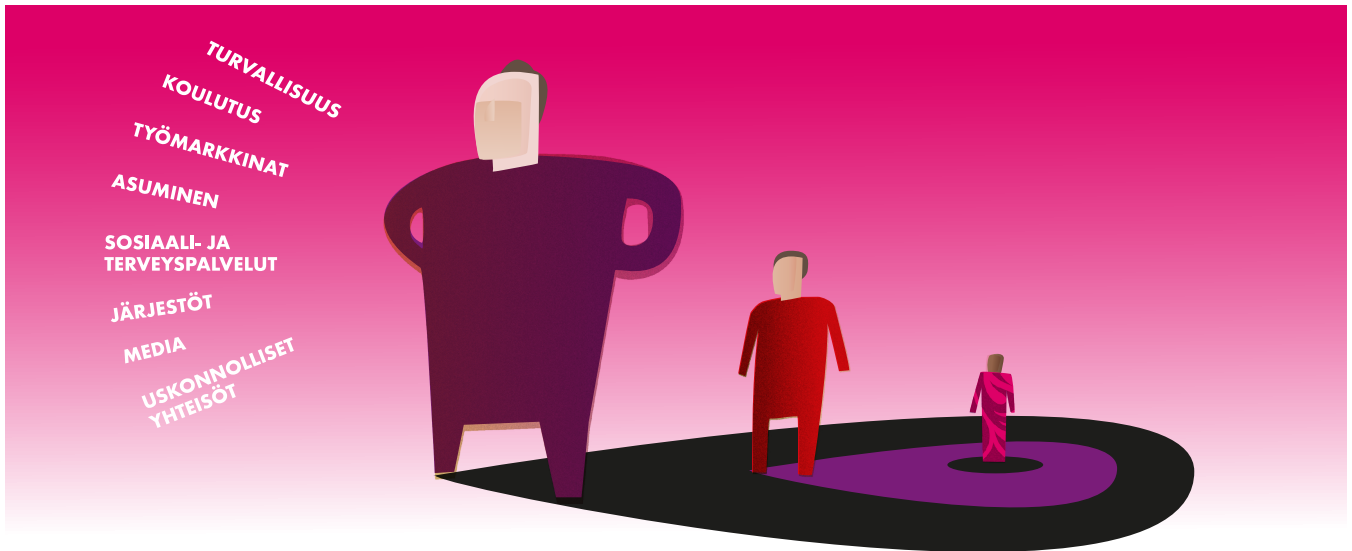
7 Transtukupiste: <http://transtukupiste.fi/hlbtqi-sanasto/>

8 Syrjintä Suomessa 2015-2016.

9 "Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä". Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin.

10 Syrjintä Suomessa 2015-2016.

11 Tasa-arvovaltuutetun toimisto: Selvitys sukupuolivähemmistöjen asemasta. Tasa-arvojulkaissu 2012:1

kohdistui hieman useammin transfeminiineihin kuin transmaskuliineihin.¹²

Nuorisobarometrin mukaan lähes kolme neljästä seksuaali- ja sukupuolivähemmistön kuuluvasta nuoresta koki joskus joutuneensa syrjityksi.¹³ Sateenkaarinuoret voivat keskimäärin huonommin kuin heteroseksuaaliset ja cissukupuoliset nuoret. Myös hyvinvoivat sateenkaarinuoret kokevat vaikeuksia, jotka aiheutuvat yhteiskunnan sukupuolta ja seksuaalisuutta koskevista normatiivisista käsityksistä. Kokemukset väkivallasta ovat huomattavasti tavallisempia kuin suomalaisnuorilla yleensä. Sateenkaarinuoret kokevat turvattomuutta niin koulussa, urheiluharrastuksissa, armeijassa kuin työpaikallakin. Koulussa opetusta leimaa edelleen hetero- ja sukupuolinormatiivisuus.¹⁴ Homottelu on tavallista ja kaavamaisesti sukupuolitetut tilat ja käytännöt ahdistavat transnuoria. Nuoret eivät useinkaan tiedä, mistä voi hakea apua kohdatessaan syrjintää.¹⁵

Kouluterveyskyselyn mukaan kiusamis-, uhkailu- ja väkivaltakokemukset ovat sateenkaarinuorilla, erityisesti pojilla,

moninkertaisesti yleisempiä kuin heteronuurilla.¹⁶ Amisbarometrin mukaan ammattikouluissa opiskelevat sukupuolekseen muun ilmoittaneet kokevat koulukiusaamista ja kokevat olonsa koulussa turvattommaksi sekä kärsivät yksinäisyydestä ja masennuksesta miehiä ja naisia useammin.¹⁷

ETNISET VÄHEMMISTÖT

Etnisyyden käsitteellä viitataan toisaalta ryhmää määrittävään ja koossa pitävään ilmiöön, toisaalta yksilön identiteetin yhteen ulottuvuuteen. Etnisyys liitetään sen kaltaisiin ominaisuuksiin kuin kansallinen tai maantieteellinen alkuperä, sukujuuret, kieli, kulttuuri, tavat, arvot ja usko yhteenkuulumiseen.

Etnisiin vähemmistöihin Suomessa voidaan katsoa kuuluviksi niin perinteiset kansalliset vähemmistöt kuin viime vuosikymmeninä Suomeen muuttaneet ryhmät. Lähtömaa, kansalaisuus ja kieli eivät useinkaan ole suoraan yhteydessä etniseen ryhmään, vaan tietyistä maista ja Suomeen muuttaneiden joukko koostuu useammasta etnisestä

12 We all -hanke: Selvitys sukupuolen moninaisuudesta työelämässä: Kokemuksia syrjinnästä, työttömyydestä mutta myös esimiesten tuesta.

13 Syrjintä Suomessa 2015-2016.

14 Heteronormatiivisuudella tarkoitetaan sitä, että ihmisten oletetaan lähtökohtaisesti olevan heteroita, heteroseksuaalisuutta pidetään toivottavana ja yhteiskunnan instituutiot perustuvat tähän. Sukupuolinormatiivisuudella puolestaan tarkoitetaan vastaavasti sitä, että ihmisten oletetaan olevan joko miehiä tai naisia.

15 Taavetti, Riikka, Katarina Alanko ja Lotte Heikkinen: Hyvinvoiva sateenkaarinuori – tutkimushanke, tiivistelmä.

16 Luopa P, Kanste O, Klemetti R. Toisella asteella opiskelevien sateenkaarinuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 25, syyskuu 2017.

17 We all -hanke: Ammattikoulussa ja sukupuolena muu?

ryhmästä, ja toisaalta joihinkin etnisiin ryhmään kuuluvia asuu useamman maan alueella. Etnisyys ei olekaan Suomessa virallinen kategoria juridisesti eikä tilastollisesti.

Tässä tutkimuksessa etnisillä vähemmistöryhmillä tarkoitetaan väljästi sekä Suomessa perinteisiä etnisiä ryhmiä (kuten suomenruotsalaiset ja romanit), Suomeen viime vuosikymmeninä muuttaneita ryhmiä (kuten venäläiset¹⁸ ja somalit) sekä ”monietnisiä” henkilöitä, joiden perhetaustassa on maahanmuuttaneita, ulkomaalaisia tai etnisiin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä. Haastateltujen henkilöiden tosiasiallinen kiinnittyminen tiettyyn etniseen ryhmään vaihtelee, mutta heidän yhteyksillään ryhmään on kuitenkin merkitystä sekä heidän omassa ajattelussaan että siinä, miten muut ihmiset näkevät heidät.

Eri etnisten ryhmien asema Suomessa on varsin erilainen. Niin ikään vaihtelee se, millainen on seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten asema eri etnisissä ryhmissä, samoin kuin se, miten eri etnisiin ryhmiin ja niihin kuuluviin suhtaudutaan sateenkaaripiireissä.

Syrjintää tutkittaessa on arvioitu, että etniseen alkuperään perustuva syrjintä on laajimmalle levinnyttä; Suomessa 64% Eurobarometriin vastanneista piti tätä syrjinnän muotoa erittäin yleisenä. Kansalaisuus, alkuperä ja kieli ovat yleisiä syrjintäperusteita työsuojeluviranomaille ilmoitetuissa työsyryntäepäilyissä. Yhteydenotot koskevat yleensä alipalkkausta, epäasiallisia työaikoja, työsuhteen ehtoja tai loukkaavaksi koettua käytöstä. Tilastokeskuksen työolotutkimuksen mukaan kieleen perustuva syrjintä työpaikoilla on huomattavaa.¹⁹ Alkuperä on myös yleisin

syrjintäperuste yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulleissa yhteydenotoissa.²⁰

Vieraskieliset, ulkomaan kansalaiset ja maahanmuuttajataustaiset ihmiset kokevat varsin yleisesti häirintää ja vihapuhetta, usein tilanteissa, joissa tuntemattomat ihmiset reagoivat negatiivisesti henkilön vieraskielisyyteen tai ulkonäköön julkisella paikalla. Heihin kohdistuu häirintää ja vihapuhetta myös tuttujen henkilöiden taholta naapurustossa, työpaikoilla ja kouluissa.²¹

Kouluterveyskyselyn mukaan ulkomaista syntyperää olevat, ulkomailla syntyneet nuoret kokevat muita nuoria enemmän toistuvaa koulukiusaamista ja fyysistä väkivaltaa. Noin kolmannes heistä on kokenut syrjivää kiusaamista.²²

Myös etnisiin vähemmistöihin kuuluvat syntyperäiset suomalaiset, kuten romanit, kokevat syrjintää, erityisesti palvelutilanteissa, ja häirintää, kuten huutelua ja nimitelyä.²³ Ikääntyneiden syrjintäkokemuksia selvitettäessä on käynyt ilmi, että romaneilla, etenkin naisilla, on syrjintäkokemuksia kaikkialla, missä he asioivat.²⁴

USKONNOLLISET VÄHEMMISTÖT

Tilastokeskus on tilastoinut Suomen väestön kuuluvaksi 16 eri uskontokuntaan, joista yksi on Suomen evankelis-luterilainen kirkko; sitä lukuun ottamatta kaikkien muiden uskontokuntien voi katsoa edustavan uskonnollisia vähemmistöjä. Näistä suurin on Suomen ortodoksinen kirkkokunta, jolla luterilaisen kirkon ohella on virallinen asema Suomessa.²⁵ Uskontokunnat ovat usein monietnisiä, mutta joillakin etnisillä ryhmillä on kiinteä sidos tiettyyn seurakuntaan, kuten tataareilla

18 Venäläisten muutolla Suomeen on toki pidempi historia, mutta Neuvostoliiton kaatumisen jälkeen Suomeen on muuttanut aiempaa enemmän venäläisiä.

19 Syrjintä Suomessa 2015-2016.

20 Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimintakertomus eduskunnalle 2018.

21 ”Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä”. Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin.

22 Halme N, Kuusio H, Kanste O, Rajala R, Klemetti R, Seppänen J. Ulkomaista syntyperää olevien nuorten hyvinvointi Kouluterveyskyselyssä vuonna 2017.

23 ”Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä”. Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin.

24 Syrjintä Suomessa 2015-2016.

25 Tilastokeskus: Väestö uskonnollisen yhdiskunnan mukaan 2004–2013.

Suomen Islam-seurakuntaan ja venäläisillä venäläis-ortodoksiin seurakuntiin. Vii-meaikaisen maahanmuuton seurauksena erityisesti ortodoksinen ja katolinen kirkko sekä islamilaiset ja juutalaiset yhteisöt ovat saaneet paljon uusia jäseniä.

Häirintää ja vihapuhetta kohtaavat erityisesti muslimit, juutalaiset ja lestadiolaiset. Ahdistavaksi koetaan itseen kohdistuvan huutelun ja aggressiivisen käytöksen lisäksi omien ryhmien leimaaminen mediassa.²⁶

Tiedossa oli jo tutkimusta suunniteltaessa, että uskontokuntien suhde sateenkaari-ihmisiin ja -tematiikkaan on erityisen jännitteinen. Tämä koskee myös uskonnollista enemmistöä, Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa. Niinpä päädyttiin siihen, että selvityksessä voi haastatella myös evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia sateenkaari-ihmisiä, joille uskonnollinen yhteisö on tärkeä. Haastateltaviksi etsittiin siten eri kirkkokuntiin ja uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä, jotka lisäksi voivat kuulua tai olla kuulumatta etnisiin vähemmistöihin.

VAMMAISET

Vammaiset ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, johon kuuluu monin eri tavoin vammaisia ihmisiä. Esimerkiksi vammaisjärjestöjen yhteistyöjärjestöön Vammaisfoorumiin kuuluu 31 valtakunnallista vammaisjärjestöä, kuten Invalidiliitto, Näkövammaisten keskusliitto, Kehitysvammaliitto, Kuuloliitto ja Kynnys, jotka edustavat eri tavoin vammautuneita ihmisiä.

Erityisesti vammaisia koskeva syrjinnän muoto on yhdenvertaisuuslaissa määritelty kohtuullisten mukautusten epäminen.²⁷ Vammaiset kokevat laajalti syrjintää työelämässä:

vammaiset katsovat, että vammaisuus asettaa työnhakijan heikompaan asemaan yhtäläisistä taidoista ja pätevydestä huolimatta ja että työpaikoilla on huono asenneilmapiiri vammaisia ihmisiä kohtaan. Lisäksi suuri osa kaikenikäisistä vammaisista on kokonaan työvoiman ulkopuolella, eläkkeellä.²⁸

Vammaiset kokevat syrjintää myös tavaroiden ja palvelujen, etenkin sähköisten palvelujen saatavuudessa.²⁹ Heihin kohdistuu myös häirintää ja vihapuhetta, joka ilmenee sanallisina loukkauksina, nimittelynä, ilkeämielisenä nauruna, jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutumisena ja vihamielisenä käytöksenä.³⁰

Kouluterveyskyselyn mukaan toimintarajoitteiset nuoret kokevat muita useammin syrjivää kiusaamista, fyysistä uhkaa ja seksuaalista väkivaltaa.³¹

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistolle tulleissa yhteydenotoissa vammaisuus on ollut toiseksi yleisin syrjintäperuste. Yhdenvertaisuusvaltuutetun työssä on noussut erityisesti esille saavutettavuuden puutteeseen liittyvät ongelmat.³²

Vammaisten kohdalla seksuaalisuus on vaikea teema; siihen liittyy ennakkoluuloja koskien vammaisten seksuaalisuutta ylipäänsä ja vammaisten ihmisten oikeutta omaan seksuaalisuuteensa. Tässä kontekstissa homoseksuaalisuuden käsitteleminen on tavallista vaikeampaa.³³

Tutkimuksessa pyrittiin tavoittamaan haastateltavaksi eri tavoin vammaisia henkilöitä ja myös henkilöitä, jotka eivät välttämättä identifoidu vammaisiksi, mutta kuuluvat niin kutsutun neurokirjon piiriin³⁴. Myös pitkäaikaissairaat määriteltiin kuuluviksi haastateltavien joukkoon.

26 "Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä". Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin.

27 <http://verneri.net/yleis/yhdenvertaisuuslaki>

28 "Vammaisena olen toisen luokan kansalainen" – Selvitys vammaisten kokemasta syrjinnästä arjessa.

29 "Vammaisena olen toisen luokan kansalainen" – Selvitys vammaisten kokemasta syrjinnästä arjessa.

30 "Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä". Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin.

31 Kanste O, Sainio P, Halme N, Nurmi-Koikkalainen P. Toimintarajoitteisten nuorten hyvinvointi ja avun saaminen – Toteutuuko yhdenvertaisuus? Kouluterveyskyselyn tuloksia.

32 Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimintakertomus eduskunnalle 2018.

33 Tiiri, Jaana: Vaatimus kaappien esteettömyyssäädösten tarkentamiseksi.

34 Neurokirjon piiriin luetaan asperger, autismi, ADHD ja Touretten syndrooma.

Syrjinnän ja moniperusteisen syrjinnän käsitteistä

2.1. SYRJINNÄN MÄÄRITELMISTÄ

Yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen.³⁵

Syrjintä on välitöntä, jos jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa.³⁶

Lainvalmistelussa on pohdittu, mitä vertailukelpoinen tilanne tarkoittaa käytännön tasolla. Hallituksen esityksen mukaan vaatimus tilanteiden vertailukelpoisuudesta viittaa siihen yleiseen periaatteeseen, että ihmisiä on samanlaisissa tapauksissa kohdeltava samalla tavalla. Vertailun kohteena voi olla se, miten jotakuta muuta on aikaisemmin kohdeltu, nykyisin kohdellaan tai voitaisiin olettaa kohdeltavan. Yleensä vertailu kohdistuu todellisiin tilanteisiin ja henkilöihin. Moniperusteinen syrjintä

mainitaan kuitenkin esimerkkinä tapauksista, joissa soveltuva todellista vertailukohdetta ei välttämättä ole. Tällöin arvioinnin perusteena voidaan esityksen mukaan käyttää sitä, miten henkilöiden voitaisiin olettaa tulevan asianomaisessa tilanteessa oikeudenmukaisesti kohdelluiksi.³⁷

Tämä pohdinta osoittaa, ettei ole yksiselitteistä, onko tietyssä tilanteessa ollut kyse syrjinnästä, saati moniperusteisesta syrjinnästä.³⁸ Sen arvioiminen vaatii laajaa tietämystä siitä, miten ihmisiä yhteiskunnassa yleensä erilaisissa tilanteissa kohdellaan, kykyä kuvitella vertailukelpoisia tilanteita ja jaettua käsitystä oikeudenmukaisuudesta. Yksittäisiä syrjiviä tekoja, sanoja tai rakenteita ei ole helppo tunnistaa oikeudenloukkauksiksi.³⁹

Välittömän syrjinnän lisäksi syrjintää on yhdenvertaisuuslain mukaan myös välillinen syrjintä, jolla viitataan tilanteeseen, jossa näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella. Myös ohje tai käsky syrjiä, kohtuullisten mukautusten epääminen vammaisilta työelämässä sekä häirintä ovat yhdenvertaisuuslain määritelmän mukaisesti syrjintää.⁴⁰ Laissa määritellään häirinnäksi

35 Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325, 8§.

36 Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325, 10§.

37 Hallituksen esitys eduskunnalle yhdenvertaisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (19/2014)

38 Ks. myös Makkonen, Timo: Equal in Law, Unequal in Fact.

39 Lepola, Outi: Toteutuvatko nuorten oikeudet? Oikeusperusteinen tarkastelu nuorten elinoloista.

40 Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325, 8§, 10§, 13§.

Rakenteellisessa syrjinnässä ei voida osoittaa olevan olemassa varsinaista syrjintätarkoitusta, vaan yhteiskunta on rakentunut niin, että se johtaa eräiden ryhmien tosiasialliseen syrjintään.

henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaava käyttäytyminen, jolla luodaan henkilöön liittyvän syyn vuoksi häntä halventava tai nöyryyttävä taikka häntä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri (14 §).

Syrjintä on kielletty myös tasa-arvolaisissa. Sen mukaan välitön ja välillinen syrjintä sukupuolen perusteella on kielletty (7§). Välitön syrjintä tarkoittaa naisten ja miesten asettamista eri asemaan sukupuolen perusteella; raskaudesta tai synnytyksestä johtuvasta syystä tai sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella. Viimeksi mainittu on erityisen merkityksellinen sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten kannalta. Välillinen syrjintä puolestaan tarkoittaa naisten ja miesten asettamista eri asemaan neutraalilta vaikuttavan säännöksen, perusteen tai käytännön nojalla, jos menettelyn vaikutuksesta henkilöt voivat tosiasiallisesti joutua epäedulliseen asemaan sukupuolen perusteella sekä eri asemaan asettamista vanhemmuuden tai perheenhuoltovelvollisuuden perusteella.

Tasa-arvolain mukaisen syrjinnän piiriin kuuluu myös seksuaalinen häirintä ja häirintä sukupuolen perusteella (7 §). Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Sukupuoleen perustuvalla häirinnällä puolestaan tarkoitetaan henkilön sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvää ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan tämän henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja jolla luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Syrjintää tarkasteltaessa on kiinnitetty huomiota myös syrjinnän eri tasoihin, arkipäiväiseen ja rakenteelliseen tai institutionaaliseen syrjintään. Arkipäiväisellä syrjinnällä tarkoitetaan toistuvia ja tavanomaisia eriarvoistavia käytäntöjä, joita vähemmistöryhmiin kuuluvat henkilöt kohtaavat arkielämässään.⁴¹ Rakenteellisen syrjinnän käsitteellä viitataan yhteiskunnan rakenteissa, kuten sopimuksissa, lainsäädännössä ja palveluissa piilevään syrjintään, joka asettaa jonkin ryhmän muita huonompaan asemaan.⁴² Tällöin ei voida osoittaa olevan olemassa varsinaista syrjintätarkoitusta, vaan yhteiskunta on rakentunut niin, että se johtaa eräiden ryhmien tosiasialliseen syrjintään.⁴³ Samasta asiasta käytetään myös käsitettä institutionaalinen syrjintä, jonka on määritelty tarkoittavan yhteiskunnan rakenteista, toiminnoista ja säännöistä johtuvaa eriarvoisuutta ja oikeudettomuutta.⁴⁴

On myös tiedostettava, että syrjintään voi syyllistyä niin viranomainen, yksityinen palveluntarjoaja, kansalaisyhteiskunnan toimija, sosiaalinen yhteisö kuin yksityinen

41 Esim. Makkonen, Timo: Equal in Law, Unequal in Fact.

42 Valehtelisin jos väittäisin - Syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa.

43 Kortteinen, Juhani & Timo Makkonen: Oikeutta rasismiin ja syrjinnän uhreille. Etnisen syrjinnän ja rasismien vastainen käsikirja.

44 Demokratiasanasto. Oikeusministeriö 2015.

henkilökin. Vaikka yhdenvertaisuuslakia ei sovelleta yksityis- eikä perhe-elämän piiriin kuuluvaan toimintaan eikä uskonnonharjoitukseen (2§), se ei estä ihmisiä kokemasta syrjintää näidenkin tahojen toimesta.

Syrjintä on arkikielessä yleisesti käytetty käsite, jolla eri käyttäjät voivat tarkoittaa varsin monenlaisia ja -tasoisia asioita. Tässä selvityksessä ei lähdetty liikkeelle lakeihin kirjoitetuista syrjinnän määritelmistä, vaan oltiin kiinnostuneita siitä, minkä haastattelutavat itse kokevat syrjintänä. Haastateltujen henkilöiden esittämiä määritelmiä syrjinnästä käsitellään luvussa 3.3.

2.2. MONIPERUSTEISEN SYRJINNÄN MÄÄRITELMISTÄ

Moniperusteinen syrjintä ei ole täysin yksiselitteisesti määritelty käsite. Yhdenvertaisuuslaissa sitä ei mainita lainkaan huolimatta siitä, että lakiuudistusta valmistellut toimikunta oli esittänyt, että syrjinnän kiellon yhteyteen tulisi lisätä nimenomainen maininta moniperusteisesta syrjinnästä.⁴⁵ Moniperusteinen syrjintä on ilmiö, jonka käsittelyä ei ole edelleenkään lopullisesti ratkaistu lainsäädännön ja lainkäytön kannalta.⁴⁶

Hallituksen esityksessä yhdenvertaisuuslaiksi annetaan esimerkiksi moniperusteisesta syrjinnästä tilanne, jossa henkilöä ilman hyväksyttävää syytä kohdellaan muhin verrattuna eri tavalla sekä hänen sukupuolensa että ikänsä perusteella. Toisena esimerkkinä mainitaan sellainen moniperusteinen syrjintä, jossa kaksi tai useampi henkilöön liittyvä seikka yhdessä johtavat siihen, että henkilön erilainen kohtelu on kiellettyä syrjintää; tätä kutsutaan risteäväksi syrjinnäksi. Lisäksi todetaan, että moniperusteinen syrjintä voi olla tasa-arvolain tarkoittamaa kiellettyä sukupuoleen perustuvaa syrjintää,

jos kohtelu perustuu mahdollisten muiden perusteiden lisäksi siihen, että henkilö on nainen tai mies, raskauteen, synnytykseen, vanhemmuuteen tai perheenhuoltovelvollisuuteen liittyvään syyhyn, tai sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun.⁴⁷

Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan moniperusteisella syrjinnällä tarkoitetaan syrjinnän kohteeksi joutumista kahden tai useamman eri ominaisuuden perusteella. Esimerkiksi vammaisen romani saattaa tulla syrjityksi sekä vammaisuuden että etnisen alkuperänsä perusteella.⁴⁸

Syrjinnän moniperusteisuus vaikuttaa siihen, millä tavoin syrjintätilanteita tulkitaan. On esimerkiksi havaittu, että homot kokevat työelämässä kohtaamansa syrjinnän johtuvan ensisijaisesti heidän homoseksuaalisuudestaan, kun taas lesbot tulkitsevat sen johtuvan ensisijaisesti heidän naiseudestaan.⁴⁹

Perusteellisemmissä moniperusteisen syrjinnän kuvauksissa on hahmoteltu kolme erityyppistä moniperusteisen syrjinnän muotoa: *Moninkertaiseksi syrjinnäksi* on kutsuttu tilannetta, jossa henkilö kohtaa syrjintää useammassa kuin yhdessä tilanteessa eri perusteilla. *Kumulatiivisessa syrjinnässä* henkilön on kuvattu kokevan syrjintää samassa tilanteessa useammalla perusteella. *Risteävässä eli intersektionaalisessa syrjinnässä* eri syrjintäperusteet risteävät yhdessä ja samassa tilanteessa tuottaen erityisiä syrjinnän muotoja.⁵⁰

Esimerkkinä moninkertaisesta syrjinnästä on mainittu tilanne, jossa vammaisen maahanmuuttajataustainen henkilö kohtaa syrjintää työhaussa vammaisuuden perusteella ja asuntomarkkinoilla etnisyyden perusteella. Kumulatiivista syrjintää on kuvattu tapahtuvan tilanteessa, jossa henkilö kohtaa syrjintää työhaussa sekä naisena että romanina. Esimerkiksi risteävästä syrjinnästä mainitaan

45 Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325; Ehdotus uudeksi yhdenvertaisuuslaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi.

46 Lepola, Outi & Susan Villa (toim.): Syrjintä Suomessa 2006.

47 Hallituksen esitys eduskunnalle yhdenvertaisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (19/2014)

48 <https://www.syrjinta.fi/mika-on-syrjintaa>

49 Lehtonen, Jukka & Kati Mustola (toim.): "Eihän heterotkaan kerro..." Seksuaalisuuden ja sukupuolen rajankäyntiä työelämässä.

50 Valehtelisin jos väittäisin - Syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa.

nuoret muslimimiehet, joiden syrjinnässä ei ole kyse puhtaasti uskonnon, iän tai sukupuolen perusteella tapahtuvasta syrjinnästä vaan näiden kaikkien yhdistelmästä.⁵¹

Vammaisiin tai seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien saamelaiden kohtaamaa moniperusteista syrjintää tutkineet kuvaavat näitä moniperusteisen syrjinnän muotoja seuraavin esimerkein: Moninkertaista syrjintää voi kokea saamelainen vammaisen henkilö toisessa tilanteessa etnisen taustansa vuoksi ja toisessa vammastaan johtuen. Kumulatiivista syrjintää voi kokea saamelainen lesbo nainen perinteisten elinkeinojen harjoittamisen yhteydessä sekä sukupuolensa että seksuaalisen suuntautumisensa vuoksi. Esimerkkinä risteävästä syrjinnästä mainitaan jälleen saamelainen vammaisen henkilö, joka voi kohdata aivan erityistä nimenomaan saamelaiseen vammaiseen kohdistuvaa syrjintää, jota hän ei kohtaisi suomalaisena vammaisena henkilönä eikä saamelaisena ei-vammaisena henkilönä.⁵²

Tämän selvityksen tarjouspyynnössä moniperusteisella syrjinnällä tarkoitettiin syrjintätilannetta, jossa henkilö joutuu syrjinnän kohteeksi monella eri kielletyllä syrjintäperusteella. Syrjityksi tuleminen syyt voivat ilmetä samanaikaisesti tai eriaikaisesti. On myös mahdollista, että mikään tekijä ei yksin riittävästi määritä tilannetta syrjinnäksi, mutta yhdistyessään eri tekijät täyttävät syrjinnän määritelmän. Moniperusteinen syrjintä voi ilmetä aktiivisena toimintana tai yhtä lailla toimimatta jättämisenä. Syrjintä ei aina ole tahallista, mutta monet epätarkoituksenmukaiset toimet voivat tosiasiassa olla syrjintää.⁵³

Moniperusteista syrjintää tarkasteltaessa on erityisen tärkeää huomioida, että syrjintä voi olla ulkoryhmäsyrjintää tai

sisäryhmäsyrjintää. Ulkoryhmäsyrjintä viittaa syrjintään jota uhri kohtaa ympäröivän yhteiskunnan taholta. Sisäryhmäsyrjintä puolestaan viittaa vertaisryhmän, esimerkiksi oman etnisen ryhmän taholta koettavaan

Vaikka moniperusteisen syrjinnän havaitsemisesta ja ehkäisemisestä on puhuttu jo pitkään, siitä on edelleenkin hyvin suppeasti seuranta- ja tutkimustietoa.

syrjintään, joka moniperusteisen syrjinnän tapauksissa johtuu kuulumisesta samanaikaisesti johonkin toiseen ryhmään, esimerkiksi seksuaaliseen vähemmistöön. Sisäryhmäsyrjintä voi olla erityisen vahingollista psyykkisesti, koska oikeus tasaveroiseen kohteluun kiistetään niiden taholta, joihin yksilö haluaa samastua.⁵⁴

Vaikka moniperusteisen syrjinnän havaitsemisesta ja ehkäisemisestä on puhuttu jo pitkään, siitä on edelleenkin hyvin suppeasti seuranta- ja tutkimustietoa.⁵⁵

Arkisessa kielenkäytössä moniperusteinen syrjintä ei ole yleisesti käytetty eikä yksiselitteisesti ymmärretty käsite. Tässä selvityksessä ei haastatteluja tehtäessä lähdettykään kysymään haastateltavilta, olivatko he kokeneet *moniperusteista syrjintää*, vaan, olivatko he kokeneet syrjintää. Syrjinnän

51 Valehtelin jos väittäisin - Syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa.

52 Olsén, Laura ja Leena Heinämäki & Assi Harkoma: Vähemmistöjen sisäisten vähemmistöjen ihmisoikeudet ja moniperusteinen syrjintä: saamelaiset vammaiset henkilöt ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt.

53 Moniperusteisen syrjinnän selvitys: erityistarkastelussa eri vähemmistö-, ikä- ja vammaisryhmiin kuuluvien HLBTI-henkilöiden kokemukset. Tarjouspyyntö; määritelmän lähde: <https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/syrjinta/moniperusteinen-syrjinta>

54 Makkonen, Timo: Syrjinnän vastainen käsikirja 2003.

55 Lepola, Outi: Toteutuvatko nuorten oikeudet? Oikeusperustainen tarkastelu nuorten elinoloista.

moniperusteisuus oli lähtökohtaisesti mahdollista sen vuoksi, että haastateltaviksi valikoituneet henkilöt kuuluivat useampaan vähemmistöön. Jotkut haastateltavista olivat kuitenkin pohtineet jo etukäteen, oliko heillä sellaisia syrjintäkokemuksia, joita voisi luonnehtia moniperusteisiksi, jollaiseksi he käsittivät etenkin kumuloituvan ja risteävän syrjinnän.

2.3. HAASTATELTUJEN MÄÄRITELMIÄ SYRJINNÄLLE

Sen lisäksi, että haastatellut kertoivat syrjintäkokemuksistaan, jotkut heistä esittivät oman määritelmänsä syrjinnälle:

”Mä määrittelin sen niin, et se on sitä, että viedään tavallaan mahdollisuudet pois joltain ihmiseltä perustuen johonkin ihmisen piirteeseen tai piirteisiin yhdessä.”

”Kyl se on mulle sitä, että jossain tilanteissa kohellaan epäreilusti sen takia, että sulla on joku ominaisuus, mitä ehkä vaikk muil ihmisil ei oo siinä tilanteessa. No se voi olla semmosii tosi konkreettisia tilanteita niin kun, et saanks mä työpaikan tai otetaanks vuokralaiseks tai jotain sellasta tai et haluuks joku ihminen vaikk, en mä tiitä, olla sun kaa parisuhteessa.”

Nämä määrittelyt muistuttavat melko paljon laissa määriteltyä syrjintää; niissä kiinnitetään huomiota syrjityn henkilön ominaisuuksiin tai piirteisiin ja kohtelua kuvataan epäreiluksi. Ensimmäisessä määrittelyssä kiinnitetään huomiota syrjinnän seuraukseen: ihmiseltä viedään mahdollisuudet, mistä voi seurata laaja-alaista syrjäytymistä.

Jotkut haastatelluista liittävät syrjinnän ryhmän ulkopuolelle sulkemiseen, yksittäisessä tilanteessa tai jatkuvasti. Eräs haastateltava nimeää syrjinnäksi sen, että samaan etniseen ryhmään kuuluvan henkilö piti häntä

petturina, koska hän kohteli työssään muihin ryhmiin kuuluvia ihmisiä samalla tavoin kuin omaan etniseen ryhmäänsä kuuluvia.

Erään haastatellun mielestä syrjintä edellyttää valtasuhdetta:

”Että joku tämmönen taho, jolla on valtaa tai joku auktoriteetti jollain tavalla pyrkii syrjäyttämään taas jälleen kerran joukosta tai jostain projektista tai tehtävästä tai paikasta, mut et siis semmosia ihan ihmisten välisiä. Semmosta vertaisten yksittäisten ihmisten kiusaamista tai sellasta mä en pidä syrjintänä, et se on ehkä eri asia.”

Toinen haastateltu taas nimeää syrjinnän yleisimmäksi muodoksi arkisen syrjinnän, jota hän kuvaa näin:

”Tietenkin se yleisempi muoto siitä on semmonen arkinen syrjintä eli puheessa ja käyttäytymisessä ja oletuksessa oleva syrjintä eli se miten sua kohellaan koko ajan kaikkialla.”

Eräs haastateltu mainitsee, että hänen motiivinsa antaa haastattelu oli se, että hän pitää tärkeänä saada näkyväksi arkista asennemaailmaan, joka aiheuttaa syrjintää. Hänen mukaansa syrjintä ja eriarvoisuus ovat arjen kokemuksina lähellä toisiaan, vaikka niissä ehkä käsitteellisesti onkin jokin ero.

Yksi haastatelluista toteaa, että syrjinnän määrittely on vaikeaa, koska hän ajattelee, että syrjinnän pitäisi olla tietoista. Kuitenkin se, mihin hän itse useimmin törmää, ei välttämättä ole tietoista. Hän kiteyttää ajatuksensa määrittelemällä syrjinnäksi yhteiskunnalliset rakenteet, jotka eivät huomioi moninaisuutta.

Haastateltujen esittämissä määritelmissä nousee esiin niin syrjinnän arkipäiväinen kuin rakenteellinenkin taso. Tässä raportissa kerrotaan lukuisia esimerkkejä syrjinnän kokemuksista molemmilla tasoilla.

Selvityksen aineisto

3.1. HAASTATELTUJEN JOUKKO

Haastateltavia tavoiteltiin useiden eri kanalien kautta. Tärkeän verkoston muodostivat Rainbow Rights –hankkeen piirissä toimivien järjestöjen edustajat sekä selvityksen ohjausryhmän jäsenet, jotka välittivät haastattelupyynnöitä eteenpäin tuntemilleen henkilöille. Haastattelukutsua levitettiin myös Setan alueellisissa jäsenjärjestöissä ja näiden piirissä toimivissa ryhmissä⁵⁶ sekä lgbt-cafessa.⁵⁷ Haastateltavia tavoiteltiin myös Etnisten suhteiden neuvottelukunnan (ETNO) sihteeristön ja alueellisten ETNOjen kautta. Niin ikään oltiin yhteydessä vammaisjärjestöihin sekä joihinkin vammaisten kanssa työskenteleviin henkilöihin. Haastateltavia löytyi myös Siirtolaisuusinstituutissa työskentelevien kontaktien avulla. Lisäksi haastattelupyynnöitä välitettiin yksittäisten henkilöiden kautta, joiden tiedettiin tuntevan selvityksen kohderyhmiin kuuluvia henkilöitä. Myös jotkut haastatelluista henkilöistä välittivät tietoa eteenpäin tuntemilleen henkilöille.

Haastattelut toteutettiin 30.11.2017 – 15.3.2018 välisenä aikana Helsingissä, Tampereella ja Turussa; Siirtolaisuusinstituutin tiloissa, Setan toimistossa, joidenkin haastateltavien kotona tai työpaikalla sekä

rauhallisissa kahviloissa. Suurin osa haastatelluista tehtiin suomeksi, muutama englanniksi, ja yhdessä oli lisäksi mukana tulkki (kontaktihenkilö), joka auttoi haastateltavaa silloin, kun hän ei löytänyt sopivaa ilmaisua englanniksi. Parissa haastattelussa käytettiin myös hieman ruotsin kieltä. Haastattelut tallennettiin tallennuslaitteella ja litteroitiin tutkimusavustajan toimesta.

Haastateltavien joukko muodostui asetetun tavoitteen mukaisesti hyvin monipuoliseksi. Haastatelluksi tuli yhteensä 27 henkilöä, jotka kuuluvat seuraaviin vähemmistöryhmiin:

- **seksuaalivähemmistöihin kuuluvia 20:** homoja, lesboja, biseksuaalisia, andro-, pan- ja aseksuaalisia
- **sukupuolivähemmistöihin kuuluvia 11:** transnaisia, transmiehiä, transmaskuliinisia, muunsukupuolisia, queereja⁵⁸
- **etnisiin vähemmistöihin kuuluvia 20:** venäläisiä, somalialaisia, Afrikasta, Balkanilta, Lähi-idästä ja EU-maista tulleita,⁵⁹ romaneja, suomenruotsalaisia, monietnisiä⁶⁰
- **uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvia 9:** muslimeja, kristittyjä
- **vammaisia 7:** kuulovammaisia, liikunta- vammaisia, kehitysvammaisia, monivammaisia, autistisia, pitkäaikaissairaita

56 Esimerkiksi HeSetan useilla eri kielillä toimivat ryhmät (<http://www.heseta.fi/together>) ja KVV eli ”Kahden vähemmistön väki”, joka on eri tavalla vammaisten ja pitkäaikaissairaiden seksuaali- sekä sukupuolivähemmistöjen edustajien oma ryhmä. <https://www.facebook.com/lgbtcafe.helsinki/>

58 Mainitut kategoriat ovat haastateltujen omia määrittelyjä seksuaalisuudestaan ja sukupuolestaan.

59 Näille alueille sijoittuvia lähtömaita tai henkilöiden etnistä ryhmää ei voi yksilöidä tunnistettavuuden vuoksi, siksi on käytetty laajempia alueita koskevia ilmaisuja.

60 Monietnisisillä tarkoitetaan tässä henkilöitä, joilla on vanhempinsa kautta useampia kuin yksi etninen tausta.

Kaikki haastateltavat kuuluivat siis sekä seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön (jotkut molempiin) että etniseen tai uskonnolliseen vähemmistöön tai vammaisiin tai pitkäaikais-sairaisiin (jotkut useampaan näistä).

Haastateltujen joukossa ei ollut yhtään intersukupuolista henkilöä. Myös vammaisten henkilöiden tavoittaminen haastateltaviksi oli vaikeaa: yhteyshenkilöt eivät onnistuneet rekrytoimaan kovin monia haastateltavia ja muutama haastateltavaksi suostunutkin jäi lopulta haastatteleematta, koska haastattelu-ajankohtaa ei useista yrityksistä huolimatta onnistuttu sopimaan tai koska haastattelu peruuntui sairastumisen vuoksi.

Enimmillään tiettyyn etniseen, uskonnolliseen tai vammaisryhmään kuuluvia henkilöitä oli haastateltujen joukossa kolme, vähimmillään vain yksi. Useimmissa tapauksissa tietynlaista yhdistelmää, kuten esimerkiksi tiettyyn etniseen ryhmään kuuluvaa

Haastattelut [...] auttavat ymmärtämään moniperusteisen syrjinnän kokemuksia ja seurauksia yksilön tasolla.

lesboa tai uskonnolliseen vähemmistöön kuuluvaa homoa tai vammaista muunsukupuolista ihmistä edustaa vain yksi henkilö.

Tämä on tärkeää pitää mielessä haastattelulainauksia luettaessa ja tutkimustuloksia tulkittaessa. Haastateltavat eivät muodosta määrällisesti edustavaa otosta useampiin vähemmistöihin kuuluvista hlbt-ihmisistä. Haastatteluista saatu informaatio ei ole yleistettävissä: se ei anna koko kuvaa selvityksessä tutkittujen vähemmistöjen asemasta ja syrjinnästä Suomessa, eikä yksittäisen tiettyyn ryhmään kuuluva henkilön näkemys välttämättä ole sama kuin

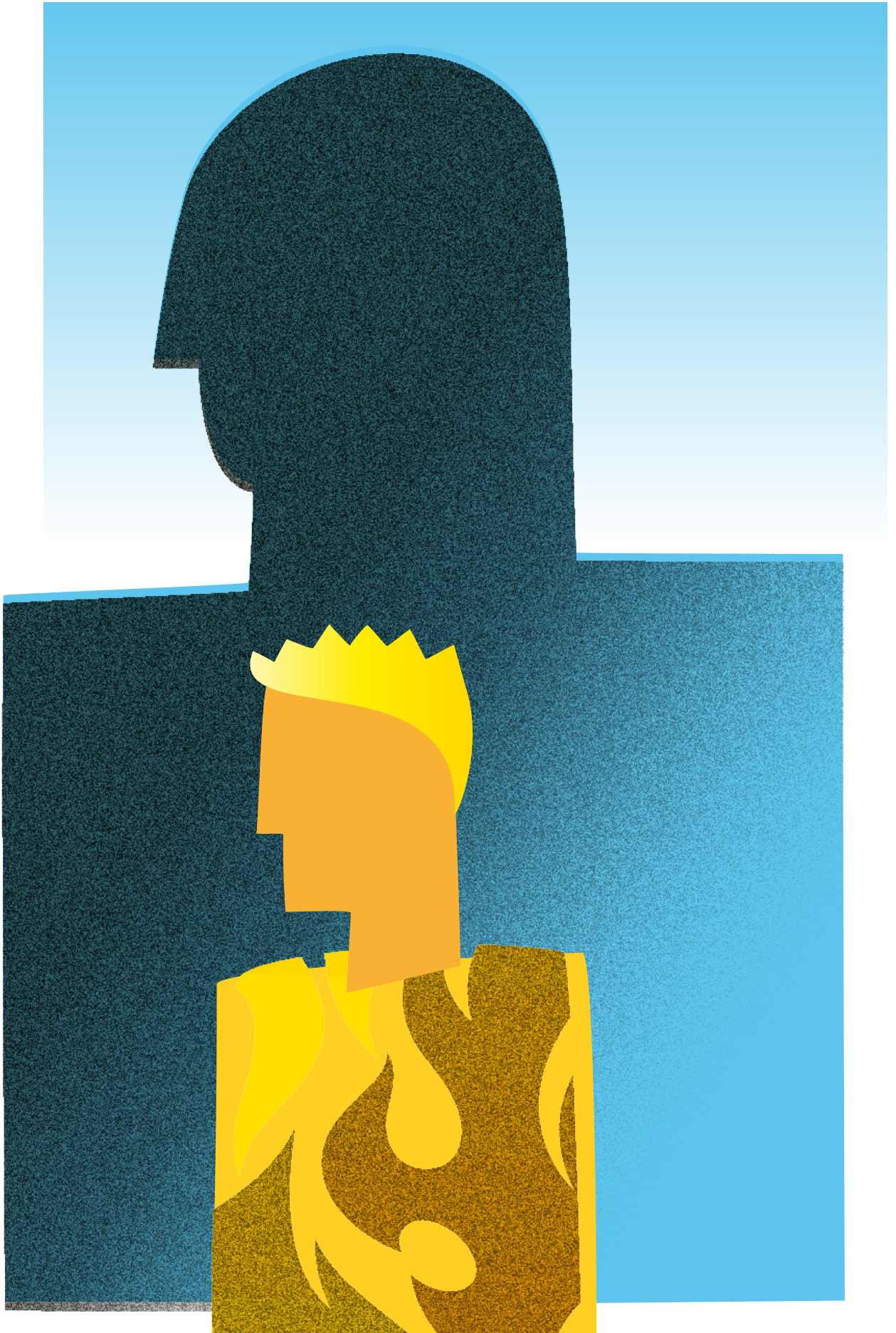
jonkun toisen samaan ryhmään kuuluvan henkilön näkemys. Sen sijaan tutkimuksen välittämät näkemykset ovat subjektiivisia, yksilöllisiä, syvällisiä ja asiantuntevia näkemyksiä syrjinnästä ja syrjivistä rakenteista tämän päivän Suomessa. Haastattelut ovat kuvauksia tietyn, todellisen henkilön kokemuksista ja ajattelusta. Ne ovat sellaisenaan arvokkaita ja auttavat ymmärtämään moniperusteisen syrjinnän kokemuksia ja seurauksia yksilön tasolla.

3.2. HAASTATTELUMETODI

Haastattelut toteutettiin hyvin vapaamuotoisina keskusteluina. Haastateltavat olivat saaneet tietoa selvityksestä ja sen tavoitteista jo haastattelupyynnön yhteydessä kontaktihenkilöiltä ja haastattelua sovittaessa tutkijalta. (Haastattelupyynnön yhteydessä jaettua informaatiota liitteessä.) Haastattelun alussa tutkija vielä kertoi tutkimuksesta ja itsestään sekä varmisti, oliko vielä jotain, mitä haastateltava halusi tietää ennen haastattelun aloittamista.

Varsinainen haastattelu lähti liikkeelle vaihtelevista aiheista riippuen siitä, mistä kunkin haastateltavan kanssa oli keskusteltu jo haastattelusta sovittaessa tai tapaamistilanteen käynnistyessä. Joskus keskustelu lähti liikkeelle kontaktihenkilön ja tähän liittyvän verkoston kautta, joskus haastateltavan sateenkaari-identiteetin määrittelystä, joskus Suomeen muuttamisesta, joskus suoraan syrjinnän kokemuksistakin.

Jotkut haastateltavista mainitsivat heti haastattelun aluksi, että olivat lupautuneet haastateltaviksi siitä huolimatta, etteivät oikeastaan ole kokeneet syrjintää – haastattelun aikana kuitenkin ilmeni, että syrjinnän välttäminen edellytti valintoja sen suhteen, missä liikkui, keiden kanssa seurusteli ja miten asennoitui tilanteisiin, joita voisi kuvata syrjiviksi. Jotkut haastateltavat pohtivat haastattelun aikana ja olivat jo etukäteen miettineet monitahoisesti sitä, mikä oikeastaan on syrjintää ja mikä moniperusteista syrjintää, ja miten heidän omat tai tuttujensa

kokemukset avaavat syrjinnän todellisuutta. Jotkut kommentoivat sitä, mitä arvelivat haastattelijan haluavan tietää, ja mitä itse halusivat tuoda julki, kun olivat suostuneet haastateltaviksi.

Haastattelijan rooli muodostuikin erilaiseksi eri haastatteluissa. Jotkut haastateltavat kertoivat kokemuksistaan seikka-peräisesti vähäisellä johdattelulla, jotkut tarvitsivat konkreettisia kysymyksiä päästäkseen liikkeelle. Kaikissa haastatteluissa haastatteliija teki lisäkysymyksiä ja tarkentavia kysymyksiä sen perusteella, mitä haastateltavat kertoivat. Haastatteliija ei kyseenalistanut haastateltavien kokemuksia eikä myöskään heidän omia määritelmiään syrjinnästä. Joskus hän teki nimenomaan syrjintään liittyviä kysymyksiä, kuten pitikö haastateltava kuvaamaansa tilannetta syrjintänä, tai oliko haastateltava missään tilanteessa kokenut tulleen syrjityksi tiettyjen, haastattelussa mainittujen ominaisuuksiensa vuoksi. Usein haastatteliija kysyi, miten hän itse tai muut ihmiset olivat reagoineet syrjintätilanteeseen ja oliko haastateltava valittanut tapahtuneesta millekään taholle.

Haastatteluja ei haluttu rajata lähtökohdaisesti tiukasti syrjintäkokemuksiin liittyväksi, vaan keskusteltiin laajemmin siitä, millaista elämä tiettyihin vähemmistöihin kuuluvana henkilönä on, miten heidän erityisominaisuuksiaan ja –tarpeitaan tunnetaan sekä mikä yhteiskunnassa on hyvin ja mikä huonosti heidän näkökulmastaan. Tällaisesta laajemmasta perspektiivistä oli mahdollista myös tavoittaa ilmiöitä, jotka mahdollisesti viittaavat välilliseen tai rakenteelliseen syrjintään.

Haastattelujen luottamuksellisuutta korostettiin ja haastateltaville luvattiin, että he saavat halutessaan tarkistaa sitaattinsa etukäteen; näin on myös tapahtunut tätä raporttia kirjoitettaessa. Heidän kanssaan keskusteltiin myös siitä, miten tiettyjä haastattelussa esiin tulleita asioita olisi mahdollista raportoida ilman että heidät olisi mahdollista tunnistaa haastattelusta.

3.3. HAASTATTELUIEN RAPORTOINTI

Raportissa käytetään paljon sitaatteja sen vuoksi, että on haluttu antaa haastateltujen oman äänen kuulua haastattelussa. Heidän tapansa kuvata kokemuksiaan, heidän käyttämänsä esimerkit ja käsitteet auttavat ymmärtämään moniin vähemmistöihin kuuluvien ihmisten elämisaailmaa ja rikastuttavat raporttia.

Sitaatteja on kuitenkin hieman muokattu luottavuuden parantamiseksi; niistä on poistettu jonkin verran puheelle tyypillistä toistoja ja täytesanoja sekä yksilöllisiä maneereja. Tämä on perusteltua siksi, että kyseessä ei ole kielentutkimus, vaan olennaista on puheen sisältö. Joistakin sitaateista on poistettu myös sivulauseita, jotka eivät liity asiaan, jota sitaatilla halutaan kuvata, sekä haastattelijan välikommentteja, silloin kun ne eivät ole ohjanneet keskustelua. Tällaiset poistot on merkitty kahdella tavuviivalla.

Sitaateista on myös korvattu joitakin yksityiskohtia, kuten nimiä, tunnistettavuuden vähentämiseksi. Tällaiset kohdat on merkitty hakasuluin. Esimerkiksi jos haastattelussa on mainittu asuinpaikkakunnan nimi, se on korvattu sanalla [paikkakunta]. Haastateltujen tunnistettavuuden ehkäisemiseksi on tehty myös se valinta, että haastattelusitaatteja ei ole liitetty tiettyyn henkilöön puhujatunnisteella tai pseudonyymillä; näin eri sitaatteja ei ole mahdollista yhdistää samaan henkilöön.

Englannin kielellä käytyjen haastattelujen sisältö ja myös sitaatit on käännetty suomeksi. Tähän on kaksi syytä, toisaalta se, että raportin kieli on suomi, toisaalta se, että on haluttu vähentää haastateltavien tunnistettavuutta siltä osin, ketkä osaavat suomea ja ketkä eivät.

3.4. RAPORTIN RAKENNE

Seuraavissa luvuissa käsitellään sitä, millaista moniperusteista syrjintää useaan eri vähemmistöön kuuluvat henkilöt ovat kokeneet eri elämänsäaloilla, ja laajemminkin sitä, miten heidän näkökulmastaan eri vähemmistöryhmiin suhtaudutaan tämän päivän

Suomessa, sekä sitä, miltä tuntuu kuulua useampaan vähemmistöön.

Ensin, luvussa 4 kuvataan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen tilannetta ja syrjinnän kokemuksia, jotka liittyvät seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoli-identiteettiin. Se antaa yhteisen taustan haastateltaville, jotka kuuluvat myös muihin vähemmistöihin ja kohtaavat syrjintää välillä hlbt-ryhmään kuuluvina, välillä etnisen taustansa, uskontonsa tai vammaisuutensa vuoksi.

Luvussa 5 kuvataan häirintää ja väkivaltaa. Kuten luvussa 2.1. mainittiin, häirintä on yhdenvertaisuuslaissa määritelty yhdeksi syrjinnän muodoksi, joka ilmenee ihmisarvoa loukkaavana käyttäytymisenä sekä vihamielisen ilmapiirin luomisena. Ensin käsitellään häirintää, jota haastateltavat ovat kokeneet seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisensa vuoksi, sitten rasistista häirintää, jota tummaihoiset haastateltavat ovat kokeneet.

Luvussa 6 paneudutaan syrjintään työelämässä. Luku on jaettu kolmeen alalukuun: sukupuoli-identiteetin ja seksuaalisen suuntautumisen vuoksi koettuun syrjintään, etnisiin vähemmistöihin kohdistuvaan syrjintään ja vammaisten kokemaan syrjintään.

Vaikka näissä kolmessa luvussa käsitellään tilanteita, joissa vaikuttaa olevan kyse syrjinnästä vain yhdellä perusteella, ne kertovat siitä moniperusteisen syrjinnän tyyppistä, jota kutsutaan moninkertaiseksi syrjinnäksi. Sille on ominaista, että tietty henkilö kokee syrjintä jossakin tilanteissa yhdestä, toisessa toisesta syystä. Moniperustaista syrjinnästä tekee juuri sen yhdistyminen yhteen ja samaan henkilöön. Tässä raportissa on

kuitenkin tunnistettavuuden ehkäisemiseksi jätetty yhdistämättä eri syrjintätilanteet tiettyihin haastateltuihin. Lukiessa on siis syytä pitää mielessä, että jokainen haastateltava on raportoinut kokeneensa syrjintää useammalla kuin yhdellä eri perusteella, ja kuvitella eri alaluvuissa kuvattuja syrjintätilanteita yhden ja saman henkilön kokemiksi.

Luvussa 7 käsitellään sisäryhmäsyrjintää eli syrjintää, jota haastateltavat ovat kokeneet samaan vähemmistöryhmään kuuluvien taholta sen vuoksi, että he kuuluvat myös josain toisessa suhteessa vähemmistöön. Esimerkiksi uskonnollisissa yhteisöissä voidaan syrjiä sukupuolivähemmistöihin kuuluvia yhteisön jäseniä, vammaistoinnassa saateetaan jättää huomiotta seksuaalivähemmistöt ja sateenkaaripeireissä voidaan syrjiä etnisiin vähemmistöihin kuuluvia. Syrjinnälle altistaa nimenomaan kuulumisen useampaan kuin yhteen vähemmistöön ja syrjintä aiheutuu näiden ryhmäkuuluvuuksien välisestä väitetystä ristiriidasta tai yhteensopimattomuudesta. Moniperusteisen syrjinnän tyypeistä tämä olisi ehkä lähinnä risteävää syrjintää.

Luvussa 8 käsitellään syrjintätilanteita, joissa useampi kuin yksi syrjintäperuste aktualisoituu samassa tilanteessa. Tätä kutsutaan moniperusteisen syrjinnän tyyppittelyssä kumuloituvaksi syrjinnäksi. Tässä luvussa kuvatuissa tilanteissa syrjintä tapahtuu ulkoryhmään kuuluvien toimesta.

Luvussa 9 pohditaan sitä, millaisia seurauksia syrjinnällä on, onko raportissa kuvatuissa moninaisissa syrjintäkokemuksissa jotain yhteistä ja mikä tekee moniperusteisesta syrjinnästä erityistä verrattuna yksiperusteiseen syrjintään.

Asenneilmapiiri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan

Haastateltavien mukaan yleinen asenneilmasto seksuaalivähemmistöjä kohtaan on muuttunut myönteisemmäksi; lain tasollakin tasa-arvo on lisääntynyt ja syrjinnän kiellot vahvistuneet. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien elämä ei kuitenkaan edelleenkään ole syrjinnästä, häirinnästä ja heteronormatiivisista oletuksista vapaata.

Trans- ja muunsukupuolisten ihmisten oikeudellisessa asemassa on edelleen suuria puutteita eivätkä sukupuolivähemmistöt ole yleisesti yhtä hyvin tunnettuja kuin seksuaalivähemmistöt. Yhteiskunnassa vallalla oleva cis-normatiivisuus ja sukupuolibinäärisyys luovat heille stressaavan ympäristön, jossa he ovat koko ajan varpaillaan sen suhteen, miten heidän sukupuoli-identiteettiinsä asennoidutaan ja missä tilanteissa he uskaltauvat tuoda sen esiin.

4.1. SUHTAUTUMINEN SEKSUAALIVÄHEMMISTÖIHIN

Esimerkkinä myönteisestä kehityksestä seksuaalivähemmistöjen asemassa ja asennoitumisessa heihin mainitaan samaa sukupuolta olevien avioliiton mahdollistanut avioliittolain muutos. Sillä on tärkeä symbolinen merkitys silloinkin, kun avioituminen ei ole itselle ajankohtainen asia.

”Lainsäädännössä liittyen seksuaaliin vähemmistöihin nää asiat on koko ajan menossa parempaan suuntaan ja mitä ennen on saattanut pitää jollain

tapaa syrjintänä. Tosin mä en taas oma-kohtaisesti, musta tuntuu et en esimerkiksi olis mennyt naimisiin, vaikka se olis ollut mahdollista. Mutta en voinut silloin joskus mennä naimisiin, sellaista valintaa ei voinut tehdä. Nyt sen sitten voi vapaasti tehdä.”

Tasa-arvoisen avioliittolain oltua voimassa yli vuoden ihmisillä on jo kokemusta tai vähintään havaintoja samaa sukupuolta olevien häistä. Eräs nuori haastateltava, joka asuu tuetusti, mainitsee laitoksen työntekijän menneen naimisiin toisen naisen kanssa ja kertoneen tästä avoimesti. Omaa seksuaalista suuntautumistaan pohtiva nuori nainen on tästä ilahtunut ja ajattelee, ettei kaapissa olemiseen ole enää aihetta, vaikka alkaisikin jälleen seurustella naisen kanssa.

Joskus homoseksuaalisiin ihmisiin suhtaudutaan suorastaan yltiöpositiivisesti:

”Välil on semmost vähemmistöihannointia. Ja välil ihmiset tekee sitä mullekin, et ai sä oot homo, mä rakastan homoi tai jotain tosi outoo. Tai ai, et sä oot etnisestä vähemmistöstä, että jee mä en oo rasisti tavallaan. Mä en tiedä tai silleen, et välil ei nähä sua ihmisenä vaan nähään sut jotenkin jonain ilmiönä tai jonkinlaisena maskottina tai jotain sellasta.”

Tällainen ihannointi ei tunnu haastateltavasta hyvältä, sillä hän kokee, ettei häneen tällaisessa tilanteessa suhtauduta yksilönä,

”Välil ei nähä sua ihmisenä vaan nähään sut jotenkin jonain ilmiönä tai jonkinlaisena maskottina tai jotain sellaista.”

vaan häntä lähestytään stereotyyppien kautta, vaikka ne tässä tapauksessa ovatkin positiivisia.

Suhtautumisessa homoihin on miesoletettun⁶¹ haastateltavan mukaan eroja sukupuolten välillä. Positiivisesti suhtautuvat ovat useammin naisia kuin miehiä:

”Ehkä jotkut miehet ehkei oo niin jotenkin, ehkä ne vähän silleen, et se voi pelottaa jotain tai vähän ehkä jotenkin ahistaa tai jotenkin olla vähän jännää joillekin miehille. Ja sit joillekin naisille se voi olla aika... En mä tiiä, ne voi sit olla vaan ihan tai se on ihan hyvä juttu niille. Ne ei ainakaan, tai ne voi olla paljon ystävällisempiä sen jälkeen, kun ne kuulee, että sä oot homo.”

Haastateltujen joukossa on myös henkilöitä, jotka määrittelevät seksuaalisuutensa tavalla, joka ei sovi kahtiajakoon hetero-/homoseksuaalisuus. Tämä koskee useimmiten trans- ja muunsukupuolisia sekä heidän kanssaan seurustelevia henkilöitä. Se on johdonmukaista seurausta siitä, että seksuaalisuuden määrittely hetero-/homoseksuaalisuudeksi liittyy sukupuolen mieltämiseen kaksijakoiseksi, ja biseksuaalisuuteenkin tuntuu liittyvän ajatus cis-sukupuolisuudesta. Esimerkiksi transnaisen kanssa elävä nainen määrittelee olevansa panseksuaalinen, koska se ei ole sukupuolilähtöinen tapa ajatella seksuaalisuutta. Miehiin suuntautunut muunsukupuolinen henkilö puolestaan toteaa

olevansa androseksuaalinen eli seksuaalisesti miehistä kiinnostunut, ei homoseksuaalinen, koska ei itse ole mies, vaikka ulkopuoliset usein luulevatkin niin.

Eräs haastateltavista määrittelee olevansa seksuaaliselta suuntautumiseltaan aseksuaali eli henkilö, joka kokee hyvin vähän tai ei lainkaan seksuaalista vetovoimaa toisia henkilöitä kohtaan. Aikaisemmin hän piti itseään homoseksuaalina, koska ei ollut tietoinen aseksuaalisuudesta. Siitä hän on löytänyt tietoa netistä, Suomessa aiheesta ei ole ollut juurikaan tietoa saatavilla. Nykyään se haastateltavan mukaan tunnetaan ja hyväksytään jo paljon paremmin ainakin nuorten keskuudessa. Kuitenkaan sitä ei edelleenkään juuri huomioita sateenkaarijärjestöjen toiminnassa.

”Setassa on vähän liian paljon tätä rakkausagenda mulle, kun en mä tunne mitään rakkautta. Et se välillä jopa ahdistaa kaikki tää rakkausherkutus ja kaikki tämmönen.”

Toisen haastateltavan mukaan seksuaalisten suuntautumisten kirjo tunnetaan vielä huonosti:

”Thmiset tavallaan normatiivisessakin maailmassa on ehkä jo tottunut siihen, et on ihmisiä, jotka identifioituu lesboks ja homoks, mut sitten. Ja ehkä biseksuaaliksikin nippanappa, mut sit kaikki muu, ni se on vielä vähän outoo, vaik sen ei pitäis olla.”

Heteronormatiivinenkin ajattelu on edelleen varsin tavallista. Ulkomailta Suomeen muuttanut nainen kertoo, että häneltä kyseltiin usein maahanmuuton syytä, ja kun hän sanoo syyksi suomalaisen puolison, tämän oletetaan olevan mies.

”Kun mä sanon aina puoliso ja ne sanoo aina mies, ja sitten on mahdollisuus

⁶¹ Haastateltavan oletetaan useimmiten olevan mies, vaikka hän kokee olevansa muunsukupuolinen.

arvioida, kannattaako sanoa, et nainen, vai kannattaako antaa olla. Ja se on joka-päiväinen.”

Asennoituminen seksuaalivähemmistöihin vaihtelee eri puolilla Suomea. Pääkaupunki-seudulla asuva haastateltava kuvaa ilmapiiriä tällaiseksi:

”Helsingissä semmoset räkälätkin voi olla tosi kivoi, et siel voi olla yllättävän- Jos menee vaik Kalliossa johonkin semmoseen baariin, niin siel on tosi kiva meininki ja silleen, et ei sua todellakaan katota pahasti. Tai jos joku kattoo pahasti, niin se saa ongelmia etkä sinä. - - On jotain klubei, mitkä on tosi- tai et siel on vaan semmonen, tulee semmonen filis, et tääl on ihan ok olla seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluva.”

Pienillä paikkakunnilla asenneilmapiiri ei ole yhtä myönteinen kuin suuremmissa kaupungeissa, ja mahdollisuudet tavata muita seksuaalivähemmistöihin kuuluvia ovat vähäisemmät. Niinpä muuttaminen opiskelupaikkakunnalle voi olla merkittävä muutos oman seksuaalisen identiteetin kannalta:

”Vaik mä oon biseksuaali, niin mun kotikaupungissa se, et mä olin kiinnostunut myös tyttöistä tarkotti, et kukaan poika ei ollut musta kiinnostunut, et ei mulla ollut mitään suhteita lukion aikana. Niin sit jotenkin se, et joku voi pitää mua kiinnostavana tai viehättävänä, niin se oli ihan positiivinen kokemus ja just sillei ekoin opiskeluvuosina oli tosi tärkeet käydä jossain bileissä ja et sai niitä kokemuksi jotenkin siitä, et mä en ookaan nyt deitailun tää hylkiö vaan voi olla ihan haluttava seurustelukumppani.”

Haastateltava kuvaa biseksuaalisuuden olleen stigmatisoiva asia kotipaikkakunnallaan ja sen vuoksi sateenkaaritoimintaan osallistuminen ja samassa tilanteessa oleviin ihmisiin tutustuminen oli tärkeää heti

Helsinkiin muuton jälkeen, vaikka ei niinkään enää myöhemmin asian normalisoiduttua.

Ulkomailta, suurkaupungista Suomeen pienelle paikkakunnalle naispuolisen kumppaninsa kanssa muuttaneella naisella oli etukäteen sellainen vaikutelma, että Suomi on tasa-arvoinen maa, jossa seksuaalivähemmistöihin suhtaudutaan asiallisesti. Konservatiivisessa pikkukaupungissa usko tähän sai kuitenkin kovia kolhuja. Pariskunta sai paikkakunnalla kielteistä julkisuutta ja muuttikin sieltä heti tilaisuuden tullen suurempaan yliopistokaupunkiin.

Edelleenkin haastateltava näkee eroja naispariin suhtautumisessa Suomessa ja aiemmassa asuinmaassaan:

”Jos vertailee, kun mentiin naimisiin [aiemmassa asuinmaassa], ylipäänsä ihmiset ovat heti sanoneet, että ai niin, tuleeko lapsia. - - Ja silloin se ärsytti. Mutta Suomessa kukaan ei kysynyt. Ei olla niin pitkällä, että se olis normi, että se olis se seuraava vaihe – vaikka meille ei tule ja mä en halua. - - Sekin ärsytti sitten toisella lailla, että se ei ollut kuvassa ollenkaan.”

Toinenkin haastateltava on kiinnittänyt huomiota siihen, että toisin kuin muilta, häneltä ei kysytä lastenhankintasuunnitelmista. Hän arvelee, että hänen vammaisuutensa on vaikuttanut siihen, ettei aiemminkaan kysely ole ollut jatkuvaa, mutta asiassa on tapahtunut selvä muutos puolison transsukupuolisuuden tultua ilmi:

”Oma lähipiirikin ja kaikki muutkin, niin sen jälkeen, kun puolisoni tuli kaapista ja meidät on nähty naisparina, tai transparina riippuen ihmisestä, niin kukaan ei oo enää kysynyt, et koska me hankitaan lapsia. Sitä ennen jokunen kysy. - - Mikä siinä onkaan, viekö se niin epämukavuusalueelle, et kun ne alkaa miettimään, että mimmonen show se on hankkia vai ajatteleeko ne, et ehkä parempi, ettei naisparit hankikaan.”

Haastateltava, jolla on lapsi yhdessä toisen naisen kanssa, kertoo, että naispariin suhtaututaan vanhempina asiallisen neutraalisti, joskin sanastossa olisi vielä hiomisen varaa:

”Mä luulen, että joillakin henkilökunnan edustajilla, lähinnä neuvolassa, on jotain. Siis heillä on hakusessa se oikea sanasto jotenkin, mutta en mä, ei se tahallista oo. -- Ei sen kanssa oo sillä tavalla ollut ongelmia, mutta joskus vaan siis joku, joku neuvolan lääkäri saattaa sanoa, että hyvin toi sun kaverikin sen vauvan kanssa selviää. Jotain tämmöstä, että. -- Ei me kyllä neuvolassakaan tosiaan olla mitenkään ensimmäinen ja emme herätä mitään erityistä kiinnostusta ja ei nyt varmaan päiväkodissakaan oikeastaan. Siellä kyllä kysyttiin päiväkodissa ihan asiallisesti, että mitä haluamme että perheestä opetetaan.”

Polyamorisuus on kuitenkin vielä asia, jota ei tunneta eikä ymmärretä, toteaa haastateltava, jolla on useampi kuin yksi kumppani – hän käyttää nimenomaan käsitettä kumppani, ei tyttö- tai poikaystävä koska ei halua määritellä kumppaninsa sukupuolta eikä suhteen hetero- tai homoseksuaalisuutta. Hänen mukaansa perhemallit edelleen hyvin rajoittuneita: odotetaan että ihmiset menevät naimisiin ja että lapsilla on vain kaksi vanhempaa, mikä polyamorissa suhteissa ei välttämättä pidä paikkansa.

Koulutuksen piiristä haastateltavilla on vaihtelevia kokemuksia. Eräs maahanmuuttanut haastateltava on ollut suomen kielen kurssilla, jossa opettaja on vitsailnut homoista ja kertonut, ettei pidä heistä. Haastateltavan vaihdettua toiselle kurssille opettaja on puolestaan ottanut huomioon sen, että kaikki eivät ole heteroita, ja kysynyt miespuoliselta haastateltavalta, onko hänellä poika- tai tyttöystävää.

Toinen maahanmuuttanut haastateltava kertoo olevansa oppilaitoksessaan avoimesti homo eikä siitä ole aiheutunut hänelle mitään

ongelmia. Kysyttäessä hän ei kuitenkaan tiedä, onko koulussa muita homoja:

”En mä oo huomannut, että siellä on mitään homoja. Mun koulussa on ihan normaalisti, ja ehkä jos siellä joku on homo, mä en usko, että hän haluaa kertoa, että hän on homo.”

Täysi avoimuus omasta homoudesta ei ilmeisesti nuorten ihmisten keskuudessaakaan vielä ole lähtökohtainen odotus. Omasta seksuaalisesta suuntautumisesta kertomista harkitaan tilannekohtaisesti:

”En piilottele sitä, mutta en myöskään näytä sitä, kun se ei ole relevantti asia. Mutta jos joku kysyy multa, voin nyt ylpeästi sanoa olevani. Itse asiassa pari ihmistä juuri kysyi siitä ja sanoin, että olen homo. Olen piilotellut suunnilleen viisitoista vuotta elämästäni. Nyt olen vapaa ja minulla on oma tilani. Miksi ujostelisin?”

”Olen piilotellut suunnilleen viisitoista vuotta elämästäni. Nyt olen vapaa ja minulla on oma tilani. Miksi ujostelisin?”

Haastateltavat, jotka ovat muuttaneet Suomeen sellaisista maista, joissa homoseksuaalisuuteen suhtaudutaan Suomea kielteisemmin, nauttivat siitä, että voivat elää Suomessa vapaammin homoina, kuten koskettaa kädestä tai suudella kadulla kumppaniaan. Venäjältä Suomeen muuttanut homomies hämmästelee sitä, kuinka avoimesti Suomessa voi tarjota testejä ja jakaa tietoa HIV:sta sekä antaa seksuaalikasvatusta ja jakaa kondomeja teini-ikäisillekin.

Kuitenkaan kouluopetuksessa seksuaalivähemmistöjä ei välttämättä edelleenkään huomioida:

”Se on enemmänkin semmonen kokemus siitä, että mikä on normaalia, mikä on hyväksyttyä. Et ei sekään oo kiva tunne, et vaikkei syrjitä, mut jos ei se tunnu osalta sitä, mikä on hyväksytty, normaali kokemusta esim vaik jossain koulussa. Jos on vaikka joku terveystieto, sit siellä ei ees puhuta jostain seksuaalivähemmistöistä yhtään tai puhutaan vaikka yhdellä lauseella. Et sithän se on silleen okei, ettei mua nyt haukuttu täs, mut mä en oo näköjään osa tätä, et ei mua puhuteltu tässä, et mä en oo olemassa tai jotain.”

Toisella nuorehkolla haastateltavalla on kouluajaltaan sekä kielteisiä että myönteisiä omaan seksuaaliseen suuntautumiseensa liittyviä kokemuksia. Hän kertoo, että jotkut koulukaverit käyttivät hänen oletettua lesbouttaan aseena häntä vastaan. Toisaalta hän sai kannustavaa palautetta opettajaltaan:

”Mulla oli lukiossakin sillei positiivisia kokemuksii, et kun me kirjoitettiin abi-vuonna noita äidinkielen harjotusaineita -- ja sit mä kirjoitin siitä, että miltä tuntui pikkukaupungista tulevana nuorena olla ensimmäistä kertaa DTM:ssä. Niin sit mä sain siitä meidän äikän opelta täydet pisteet ja se oli sillei, että kyllä YTL:ssä tykätään tällaisista omaelämäkerrallisista teksteistä, joissa on tällanen yhteiskunnallinen ja emotionaalinen puoli.”

Vaikka yliopistoja ja opiskelijapiirejä pidetään edistyksellisinä ja sallivina ympäristöinä, niissäkin on konservatiivisia arvoja kannattavien yhteisöjä. Eräs haastateltavista on opiskelualansa ja uskonnollisuutensa vuoksi törmännyt juuri niihin:

”Et esimerkiksi vaik, et ei nyt luokanopettajat oo mitään suuri liberaalien ryhmä tai sillei, et siellä on paljon hajontaa, mut et siellä on paljon just tosi uskonnollisii ja myös sillei konservatiiviuskonnollisii ja toisaalta myös semmosii tavallaan perinteisen yhteiskunnan kannattajii, ja sit toisaalta just, et tosi harvat nuoret on uskonnollisia, mut sit ne, jotka on, niin sit siel on niitä konservatiivei. Ja sit tavallaan, et just jotkut osakunnat, niin ei ne oo nyt mitään semmosen liberaaleimman opiskelijatoiminnan kehtoi.”

Se, miten tulee kohdatuksi seksuaalivähemmistöön kuuluvana ihmisenä riippuu siis paljon siitä, missä asuu, opiskelee ja työskentelee, sekä millaisissa piireissä liikkuu.

4.2. SUHTAUTUMINEN SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖIHIN

Haastateltavien mukaan ihmisten on yleisesti ottaen vaikeampi ymmärtää ja hyväksyä trans- tai muunsukupuolisuutta kuin homo-seksuaalisuutta:

”Koulussa on kaikki hyvin. Aina kaikki tietää, että minä olen homo ja mulla ei ole mitään ongelmia siellä.

O: Joo. Oots sä koulussa koskaan transu⁶² vai oots sä siellä vaan homo?

H: En ikinä uskaltanut laittaa koulussa naisen vaatteita, koska mä en tiedä, mitä mun opettaja sanoo mulle, jos mä laitan naisen vaatteet päälle.”

”Se on paljon helpompaa, jos ei tee itsestään muunsukupuolista jossain tilanteissa vaan enemmänkin hyväksyy sen, mitä ihmiset luulee susta tai ei vaan korjaa niitä, mutta et se on vaan semmosta... En mä tiiä. Sellast se on. Ja sit mulla oli aika pitkään, ulospäin mä esiinnyin homomiehenä, mikä on sit aika paljon helpompaa ihmisille ymmärtää ja käsittää ja paljon helpompaa mulle.”

⁶² Haastateltava on kutsunut itse itseään aiemmin haastattelussa ”transuksi” ja siksi haastattelija käyttää tässä samaa sanaa, vaikka sitä ei pidetä suositeltavana nimityksenä. Vaikka haastateltava tässä puhuu pukeutumisesta, hän kertoo haastattelussa haluavansa korjata sukupuolensa kokonaan.

Joidenkin transihmisyyden on ulkoisesti huomiota herättämätöntä ja silloin sen voi halutessaan pitää piilossa:

”Mä oon tosi kaapissa mun transihmisyyden kanssa, koska se ei tavallaan tuu sillei selkeesti näkyviin. Ja et okei, joku voi aatella, et mä näytän androgynilta, mut kyl se naiseks sukupuolittaminen vaan aina siitä huolimat onnistuu tai silleen. Mut kun mä en halua ottaa semmost asemaa, et mä jotain opiskelukavereita alan sit valistamaan jostain sukupuolen moninaisuudesta. Mut et totta kai se vaikuttaa siihen halukkuuteen olla eri ihmisten kaa tekemisissä ja vaikeuttaa ihmisiin tutustumista, koska ei voi olla ehkä omalla persoonalla täysin mukana.”

Transsukupuoliset kokevat jatkuvasti arjessaan hankalia tilanteita sen vuoksi, että heidän sukupuoltaan kummeksutaan tai epäillään, tai heidät sukupuolitetaan väärin. Monet tällaisista käytännön tilanteista voi tulkita häirinnäksi tai syrjinnäksi. Väärinsukupuolittamisen pelko voi vaikuttaa siten, että transsukupuolinen henkilö rajoittaa liikkumisiaan ja tekemisiään tai jännittää sosiaalisia tilanteita, jopa pelkää väkivaltaa.

”No siis koko ajanhan tulee sitä väärinsukupuolittamista työelämässä ja vapaa-ajalla kun muussa järjestötoiminnassa kun Trasekissa. Ja mulla on ollut semmonen tilanne, et kun olin pedagogiikan kurssilla [yliopistossa], niin sanoin jossain ryhmätyössä, et mainitsin kun mut oli väärinsukupuolitettu, niin sanoin, etten oo nainen. Mulle naurettiin, tää kurssin vetäjä nauroi mulle.”

”Must tuntuu, et mä suhtaudun asioihin kohtalaisen sillei lunkisti, mut mä tiedän, et monelle muulle on paljon haastavampaa se, et esimerkiks jos ihmiset tulkitsee sua jatkuvasti väärin, niin se tarkoittaa sitä, et ihmiset menee vessojen eteen seisomaan näin sillei, että et voi tulla

tänne. Liikuntaharrastusten alottaminen ja jatkaminen on aika haastavaa sekä sen takii, et... Et se tuntuu itsestä pahalta, sit voi olla väkivallan pelkoo.”

Transsukupuolinen haastateltava kertoo törmäävänsä usein tilanteisiin, joissa viranomaiset reagoivat hänen transsukupuolisuuteensa tilanteissa, joissa sillä ei ole mitään tekemistä hoidettavan asian kanssa.

”Tätä on tapahtunut esimerkiks Kelassa, kun en ole ilmeisesti näyttänyt tarpeeksi mieheltä, kun on huudettu siellä. Olen varannut ajan ja olen tullut sillei nimellä, niin sitten aina välillä jäädään sillei esimerkiks kommentoimaan mun ulkonäköä tai jotain muuta tällaista, mikä on mun mielestä hirvittävän asiatonta.”

Usein haastateltavan sukupuolta on pidetty niin kiinnostavana ja jännittävänä, että siitä on haluttu keskustella, vaikka se ei ole kuulunut asiaan, esimerkiksi työhaastattelussa. Toisaalta tilanteessa, jossa transsukupuolisuuteen liittyvä erityinen anatomia olisi ollut olennainen tilanteen ymmärtämisen kannalta, kuten henkilön tehdessä ilmoitusta seksuaalirikoksesta, poliisi ei ole kuunnellut hänen kuvaustaan siitä.

Oma lukunsa on tilanteet, joissa katsotaan henkilöpapereita, jotka monilla transihmisillä ovat ristiriidassa ulkoisen olemuksen kanssa.

”No hankalinta on just viranomaiskohtaukset ja bussitarkastajat ja muut tämmöset, joissa tavallaan ihmiset katsoo, olenko minä minä. Sen takia, että noin puolet ihmisistä tulkitsee mut naiseksi ja noin puolet mieheksi ja tää on mun mielestä erittäin hyvä muuten paitsi silloin, kun ollaan sellasessa tilanteessa, jossa ihmisten pitäis tehdä jonkinlaisia tulkintoja. Just siitä, että olenko mä sama ihminen kun mun passissa ja mitä se tarkoittaa.”

Toinen transsukupuolinen haastateltava kokee tulleen poikkeuksellisella tavalla

kykytetyksi passin tarkastustilanteessa omaan etniseen ryhmäänsä kuuluvan henkilön toimesta. Haastateltava uskoo, ettei passintarkastajalle ollut mahdotonta todeta hänen henkilöllisyyttään, vaan tämä halusi tarkoituksellisesti tehdä suuren numeron asiasta. Haastateltava kokeekin automati-

"No hankalinta on just viranomaiskohtaamiset ja bussitarkastajat ja muut tämmöset, joissa tavallaan ihmiset katsoo, olenko minä minä."

soidun passintarkastuksen miellyttäväksi ja hyvin toimivaksi: koneet identifioivat henkilöt olennaisten tunnusmerkkien perusteella, eivätkä katso heidän vaatetustaan tai muuta epäolennaista.

Transsukupuolisuuteen voi myös liittyä kehollista poikkeavuutta, minkä vuoksi kaikki tilanteet, joissa vaihdetaan vaatteita, ovat hankalia. Siksi erillisiä pukukoppeja tai jopa erillisiä vuoroja liikuntatiloissa pidetään tärkeänä. Sukupuolineutraalit vessat ovat myös olennainen osa arjen ahdistavuuden vähentämistä.

Haastateltujen sukupuolivähemmistöihin kuuluvien joukossa on sekä transsukupuolisia että muunsukupuolisia henkilöitä. Jotkut heistä määrittelevät itsensä molemmiksi. Osa haastateltavista on käynyt läpi sukupuolenkorjausprosessin, osa on prosessin eri vaiheissa ja osa ei tunne tarvetta fyysiseen sukupuolenkorjaukseen.

Ne, jotka ovat transprosessin eri vaiheissa, kokevat siihen liittyvän vallankäytön, epävarmuuden ja epätietoisuuden erittäin stressaavana. Koko prosessissa ja siihen liittyvissä käytännöissä voi nähdä niin rakenteellista, välillistä kuin välitöntäkin syrjintää.

"En mä kokenut, et ne kohtaamiset [transhoidoissa] ois ollut semmosii jotenkin asiattomii tai jotain, mut se ite tilanne oli vaan niin paineinen tai silleen, et nää ihmiset saa nyt sitten päättää ja mä en tiedä, koska ne tekee sen päätöksen, ja siit ne tekee sen päätöksen, niin voinks mä vaikuttaa siihen, ja silleen, et se jotenkin se ite tilanne loi mun mielest loi sellast epäluottamusta tai ahdistusta. - Siinä on niin heikos asemassa ite suhteessa niihin ammattilaisiin, et se tekee siit tosi jotenkin kamalaa."

Transprosessin aikana hoitoalan ammattilaiset tekevät päätöksiä ja diagnooseja, jotka vaikuttavat siihen, millaisia hoitoja henkilö saa ja missä määrin niiden kustannuksia korvataan sekä pääseekö hän vaiheeseen, jossa hänen sukupuolensa vaihdetaan virallisesti toiseksi. Sukupuolen juridiseen vaihtamiseen liittyvä sterilisaatiovaatimus koetaan yleisesti syrjinnäksi:

"No siis sehän on ihan käsittämätöntä tietenkkin, et Suomen kaltaisessa maassa on edelleen sellainen olemassa. Et sehän on puhtaasti transfobinen semmonen jotenkin... Trasekissa just tehdään tällä hetkellä aika paljon työtä sen kumoamiseksi. - Sitähän vastustetaan aika paljon hoitojärjestelmän sisälläkin, et ei lääkärinkään siitä pidä."

Transhoitoihin voi liittyä erityisiä hankaluuksia, jos henkilöllä on lisäksi muita sairauksia tai hän on ulkomaalainen. Niihin palataan luvussa 8.

Siinä missä jotkut transsukupuoliset sopivat binääriseen sukupuolijärjestelmään, vaikka heidät on alun perin määriteltä omasta näkökulmastaan väärään sukupuoleen kuuluviksi, muunsukupuoliset eivät pidä itseään kumpaankaan sukupuoleen kuuluvina. Niinpä binäärinen sukupuolijärjestelmä merkitsee heille rakenteellista syrjintää:

”No muunsukupuolisuus on tietenkin semmonen aika kokonaisvaltanen syrjintäkokemus, koska meidän yhteiskunta on niin vahvasti binäärinen kaikes toiminnassansa, niin sun jokapäiväinen elämä on lähtökohtaisesti ahistavaa, koska kaikki asiat on jaettu miehiin ja naisiin.”

”Muunsukupuolisuus on tietenkin semmonen aika kokonaisvaltainen syrjintäkokemus, koska meidän yhteiskunta on niin vahvasti binäärinen kaikes toiminnassaan.”

Toinen haastateltu kuvaa muunsukupuolisuutta vapauksien ottamisena:

”Se on sellanen pyrkimys... enemmän semmonen jotenki sotatila, tai ei välttämättä edes pyrkimys, vaan joku sellanen tietosuus siitä, että on jollain tavalla vastahankaan sitä binääristä. Emmä sanois sitä mikskään kategoriaks sinällään. Et, ehkä pikemminkin sillain, että kun yleensä mikä tahansa sana tai teko tai ele kulttuurisesti tulkitaan feminiiniseksi tai maskuliiniseksi, niin muunsukupuolisuus mulle on sitä, että jotenkin... mitenhän sen sanois, jotenkin tietynlainen niiden koodaamisten luova uudelleen tulkinta. - - Et ei sitä, et mun täytyy tehdä itseisarvoisesti eri tavalla, vaan mä voin ottaa sellaisia vapauksia tähän kulttuuriseen koodaamiseen kuin musta kullonkin tuntuu, kokematta silti, et mä menetän mun sukupuoli-identiteetistä jotain.”

Moni itsensä muunsukupuoliseksi määrittelevistä haastateltavista on lähtenyt transhoitoihin päästäkseen etäämmälle

syntymässä määritellystä sukupuolestaan, joka ainakin tuntuu väärältä, vaikka toinenkaan sukupuoli ei tunnu täysin omalta. Virallisesti jokaisella on kuitenkin oltava sukupuolena joko nainen tai mies.

”No mä olen myös muunsukupuolinen, mikä tarkoittaa sitä, että mun identiteettini ei näy esimerkiksi virallisissa asiakirjoissa, et mun on pitänyt tavallaan tehdä jonkinlainen valinta siitä, et mitä sukupuolta mä jotenkin leikin tällain virallisesti.”

Haastateltavat kritisoivat sitä, että sukupuoli pitää määritellä kaikenlaisissa tilanteissa, joissa se ei tunnu lainkaan tarpeelliselta. Niissä tilanteissa, joissa se on tarpeen, sen pitäisi perustua itsemäärittelyyn. Ja vaihtoehtoja pitäisi olla enemmän kuin kaksi:

”Mun mielestä pitäis olla kolme vaihtoehtoa tai sit ei mitään. Et jos on, pitää olla joku sukupuolimerkintä. Se voi välillä olla tilastoinnin kannalta hyvä esimerkiksi, jos puhutaan just syrjinnästä, niin sit on tosi tärkeä tilastoida sukupuolia. Ja sithän se ois hyvä, et ois se kolmaskin mukana siinä, et saataisiin parempii tilastoja.”

Kolmannen, neutraalin sukupuolen mahdollisuutta ei Suomessa virallisesti ole, vaikka joissakin muissa maissa jo on. Joillekin se olisi tervetullut vaihtoehto:

”No kyl mä vaihtaisin täl hetkel ainakin kolmanteen sukupuoleen, jos ois semmonen vaik juridinen vaihtoehto, koska mä en oo mies, niin miks mä haluisin olla juridisesti mies. Tai siis se on mun mielestä aika epäkunnioittavaa, ettei oo olemassa, tai on vaan mies- ja nais- juridinen vaihtoehto.”

Jotkut taas kokevat, etteivät ehkä kuitenkaan haluaisi olla virallisesti kolmatta sukupuolta, koska siitä saattaisi aiheutua syrjintää:

”En mä sit toisaalta tiedä, koska en mä tiedä, haluisink mä sitä sit, koska sit se on aina ulostulo. Et jos mä haen töitä ja sit mulla ois jotenkin outo hetu, niin sit tavallaan kaikki näkis heti, et sä oot jotenkin sillei epänormatiivinen. -- En mä halua tuoda siin esiin semmosii asioita, mitkä ei vaikuta mun työn hoitoon, mitkä tekee must negatiivisella taval erikoisen, mikä vois vaikuttaa siihen, et saanks mä sen työn.”

Muunsukupuolisuus on vielä huonommin tunnettu asia kuin transsukupuolisuus ja homoseksuaalisuus, ja useampi haastateltava arkailee sen tuomista esiin avoimesti.

”No oikeestaan esim. mun muunsukupuolisuudesta mä en oo puhunut. Se on semmonen asia, mistä mä en yleensä puhu tommosis paikois niin kun koulu tai työ tai joku muu, kun ei se jotenkin... Tai en mä vaan lähtökohtasesti kerro siit ihmisille, ellen mä luota niihin ja ne on mua lähellä ellei se tilanne vaadi sitä jotenkin.”

Oman muunsukupuolisuuden esiintuomista vältetään, kun ei tiedetä, miten ihmiset siihen reagoisivat. Osittain kyse on siitä, että haluaa tehdä tilanteet itselleen mahdollisimman helpoksi, osittain jopa turvallisuudesta.

”Ja se itse asiassa ei riitä turvalliseen oloon, ettei tuu negatiivista, koska joskus ihmiset voi olla tosi ihmeissään ja ne ei ymmärrä, ne ei vaan käsitä ja ne ei sano

mitään silti, mut se et se ei herätä mitään semmost oudoksuntaa ihmisissä, niin se on vasta se turvallisuus. -- Tai ne on ehkä törmännyt siihen aikasemminkin. -- Ja sit se, et jokainen ei tee siitä jotain spektaakkelii siitä, et sä oot muunsukupuolinen tai et ne ei vaan reagoi siihen, vaan pystyy kohtaamaan sut ihan ihmisenä, niin se on sit vasta sitä turvallisuutta.”

Sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön – joskus molempiin – kuuluminen on asia, joka nyky-Suomessakin vaikuttaa ihmisten arkeen, kanssakäymiseen muiden ihmisten kanssa sekä syrjinnän ja turvallisuuden kokemuksiin.

Sukupuolen ja seksuaalisuuden lisäksi ihmisen identiteetillä on useita muitakin ulottuvuuksia, kuten ikä, perhetilanne, terveydentila, etninen tausta, vakaumus ja ammatti. Näillä ulottuvuuksilla on vaikutusta sukupuoli- ja seksuaali-identiteetin merkitykseen ja tilaan sekä sosiaaliin suhteisiin. Ja toisin päin, sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöihin kuulumisella on vaikutusta siihen, millainen tila ja asema ihmisillä on erilaisissa sosiaalisissa piireissään. Näiden useiden tekijöiden leikkauksia ja yhteisvaikutuksia yksilöiden kokemusmaailmaan ja asemaan kutsutaan intersektionaalisuudeksi.

Seuraavissa luvuissa tarkastellaan sitä, miten muut ryhmäkuuluvuudet, erityisesti etninen tausta, uskonnollinen yhteisö ja vammaisuus vaikuttavat haastateltujen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien elämään ja syrjintäkokemuksiin.

5

Häirintä ja väkivalta

Haastateltavat ovat kertoneet lukuisia esimerkkejä tilanteista, jotka he ovat kokeneet häirintänä. Erityisen usein häirintää ovat kokeneet tummaihoiset, transsukupuoliset ja naisoletetut haastateltavat.

5.1. SEKSUAALI- JA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖJEN KOKEMA HÄIRINTÄ

Moni haastatelluista trans- ja muunsukupuolisista ihmisistä raportoi kokevansa häirintää ja jopa fyysistä väkivaltaa julkisissa tiloissa. Tällainen on niin tavanomaista, että he eivät kertomansa mukaan siihen herkästi reagoi.

”No kyllähän jotkut ihmiset, jotkut nuoret ihmiset huutaa kadulla, mut se on kyllä tosi sääliittävä ja outoo, et ei se oikein tunnu enää miltään. En mä oikein tiää, mitä siihen sitten sanoo, jos joku kuus-toistavuotias huutaa mulle jotain kadulla tai jotain. Ei ne oikein itekään tiedä, mitä niiden pitäis sanoo sen jälkeen, ne vaan kattoo vähän sillei. Ihan niin kun ne ei pystyis kontrolloimaan sitä. Et haa, pakko huutaa, kun ne näkee jotain erilaista ja sit se on vaan tullut ulos niiden suusta.”

Kaksi tummaihoista transnaista on kokenut haukkumista lapsesta asti, ja haastattelussa he kuvaavat sitä, kuinka suhtautuvat siihen aikuisina:

H(1): Tuntuu niin hyvältä nyttien, kun on aikuinen ja kohta kolmekymppinen. Tietää, mitä elämässä haluaa ja niin mukava omassa kehossa, niin ei tunnu enää mitään semmoset katuhuudot tai jos joku tuntematon jossain bussissa huutelee, niin ei se oikeesti tunnu missään. Et sulta lähtee se energia, ei multa. - -

H(2): Niin koska haukkumiset. Siis kaikki on kuultu tähän mennessä. Ellei ne rupee lyömään sua, niin kaikki on kuullut.

H(1): Joo. (nauraa) Lyöminenkin on ollut. Se ei oikeesti enää mikään, ei mikään.

Myös muunsukupuolinen haastateltava raportoi väkivallasta ja sen uhasta kaupungilla liikkuesssa. Erityisesti viikonloppuillat siin ei koskaan tiedä, mitä voi tapahtua, ja etenkin miesryhmät ovat arvaamattomia.

”Kyl mä tiedän ihmisiä, jotka on hakattu vaikka kadulla, koska ne ei oo pukeutunut sen sukupuolen stereotyyppisten odotusten mukaisesti, miten ne nähdään ulkoisesti tai sitten vaikka että. No julkiset hellyydenosotukset on saanut mulle ittelleni joskus ongelmia. - - Ei mua nyt pelota ja mä oon selviytynyt aika hyvin eli ei mua oo ikinä hakattu tai mitenkään. Et kyl mulle on huudeltu ja jotain kaikenlaista, mut sitä kokee aika moni. Eikä se enää, ei se häiritse mua enää niin paljoo tai pelota niin paljoo.”

Erityisen usein häirintää ovat kokeneet tummaihoiset, transsukupuoliset ja naisoletetut haastateltavat.

Toinen muunsukupuolinen haastateltava kommentoi me too –keskusteluun liittyen, että naisten lisäksi myös miehet sekä trans- ja muunsukupuoliset joutuvat seksuaalisen ahdistelun kohteeksi.

Biseksuaalinen haastateltava kokee, että biseksuaalit kohtaavat erityislaatuista häirintää seksuaalisen suuntautumisen vuoksi:

”Mä oon törmännyt opiskellessa siihen, et biseksuaalina sut nähdään jotenkin tosi yliseksualisoituna, et tavallaan, et just kun mä oon osakunnassa mukana, joka on siis todella epäsensitiivinen ympäristö millekään vähemmistöyksille, niin esimerkiksi fuksivuonna, kun mulla oli jotain läheisiä kaverisuhteita eri tyyppeihin, muihin fukseihin, niin sitten jotkut vanhemmat oli silleen, et kumpaa kohan se nyt yrittää iskeä vai kumpaa kin. Ja sit semmoset kännis jotkut opiskelijamiehet tai opiskelijapojat on silleen, et no kerro nyt, millasta on harrastaa seksiä naisen kaa ja sit mä oon, et no en todellakaan kerro ja sit toisaalta sit myös kännis jotkut opiskelijanaiset saattaa tulla siihen, et sulla on varmaan tosi hyvä seksielämä, kun sä oot naisten kaa ja sillee jotenkin ja alkaa avautuu jostain omist seksielämäongelmistaan ja sit on vähän sillei, et mä en oo nyt varsinaisesti haluu kuulla enkä keskustella tästä.”

Haastateltu lesbo kommentoi, ettei ollut pitänyt opiskelijaelämää houkuttelevana, kun ei ollut hetero. Aseksuaalinen haastateltava puolestaan kertoo välttelevänsä baareja, koska pitää flirttailua ahdistavana ja koska

on kokenut häirintää, erityisesti aiemmin, kun pukeutui nykyistä feminiinisemmin.

Tummaihoisen lesbo kertoo kokeneensa häirintää baarissa, jossa oli juttelemassa naispuolisten ystäviensä kanssa, kun joku mies yritti iskeä häntä. Hän ilmoitti, ettei ollut kiinnostunut miehestä. Myöhemmin, kun haastateltavan seurue oli lähdössä baarista, mies tuli heidän tielleen ja nimitteli naista kovaan ääneen, minkä hän koki hyvin hämmentäväksi. Ympäriällä olevat ihmiset ja baarin henkilökunta puuttuivat tilanteeseen ja moittivat miestä nimittelystä. Miestä ei kuitenkaan poistettu ravintolasta.

Toinen haastateltava kertookin käyvänsä mieluiten queer-baareissa ja mainitsee myös heterokavereidensa käyvän mielellään niissä:

*”Onhan siinä sellanen turvallinen tila – ajattelu silleen, et kyl mä mieluummin, jos mä haluan mennä bileisiin tai baariin, niin kyl mä meen mieluummin johonkin queer-baariin, koska kukaan ei yritä lähennellä mua ja siellä ei oo semmosia epämiellyttäviä heteromiehiä, jotka koittaa lääppiä jotain tyttöä tai siis silleen. - -
Mä ehkä vielä ekoina opiskeluvuosina, mulla oli semmonen aika feminiinen ulkoasu, niin mä koin just silleen, et se kulttuuri oli tosi erilaista, et just jossain oletusheteropaikoissa, niin sai semmost tosi negatiivist, ahdistavaa huomioo, ja sit sitä ei saanut jossain homopaikois, vaan sieltä sai sellasta positiivista kivaa huomioo. - -
Ne on tavallaan just semmosii normaalei iskemistilanteita, flirttailutilanteita tai kiinnostuksen osottamista eikä just mitään häirintää, koska sit jos sanoo ei, niin sit se ihminen lähtee ja lopettaa.”*

Useampi haastatelluista tummaihoisista homomiehistä raportoi kokevansa seksuaalista häirintää ja hyväksikäyttöä eri tilanteissa. Seksuaalisia palveluja vastaan tarjotaan paitsi rahaa, matkoja ja luksuselämää, myös apua asunnon tai työpaikan löytämisessä. Eräs haastateltavista kertoo:

”Mustana homomiehenä mä saan paljon tarjouksia seksikokemuksia vastaan. Esimerkiks joku tarjoutuu lähtemään mun kanssa Pariisiin lomalle. He maksavat mulle kaiken, kunhan saavat seksiä. Tai ehkä auttavat vakinaisen työpaikan löytymisessä. - - Meidät esineellistetään, kun meidät nähdään seksuaaliobjekteina. Ja luulen että jotkut meistä tuntee, että on parempi hyväksyä se ja nauttia helposta elämästä kuin yrittää integroitua normaalina ihmisenä, koska ei milloinkaan tule hyväksytyksi.”

Erityisen alttiita tällaisille tarjouksille ovat vastikään maahanmuuttaneet, joilla on vaikeuksia toimeentulon ja asunnon löytämisessä. Haastateltu Lähi-idästä Suomeen muuttanut homomies kertoo saaneensa asuntotarjouksen kerrottuaan itsestään someryhmässä, jossa etsitään asuntoja. Mentään katsomaan asuntoa hän ei pitänyt siitä eikä ottanut sitä. Pian käynnin jälkeen hän kuitenkin alkoi saada seksin ostoehdotuksia asunnon omistajalta, vanhemmalta mieheltä, joka jatkoi pitkään haastatellun päivitysten tykkäämistä sosiaalisessa mediassa, vaikka tämä ei halunnut olla missään tekemisissä miehen kanssa.

Haastateltu kertoo, että tulee jatkuvasti kohdelluksi mahdollisena seksin myyjänä sen vuoksi, että on kotoisin Lähi-idästä, ja on hyvin turhautunut tilanteeseen, koska on itse etsimässä ystäviä ja vakituista seurustelukumppania.

”Vakavasti, musta tuntuu että ihmiset täällä, tšekäläinen homokulttuuri, suomalaiset ihmiset ei pidä meistä. En oo koskaan nähnyt, et kukaan rakastais, haluais sulta rakkautta, pitäis sun sydämestä, sun kehosta. Hän halua vaan seksiä ja sen jälkeen, that's it, hän ei enää puhu sun kanssa.”

Myös syntyperäinen suomalainen haastateltu on kuullut Lähi-idästä tulleiden hyväksikäytöstä:

”No mä oon törmännyt kyl semmoseen tai mä oon kuullut siit. Kylhän siit on ollut. No se on ajatus, se liittyy jotenkin ajatukseen siitä, et tosi moni Lähi-idästä tuleva on vaik jotenkin köyhä tai jotenkin semmonen heikommas asemas oleva, et sit niit voi käyttää hyväkseen tai sit oon lukenut. Kun kylhän siis onhan Helsinginkin sellanen kulttuuri, et jotkut Lähi-idästä tulleet, olevat ihmiset myy itteensä, koska ne on niin pahassa rahan puutteessa, niin jos jotkut tekee sitä, niin sit se voi muodostaa semmosen isomman käsityksen siitä, et miten kaikki ihmiset, jotka näyttää vaik tietynlaisilta, on.”

”Meidät esineellistetään, kun meidät nähdään seksuaaliobjekteina.”

Haastateltava on itsekin tummapiirteinen ja kertoo myös saaneensa deittipalvelussa maksullisia tarjouksia. Hän ei kuitenkaan ole tulkinnut niiden liittyvän omaan etnisyyteensä, vaan nuoruuteensa. Hänen mukaansa asiattomat viestit ovat kaikkien nuorten homomiesten ongelma.

”Tosi moni on alottanut aika nuorena jo tommissa palveluissa, koska ne ettii nyt sitä yhteyttä ja läheisyyttä ja muuta, niin ihan kaikki on saanut asiattomii viestei tosi paljon. Ja melkein kaikil on joku kokemus siitä, et on suostunut johonkin asiaan, mihin ei halua, koska on ollut jotenkin niin nuori ja viel ehkä tyhmä ja ei oo niin itsevarma ja halua jonkun yhteyden, niin tosi monel on kokemus siitä, et on suostunut johonkin vaik fyysiseen kohtaamiseen, mikä sit ei ehkä ollutkaan se, mitä oikeesti halus tai jotain. Ja sit tosi usein just vanhemmat miehet jotenkin tietää sen, et nuoret on viel niin jotenkin epävarmoi ja semmosii, et jos ne tietää, et sieltä voi saada jotenkin käytettyä jotain ihmistä hyväks.”

Seurustelusuhteiden ja seksineuvottelujen voi ehkä yksilön tasolla katsoa kuuluvan yksityiselämän piiriin ja siten lainsäädännössä tarkoitettuna syrjinnän ulkopuolelle. Nähdäkseni edellä esitetyt esimerkit kuvaavat kuitenkin rakenteellista syrjintää, sitä että nuoret ja tummaihoiset miehet ovat kollektiivisesti eri asemassa homoyhteisössä kuin valkoihoiset ja vanhemmat miehet.

5.2. RASISTINEN HÄIRINTÄ

Haastateltavien joukossa oli kuusi tummaihoista, afrikkalaistaustaista henkilöä, ja he kaikki kertovat kokevansa häirintää ja huuteluja julkisissa tiloissa, kaduilla, liikennevälineissä ja ravintoloissa.

Haastateltavilla on kokemusta myös tilanteista, joissa häirintään on puututtu tyydyttävällä tavalla, esimerkiksi vastaanottokeskuksen ohjaaja on hiljentänyt lapsille huutaneen henkilön tai bussinkuljettaja on poistanut häirikön bussista.

Tummaihoiset, lapsesta asti Suomessa asuneet ihmiset kokevat ahdistavana sen, että kuka tahansa voi missä tahansa tilanteessa kyseenalaistaa heidän oikeutensa olla Suomessa.

”Se on tosi ikävää, kun jotkut vaan kysellee koko ajan... Aina sitä, että mistä oot tullut. Ei vaan jaksas aina vastata. Mut sit sitä saa sellasen maineen, ettei. Että on kauheen töykee muille ihmisille.”

”Kun se tapahtuu aina uudestaan ja uudestaan, siitä on tullut normaalia, että joku tuntematon tulee kysyyn, et mistä sä oot ja mitä sä teet täällä, ja jos et anna sellasta vastausta kun ne haluaa, ne alkaa väittää, et sä oot täällä viemässä meidän rahat ja naiset, ja et sä et kuulu tänne ja sun pitää mennä takasin omaan maahas. Ja mulle tulee siitä todella paha olo, koska ne ei tunne mua henkilökohtaisesti, mutta arvostelee silti. Sitä tapahtuu paljon.”

Juuri leimaaminen jonkinlaiseksi ja tietynlaisten asioiden oletaminen stereotyyppien

perustella ilman pyrkimystä tutustua henkilöön yksilönä koetaan loukkaavaksi ja raskaaksi:

”Ne stereotypisoi sut ennen kun ne tutustuu suhun. Oli sit töissä tai ystävien kanssa tai asunnon hakemisessa mun täytyy taistella, et mä voin ilmaista, näyttää mihin mä pyrin, todistaa et mä oon erilainen kun mitä joku ajattelee.”

”Totta puhuen mä oon väsynyt siihen, et mut leimataan, ja väsynyt siihen, et mut laitetaan yhteen kategoriaan koko ajan. Tai vaikka moneen. Kuka tahansa voi nähdä, kuka mä oon. Mä oon musta, mä oon muslimi, mä oon somali. Mä en haluu, et kukaan leimaa mut niiden perusteella. Mä oon ihminen ja mun nimi on [nimi]. Jos sä haluat tietää enemmän musta, kysy multa henkilökohtaisesti, mut älä arvos tele ja oleta ja yrittää sovittaa sun omaa mielikuvaa muhun. Mä en oo koskaan pitänyt siitä ja mun mielestä se on epä-kunnioittavaa niin monella tasolla.”

Negatiivisten reaktioiden ja ahdistelun ennakointi vaikuttaa siihen, mihin tummaihoisen haastateltava menee ja kenen kanssa:

”Yleensä mä hengailen mun joukkuetoverien kanssa, ja ne on valkoisia. Kun mä meen ravintolaan niiden kanssa, meidän annetaan olla rauhassa. Mut jos menisin ravintolaan tyttöystäväni kanssa [joka myös on tummaihoisen], en tiedä, millainen reaktio olisi.”

Vaikka kadulla huutelijat eivät välttämättä käyttäydy fyysisesti uhkaavasti, ei koskaan voi olla varma, millaiseksi tilanne kehittyy.

”Sitä tapahtuu usen. Joku on heränny väärällä jalalla ja kun sä kävelet se ohi, se alkaa huutaa sulle. Joku jopa huutaa, et hei sä siellä, mee takasin sinne, mistä sä oot tullu. Mitä tapahtu? Me tehdään töitä täällä, me maksetaan veroja, me ei asuta

taloissa ilmaseks. Mut kun joku lähestyy sua, sä tiedät, et sun pitää kävellä pois. Ne voi suunnitella mitä vaan ja niillä voi vaikolla ase tai jotain. Sä et voi jäädä siihen keskustelemaan, sä vaan lähdet pois.”

Pahimmassa tapauksessa hyökkäys onkin väkivaltainen. Nuori miespuolinen haastateltava kertoo joutuneensa neljän miehen pahoinpitelemäksi niin raa’asti, että menetti tajuntansa. Herättyään ja miesten lähdettyä haastateltava soitti työnohjaajalleen, joka puolestaan soitti poliisille, joka soitti hänelle, mutta ei tullut paikalle. Häntä pyydettiin tulemaan poliisiasemalle, mutta hän ei kyennyt siihen, vaan pyysi ystävänsä viemään hänet kotiin. Haastateltava oli erityisen pettynyt poliisin toimintaan tilanteessa:

”Luulin, että ne oli tulossa mun luokse, mutta ne ei koskaan ilmestyneet. Mä menetin toivon ja kunnioituksen viranomaisia kohtaan just silloin. Jos mä olisin ollut syntyperäinen suomalainen, poliisit olis tullu, mut mä olin maahanmuuttaja.”

1990-luvulla Suomeen lapsena Somaliasta muuttaneiden haastateltavien näkökulmasta ilmapiiri Suomessa on muuttunut huomattavasti paremmaksi kuluneen kahdenkymmenen vuoden aikana, mutta vertailukohta on karu:

*”90-luvun elämä on ollut sairaan hirveä. Sitä ei kukaan somali halua muistaa.
K: Onks se mennyt parempaan suuntaan?
H: On, täydellisesti. Sataprosenttisesti.
Mä en edes tiedä, milloin mä oon kuullut neekeri-sanaa. Mä en ees muista. -- Eli siis on muuttunut parempaan suuntaan.*

Siis 90-luvun. Meillä kaikki, must tuntuu, et monella somalialaisella pitäis olla terapeutti tai ihan vaan sen 90-luvun traagisen elämän, sen rasistisuuden takia vaan saada kaikki.”

”90-luvun elämä on ollut sairaan hirveä. Sitä ei kukaan somali halua muistaa.”

Silti somalialaistaustaisuus ja tummaihoisuus ovat edelleen vahvasti syrjinnälle altistavia tekijöitä:

”Minun täytyy elää kolmen asian kanssa: yksi on se että olen musta, toinen se että olen Somaliasta ja kolmas se että olen muslimi. Nämä ovat kolme asiaa, joiden vuoksi minua tullaan aina syrjimään.”

Afrikkalaistaustaisten saama huomio ei kuitenkaan aina ole pahantahtoista. Suomeen lapsena adoptoitu nainen muistaa, että ohikulkijat saattoivat kosketella hänen hiuksiaan kysymättä siihen lupaa edes hänen vanhemmiltaan. Vaikka uteliaisuus oli hyvän tahtoista, hän koki sen tungettelevaksi ja on edelleen, aikuisena, pöyristynyt kokemastaan, etenkin kun Suomessa kynnyksessä fyysiseen kosketteluun on yleensä korkea. Myös haastatellut somalialaisnaiset kertovat, että aika ajoin heidän hiuksiaan pyydetään saada koskea. Vaikka pyynnön sävy on ihaileva, naiset kokevat sen ärsyttävänä.

Syrjintä työnhaussa ja työpaikoilla

Haastattelemistani henkilöistä erityisesti maahanmuuttaneet kokevat suuria vaikeuksia, jopa syrjintää työnhaussa ja työpaikoilla. Tästä kertovat niin opiskelijoina kuin turvapaikanhakijoina EU:n ulkopuolelta Suomeen tulleet. EU:n alueelta Suomeen muuttanut henkilökin raportoi maahanmuuttaneiden epätasa-arvoisesta kohtelusta työpaikallaan. Myös transihmiset ja vammaiset ovat kokeneet syrjintää työllistymisessä ja työpaikoilla. Homoseksuaalisiin työntekijöihin asennoituminen vaihtelee eri aloilla.

Työmarkkinoista puhuttaessa myös ikäsyrjintä nousi esiin. 40 vuoden ikää lähestyvät työtön haastateltu mainitsi, että yli 55-vuotiaat eivät työllisty iästään johtuen, ja oli jo itsekin törmännyt siihen, että oli liian vanha joihinkin rekrytointikoulutuksiin, joiden ikäraja on 30 vuotta.

Työelämässä saattaa kohdata myös nuoruuteen ja kokemattomuuteen liittyvää vähättelyä. Tytöttely saattaa jatkua pidempäänkin; se ei liity suoraan ikään ja sitä tehdään usein leikkiliseen sävyyn, mutta silti se on vähättelevää.

6.1. SYRJINTÄ SUKUPUOLI-IDENTITEETIN TAI SEKSUAALISEN SUUNTAUTUMISEN VUOKSI

Yksi haastattelemistani transihmisistä kertoo työnhakutilanteesta, jossa transsukupuolisuus oli aivan ilmeinen este työn saamiselle:

”Kerran kun menin työhaastatteluun ja mä näin sellasen ilmeen sen naisen naamasta, kun se näki mut, miltä mä näytin

ja sit se luki passissa mies. Sitten heti kun se kun se katto passii, niin se koko haastattelun ilmapiiri muuttu ja en mä todellakaan saanut sitä sen jälkeen.”

Muutoin haastateltava ei ole näkemyksensä mukaan koskaan kohdannut mitään vaikeuksia transsukupuolisuutensa vuoksi. Hän on tosin juuri kokenut työsuhteen purkamisen koeajalla työpaikassa, jossa esimies oli koko ajan kohdellut häntä epäystävällisesti, mutta ei osaa arvioida sitä, miksi näin oli tapahtunut, ja oliko hänen sukupuoli-identiteetillään tai etnisellä taustallaan mitään vaikutusta asiaan. Negatiivisen kohtelun tai syrjinnän syytä onkin usein vaikea hahmottaa, saati osoittaa. Harvoin tilanne on niin selkeä kuin edellä mainitussa esimerkissä, jossa on havaittavissa, kuinka transsukupuolisuuden paljastumisella oli suora vaikutus työnhaastatteluun.

Toinen transsukupuolinen haastateltava on muuttanut Suomeen äskettäin. Hän opiskelee ammattiopistossa, mutta ei ole onnistunut saamaan oman alansa kesätöitä, kuten opiskelutoverinsa. Hän arvelee yhdeksi syyksi siihen huonon suomen kielen taitonsa. Lisäksi hän näkee transsukupuolisuudella olevan vaikutusta asiaan:

”Mä tiedän et monilla transihmisillä on mielenterveysongelmia ja mullakin on niitä. Vaikka oon voittanut niistä monta, niitä oli aiemmin enemmän. Nykyään mä oon aika terve ihminen, mutta mulla on

myös joitakin ongelmia, ja on tosi vaikea selittää, miksi mä oon näin vanha ja edelleen opiskelemassa. - - - Ymmärtääkseni tää on yleinen ongelma transyhteisössä, koska monet meistä kulutti suuren osan nuoruuttaan transprosessissa, ja sit ne näyttää liian vanhoilta. Työnantajat ei ymmärrä sellasta, et sä oot 29 ja vasta aloittamassa työuraasi."

Haastateltava kuvaa tilannetta, jossa useampi haastattelemistani transihmisistä on ollut: transhoidot tai niiden tarpeeseen liittyvä ahdistus on aiheuttanut katkoja opiskeluissa tai työelämässä, mikä näkyy aukkoina työhistoriassa tai opiskelujen pitkittymisenä tai viivästymisenä. Tavanomaisesta poikkeen ikäisiin opiskelijoihin tai ensimmäisiä työpaikkojaan hakeviin saatetaan suhtautua ennakkoluuloisesti.

"Multa kysyy joku joka päivä noin seitsemän eri ihmistä, et oonks mä mies vai nainen."

Opiskelu- ja ammattialoilla on vaihtelua sen suhteen, kuinka paljon sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuudelle on tilaa. Opetusalaa opiskeleva haastateltava pitää asenteita alalla melko konservatiivisina.

"Than ekalla fuksiviikolla yks tuttu sano, että ethän sä voi olla avoimesti homo ja opettaja! - - Kasvatustieteissä on myös aika paljon myös sellasii tai luokanopeopiskelijoiissa ainakin semmosii aika konservatiivisiikin opiskelijoita, jotka on silleen, että kyllä nyt tytöt ovat tyttöjä ja pojat poikia ja että onhan se homous aika outoo."

Haastateltavan mukaan kasvatustieteissä ei nykyäänkään opeteta sukupuolisuudesta ja

seksuaalisuudesta juuri mitään. Teemoja käsitellään lähinnä vapaaehtoisilla erikoiskursseilla tai Setan pitämässä työpajoissa, mutta niille osallistumisen on opiskelijan omasta aktiivisuudesta kiinni.

Koulussa työskentelevä muunsukupuolinen haastateltava kuvaa koulumaailman olevan hyvin binäärinen ja sukupuolinen työyhteisö ja ala. Erityisesti opettajanhuoneen puolella vessat ja jopa pöydät jakautuvat sukupuolen mukaisesti, vaikka oppilaiden vessat eivät enää olisi sukupuolitettuja.

Haastateltava on varovainen tuomaan esiin sukupuoli-identiteettiään oppilaille erityisesti siksi, että hän opettaa koulussa myös islaminuskkoa ja pelkää, että perheet voisivat ottaa lapsiaan pois opetuksesta, jos tieto opettajan muunsukupuolisuudesta olisi heille liikaa. Hänen sukupuolensa on kuitenkin päivittäinen keskustelunaihe:

"Multa kysyy joku joka päivä noin seitsemän eri ihmistä [lasta], et oonks mä mies vai nainen. Sit mä hymyilen niille ja sanon, että onpas sulla kaikenlaisia kysymyksiä. Tai jos mä oon huonolla tuulella, mä sanon, että hei me tutustuttiin just, että mitäs jos tutustutaan paremmin ja aletaan sitten vasta juttelemaan tollasista asioista tai jotain muuta vastaavaa."

Haastateltava kertoo itse käyttävänsä hyvin transinklusiivista kieltä eikä sukupuolittavansa oppilaitaan.

Trans- ja muunsukupuolisilla haastateltavilla on opetusalan opiskelu- ja työpaikoistaan myös positiivisia kokemuksia. Opettajana työskentelevä kertoo esimiehensä, koulun rehtorin suhtautuneen hänen etunimensä ja henkilötunnuksensa vaihtumiseen myönteisesti.

"Mä olin aistivinani siitä, että se jotenkin halusi, et tää on sille super ok, et mä olin aistivinani siitä, että se ei ollut aivan kotoaan sen asian kanssa, mutta se teki kyl parhaansa ja siitä tuli tosi hyvä filis."

Myös opettajaksi opiskeleva on kokenut myönteistä asennoitumista sukupuoli-identiteettiinsä:

”Mulla oli harjoittelu ja se mun harjoittelun ohjaaja selkeesti huomasi, et mä nyt oon jotenkin epänormatiivinen. Ei me siit puhuttu mitään, mut sillä oli jotenkin, et se toi sitä aina välillä sulle esiin semmolla, että kyllä me tänne kouluun tarvitaan monenlaisia ihmisiä ja on hyvä, että opettajat ovat monenlaisia ja tavallaan. Et sit toisaalta osa ihmisistä on myös tosi positiivisia sen suhteen ja haluu myös osottaa sen tässä jo.”

Haastateltava on myös opintojensa osana kirjoittanut esseen omista toiseuden kokemuksistaan ja opettaja oli myöhemmin pyytänyt saada käyttää hänen kirjoitustaan opetushallituksen materiaaleissa. Tätä haastateltava piti myönteisenä merkinä siitä, että opettaja piti asiaa tärkeänä ja halusi tuoda sitä esin.

Samaa sukupuolta olevan puolison kanssa elävä haastateltava kertoo, ettei aiemmin lapsia opettaessaan tuonut esiin puolisonsa sukupuolta. Nytemmin hän on jättänyt opettamisen ja työskentelee kääntäjänä. Sillä alalla homoseksualisuus ei hänen mukaansa ole minkäänlainen ongelma, vaan päinvastoin jopa varsin tavallista.

IT-alalla työskentelevä kertoo olevansa avoin perhesuhteistaan työyhteisössään, mutta välttävänsä aihetta asiakassuhteissa:

”Mut siis asiakkaiden ja muiden kanssa, niin on sillä tavalla epämukavuusalueella noiden sateenkaarioidien kanssa, että mä puhun aina puolisosta. Mä en jotenkin halua, edelleen mulla on jotenkin voimakkaasti se ”en halua mitään nähtävän sukupuolen kautta”-ajatus, niin mä en haluu myöskään tehdä statementia kumpaankaan suuntaan, et se on mulle ihminen, se on mulle puoliso. Niin sitte aika usein tulee niit virheoletuksia, että no mitäs se sun miehes tekee ja tällasia. Ja ne on aika vaikeita tilanteita, kun sitten

joutuu punnitseen, että onko tää sellainen ihminen, jolle kannattaa [kertoa] vai tuleeko sille paha mieli myöhemmin, jos sitten käykin ilmi, että ahaa se onkin nainen. Ja toisaalta se on ihan hirveen vaikee tilanne olla sitten, että no ei kun nainen. Että se on vähän, semmosii tilanteisiin törmää vielä aika paljon, että ihmiset ei ehkä... tai vielä on sen verran kuitenkin heteronormatiivista, et se oletus tehään aika helposti.”

Haastateltavalla on ristiriitaisia syitä olla avaamatta perhesuhteitaan asiakkaille: toisaalta hän vastustaa sukupuolinormatiivisuutta eikä halua sukupuolittaa puolisoaan, toisaalta hän törmää heteronormatiivisiin oletuksiin ja kokee niiden korjaamisen epämukavaksi.

Työpaikan asiakassuhteisiin liittyy myös se, että eräs asiakkaista toimii seksuaalivähemmistöjen kanssa ja yrityksen toimitusjohtaja puhuu tästä asiakkaasta aina naureskellen. Haastateltava kokee tämän epämukavana, vaikkei naureskelu kohdistukaan häneen henkilökohtaisesti:

”Mulla on semmonen olo, et mä en haluis alkaa valistamaan ja jotenkin tekeen sellasta että. Ja kun se ei oo niin voimakasta jotenkin, se on kuitenkin sitä, et mä nään, et hän on epämukavuusalueella siinä, et se ei oo kuitenkaan sellasta, et hän jollain tavalla tuhahtelis tai mitenkään.”

Haastateltava kuvaa tässä ongelmaa, johon monet haastateltavista viittaavat: siihen, onko heidän aina puuttuttava epäasiallisiin tilanteisiin tai ryhdyttävä valistamaan tietämättömyyttään tökerösti käyttäytyviä henkilöitä. Useinkaan he eivät halua ottaa sitä roolia, mutta toisaalta joutuvat aina punnitsemaan tilannetta.

Kirkko on sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluville hankala työpaikka. Muunsukupuolinen haastateltava kuvaa sitä näin:

”Mutta kyllähän se että siitä ei puhuta, niin onhan se rakenteissa valtavan voimakkaana, se tietynlainen sukupuoli-järjestelmä. - - Cis-normatiivisuuden ja heteronormatiivisuuden ja seksikielteisyyden tai kehokielteisyyden sellaset pinnan alla olevat rakenteet kietoutuu tosi voimakkaasti yhteen. Emmä tiedä ketään, joka olis yrittänyt niitä siellä purkaa ainakaan niin, että se olis tullut kauheen suureks keskusteluks, ainakaan paikallis-seurakuntatasolla.”

Suomen lainsäädännön todetaan vaikuttavan erityisesti valtionkirkkoihin niin, että välitöntä syrjintää työpaikkoihin valittaessa vältetään, ainakin silloin, kun kyseessä ei ole papin virka. Avoimesti samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa avioitunut kirkon työntekijä raportoi positiivisesta ilmapiiristä myös työyhteisössään. Oma asema työyhteisössä on kuitenkin myös mietityttänyt:

”Oon kokenut olevani arvostettu työntekijä sekä seurakuntalaisten että työtovereiden taholta. Joskus oon miettinyt sitä, että onko joissain tilanteissa tarkoituksella esimerkiksi pidetty mun profilia pois julkisuudesta ja jotain mun hyviä aikaansaannoksiani on saattanut jäädä huomioimatta sen takia, että ei tulis liikaa huomio.”

Myös hänen esiintymistään puolison kanssa avoimesti on kritisoitu ja kehoitettu pitämään matalampaa profilia.

”Se on sellanen kaksois, kaksinaamainen periaate, että aika paljon saa tehdä asioita, jos ei tee niitä julkisesti, mutta heti jos oot jotain julkisesti, niin sitten se on sun syy, että siitä tulee ongelmia.”

Vaikka haastateltava kertoo nauttivansa työstään ja työyhteisöstään, kirkon viralliset kannanotot homoseksuaalisuuteen aiheuttavat jatkuvaa jännitettä suhteessa työntantajaan:

”Kyllä mä sen tiän, että mä en voi loputtomiin tehdä tätä työtä, mut varmaan senkin takia, että jossain vaiheessa mulla ehkä tulee mitta täyteen sitä tämmöstä homofobisessa ympäristössä työskentelemistä. Koska kyllähän se hinta, mitä mä tästä maksan on se, että koska mä olen jatkuvasti sen kysymyksen kanssa vastakkain. Eihän se tee mun elämää eikä mun parisuhdetta eikä mun olemista yhtään helpommaks. Et on sillä vaikutus, mut tuota kuitenkin tällä hetkellä se on sen arvosta.”

Kirkossa työskennelleet kuvaavat työpaikkojaan ristiriitaisiksi: jollain tasolla työ on palkitsevaa eikä välitöntä syrjintää koeta. Kuitenkin työpaikoilla on sellaista rakenteita, jotka aiheuttavat jatkuvasti epämukavuutta,

Työpaikoilla on sellaisia rakenteita, jotka aiheuttavat jatkuvasti epämukavuutta, välillä suoranaista syrjintää. Syrjinnän vastainen ohjeistus puuttuu tai sitä ei ainakaan tunneta riittävän hyvin.

välillä suoranaista syrjintää. Syrjinnän vastainen ohjeistus puuttuu tai sitä ei ainakaan tunneta riittävän hyvin.

Haastateltujen joukossa ollut ammattiurheilija kertoo olevansa joukkueessaan avoimesti homoseksuaalinen ja tulevansa kohdelluksi kunnioittavasti. Hän korostaa sitä, että hänen työyhteisössään on selvät säännöt, joiden mukaan syrjintää ei suvaita. Sen sijaan hän arastelee ympäristön reaktioita työpaikan ulkopuolella, valvomattomissa olosuhteissa, ja rajoittaa sen vuoksi menemisiään vapaa-ajalla.

6.2. MAAHANMUUTTANEIDEN JA ETNISTEN VÄHEMMISTÖJEN SYRJINTÄ

Haastattelemani maahanmuuttaneet kertovat suurista vaikeuksista työsaannissa ja arvelivat sen mahdollisesti johtuvan puutteellisesta suomen kielen taidosta, mutta myös ennakkoluuloista yleisesti ulkomaalaisia tai tietynmaalaisia ihmisiä kohtaan. Myös Suomessa lapsesta asti asuneet maahanmuuttotautaiset ihmiset sekä perinteisten vähemmistöjen edustajat kokevat tulevansa epätasa-arvoisesti kohdelluiksi työmarkkinoilla.

Omalla ammattialallaan työskentelevä romani on kokenut, ettei häntä kohdella tasa-arvoisesti työyhteisössä, vaan hän joutuu tekemään kaksin verroin töitä todistaakseen pätevyytensä.

”Kyllä se monelle oli kova paikka, että hei että sä oot aika hyvin koulutettu ja nyt sä oot meidän esimiehenä, mutta toi on vaan huono juttu, että sä oot mustalainen. - - Niin, ei se välttämättä tuu sieltä heti vaan sitten kun he pääsee taas keskenään keskustelemaan, niin sitten se tuli sieltä kuitenkin. Että tavallaan sä joudut tuplaamaan sen sun työmäärän, sun osaamismäärän, jotta sä oot hyvä siinä omassa työssä, niin joku toinen tekee puolta pienemmällä tavallaan sillä työmäärällä ihan sen saman työn.”

Haastateltava ajautui työpaikallaan niin suuriin ristiriitoihin, että paikalle kutsuttiin työsuojelutarkastajakin tilannetta selvittämään. Loppujen lopuksi hän kuitenkin jätti työnsä:

”Kaks vuotta mä jaksoin tapella ja sit mä olin, että nyt riittää ja mä oon vaikka ilman töitä, että en mä jaksa, mä en koe mitenkään, että mä oon aina sitä negatiivisuutta tai sitä, että sulla ei oo ihmisenä mitään merkitystä, sulla ei oo ihmisarvoa olemassakaan. Sä oot vaan se mustalainen, joka nyt on ehkä sit jostain kumman syystä päässyt tänne töihin, ja tääkin

on käsittämätöntä, että kuitenkin, kun sä haet töihin, niin kyllä sä niin paljon paperia joudut pöytään lyömään, että sä oot oikeesti pätevä siihen omaan työhös, ja sekään ei riitä.”

Suomessa lapsesta asti asunut ja ammatillisen koulutuksen suorittanut haastateltava tunnistaa saman vaatimuksen tehdä töitä enemmän ja paremmin kuin muut tullakseen hyväksytyksi työssään. Hän on onnistunut saamaan jalansijaa ja näkyvyyttä omalla alallaan, mutta kokee silti olevansa altavastaajan asemassa, kun työkeikkoja tarjotaan:

”Joskus välillä tuntuu siltä, kun esimerkiksi vuokrataan joku [alan ammattilainen], niin mä oon harvoin ensimmäisellä listalla sillei, että mua, sanotaan... Että vaikka mä oon muita paremmin, paremmassa tasossa, mutta munhan tummana ihmisenä pitää tehdä kaks kertaa enemmän töitä ja teen sitä. Ja sit se aina kuulostaa vaan siltä, että hei pystytsä tuleen tänne, kun joku on perunut. Että se ei oo ikinä silleen, että hei mä ajattelin just, mä otin sut listalla, et pääsetkö vai ei.”

Teini-ikäisenä Suomeen tullut nuori mies kertoi kokeneensa syrjintää ihonvärinsä vuoksi aiemmassa työssään kansalaisjärjestössä:

”Kun mä olin allekirjoittamassa työsopimuksen, muistan että hän sanoi minulle, että on jotain mitä hän pelkää, ja hän sanoi että pelkää sitä, että mun ihonväristä tulee ongelmia tässä.”

Työtehtävänä oli tehdä kampanjatyötä ovelta ja ovelle, ja hyvin pian työn aloittamisen jälkeen kävi niin, että haastateltavan kimppuun hyökättiin alueella, jolla hän oli kiertämässä, ja hänet hakattiin pahasti. Aluksi työnantaja kehotti häntä toipumaan rauhassa ja palaamaan sitten työhön, mutta muutaman päivän kuluttua soittikin uudestaan ja ilmoitti, että työsuhde lopetetaan. Haastateltava piti tätä

epäoikeudenmukaisena lopputuloksena ja katsoi, että lopettamisen perusteet eivät olleet päteviä. Hän oli kuitenkin työskennellyt koeajalla eikä voinut kiistää erottamista.

Pari vuotta sitten Suomeen muuttanut mies on saanut työpaikan ystäviensä kontaktien kautta. Työ ei vastaa hänen aiempaa koulutustaan eikä työkokemustaan, mutta hän on ottanut sen vastaan siitä huolimatta, että se

”Kun mä olin allekirjoittamassa työsopimuksen [...] hän sanoi että pelkää sitä, että mun ihonväristä tulee ongelmia tässä.”

merkitsi kotoutumiskurssin jättämistä kesken. Hänet oli valikoitu kurssille, jolla opiskeltiin suomea erityisen tehokkaasti tavoitteena päästä omaa koulutusta vastaaviin töihin, mutta hän ei uskonut kurssin johtavan työllistymiseen, koska näki siellä monta vuotta opiskelleita korkeakoulutettuja henkilöitä, jotka eivät olleet työllistyneet. Työskenneltään vuoden nykyisessä työpaikassaan rakennusalalla hän oli havainnut, että maahanmuuttaneita käytetään siellä halpana työvoimana vailla urakehityksen mahdollisuuksia.

”Mä luulen, että firmassa huomattiin että ulkomaalaiset on halpoja ja niillä on kova into tehdä töitä. Joten niin kun minä ja muut jotka ne sitten otti työhön, meille maksetaan vähemmän kuin muille. Ja joku uusi voi tulla työpaikkaan ja saada enemmän kuin mitä sä ansaitset, mutta sulla ei oo valinnanvaraa. Siinä on aukko, meillä ei oo mitään tietoa meidän oikeuksista.”

Haastateltava on kysellyt asiasta esimieheltään, mutta tämä ei ole vienyt asiaa

eteenpäin yrityksen johdolle, ja työntekijöille on vakuutettu, että he saavat minimipalkkaa. Haastateltava ei pidä tilannetta oikeudenmukaisena, mutta ei halua rettelöitsijän mainetta, vaan tehdä työnsä rauhassa ja ottaa palkaksi sen, mitä saa.

Suomeen tullessaan hän on ihailnut sitä, miten kaikki toimii laillisesti, lakeja noudatetaan ja kunnioitetaan, ja niiden tarkoitus on suojella ihmisiä. Se mitä hän on havainnut työpaikallaan sotii tätä kuvaa vastaan. Suurta yritystä vastaan on kuitenkin vaikea taistella, vaikka tietää tulevansa kohdelluksi väärin.

”Jotkut käyttävät tilannetta hyväkseen eivätkä lait päde. Tosiasia on, että me ei ehkä tunneta oikeuksiamme ja silloin jonkun on helppo käyttää hyväkseen meitä. Kun joku käyttää hyväkseen haavoittuvassa asemassa olevaa ihmistä, hänen täytyy olla todella sydämetön.”

Toinenkin haastateltava on työskennellyt yrityksessä, jossa ulkomaalaisten työntekijöiden osuus on suuri. Hänen mukaansa yrityksessä työskenteli ihmisiä ilman työsopimusta, kuten hän oli itsekin tehnyt muutaman ensimmäisen kuukauden ajan. Työntekijöille maksettiin minimipalkka, ylityökorvauksia ei maksettu eikä työterveydenhoitoa ollut järjestetty. Haastateltava uskoo, että johtaja palkkasi yritykseen tarkoituksella nimenomaan maahanmuuttaneita, koska nämä eivät tunne oikeuksiaan. Useimmat eivät myöskään liittyneet ammattiliittoon, vaikka haastateltava kannusti heitä siihen.

Vaikka haastateltava oli havainnut työpaikallaan lukuisia epäkohtia ja tehnyt paljon ylitöitä ilman korvausta, hän ei kääntynyt ongelmatilanteissa ammattiliiton tai muiden tahojen puoleen. Jälkeenpäin hän ajattelee, että niin olisi pitänyt tehdä, mutta tuolloin hän ei jaksanut, koska terveysongelmat ja työkiireet veivät kaikki voimat. Lopulta hän irtisanoutui itse työstään, koska se kävi liian raskaaksi.

Homoseksuaalinen haastateltava kertoo, että työpaikkojen saamiseen tai pitämiseen liittyy muutakin kuin taloudellista hyväksikäyttöä:

”Jotkut ulkomaalaisista ystäväistäni, jotka on onnistuneet saamaan työpaikan, ne tekee paljon seksipalveluksia ihmisille, jotka on töissä niissä yrityksissä, tai niille jotka auttaa löytämään työn. Ja ne päätyy olemaan niin kuin orjia, ne työskentelee siinä firmassa, mutta että ne saa pitää työnsä, niiden pitää jatkaa palvelusten tekemistä.”

Haastateltava puhuu nimenomaan homoystäväistään ja mainitsee, että yrityksessä, jossa hän työskentelee on esimiehiä, jotka ovat myös homoja.

Maahanmuuttaneita kannustetaan usein hakemaan tietynlaista työtä, kuten siivoamista, riippumatta heidän koulutuksestaan tai työkokemuksestaan. Jos he havittelevat oman alansa töitä, heitä saatetaan muistuttaa siitä, kuinka vaikeaa kantasuomalaistenkin on työllistyä niille aloille.

Eräs haastatelluista on opiskelunsa Suomessa loppuun saattanut insinööri, jolla on työkokemusta myös markkinoinnista. Kotimaassaan hänen ei ole tarvinnut etsiä töitä, vaan työnantajat ovat soittaneet hänelle heti kun hän on laittanut ansioluettelonsa nettiin. Suomessa hän ei aktiivisesta työhausta, Suomen kansalaisuudesta ja sujuvasta suomen kielen taidostaan huolimatta ole löytänyt oman alansa töitä.

”Tämän vuoksi olen masentunut ja pettynyt. Tämä ei varmaankaan ole syrjintää. Enkä ole ajatellut, että se johtuisi siitä, etten ole suomalainen. Mutta Yle uutisoi, että työnhakijat palkkaavat mieluummin suomalaisia työntekijöitä.”

Useimmat haastatelluista ovat hyvin tietoisia tutkimuksista, joissa on todettu nimen ja kansalaisuuden vaikuttava työnsaantiin. Niin myös tämä haastateltava, joka

on työllistynyt omalle alalleen arkkitehti-toimistoon:

”Mä yritän kuvitella, että mitä olis esimerkiksi, jos joutuisin hakemaan työpaikkaa, niin kun luen tällösiä tutkimuksia, että venäläinen nimi vaikuttaa jotenkin siihen, kuinka todennäköisesti duunin saa, niin mä mietin, et joo, et siis. Voihan se olla sit, et siin olis jotain ongelmia.”

Haastateltava ei koe työpaikassaan tulleensa syrjityksi, mutta kertoo, että opiskeluaikana häntä varoitettiin sortumasta venäläiseen tyyliin. Hän muistelee luke-neensa tutkimuksesta, jonka mukaan arkkitehtuurin laitoksella syrjitään erityisesti sellaisia henkilöitä, jotka eivät osaa suomen kieltä hyvin, mukaan lukien ruotsinkieliset. Haastateltava kertoo havainneensa omalla alallaan myös yhteiskuntaluokkaan, erityisesti vanhempien koulutustasoon perustuva syrjintää.

6.3. VAMMAISTEN SYRJINTÄ JA MUKAUTUSTEN TARVE

Vammaiset haastatellut kertovat syrjintäkokeuksista niin työhaussa kuin työpaikoilla. Työnhakuun liittyvät stereotyyppiset oletukset siitä, millaiset työt sopivat heille. Työpaikoilla ongelmana on usein työskentelyssä tarpeellisten mukautusten puute.

Opettajaksi opiskeleva vammainen kertoo, että hänelle oli opettamisen sijaan ehdotettu työllistymistä vammaisjärjestöihin. Sitä hän ei pitänyt hyvänä vaihtoehtona senkään vuoksi, että elämänpiiri kapenisi liikaa, jos se kaikilta osin pyörisi vammaisuuden ympärillä.

Autismista kouluttavan haastateltavan mukaan autismikirjon henkilöistä alle 20 prosenttia on töissä, koska työelämässä painotetaan nykyään niin paljon sosiaalisia taitoja ja tiimityöhön kykenemistä, mikä autisteille saattaa olla hyvin hankalaa. On myös yleistäviä käsityksiä siitä, millaisiin töihin autistit soveltuvat:

"Kyllä mä sanoisin, et neurokirjon⁶³ ihmiset kohtaa aika paljon syrjintää ja myös ennen kaikkea ennakkoluulojen kautta. Et sanotaan näin, et esimerkiks mä oon käynyt aikoinaan ammatinvalintapsykologilla, mut koska mä oon autisti, niin hän keksi mulle yhden työn: IT-ala. Mä oon surkee tietokoneiden kanssa, mut autisti ei voi olla."

Työllistymispalveluja on neurokirjon ihmisille haastateltavan mukaan tarjolla vähän ja ne saattavat olla esimerkiksi kursseja, jotka on suunniteltu eläkkeellä oleville vammaisille. Tuen saanti riippuu myös siitä, havaitaanko henkilön tuen tarve:

"Mun kokemuksen mukaan se ei niinkään riipu siitä, onko ihmisellä diagnoosi vai ei vaan se, et miten autistiselta sä vaikuttat. - - Et se on vähän haastavaa, kun se on näkymätöntä, mut sit toisaalta monille esimerkiks just noi vaikka ne aistipoikkeavuudet voi olla hyvin hyvin invalidisoivia ja sit se näkyy vaik työllistymisen palveluissa niin, et sitä ei tunnisteta sellaiseksi asiaksi, johon pitäisi antaa esimerkiks jotain mukauttamistukea."

Haastateltava kertoo, ettei itse ole saanut mitään työllistymisen palveluita, koska ei vaikuta autistiselta ihmiseltä, vaikka hänen työskentelynsä edellyttäisi sitä, että

63 Neurokirjon piiriin luetaan asperger, autismi, ADHD ja Touretten syndrooma.

työnantajalle annettaisiin tukea autistin kanssa työskentelyyn liittyvien erityispiirteiden huomioimiseen.

Erityistarpeiden tunnistamattomuus on ollut suuri ongelma myös haastateltavalle, joka kärsii päälle päin näkymättömästä lihasjäykkyyssairaudesta. Se vaikeuttaa ja hidastaa liikkumista ja aiheuttaa voimakasta kipua ja väsymystä siinä määrin, että hänet on todettu vaikeavammaiseksi. Liikkumisen esteet ja vaikkapa työvälineiden painavuus saattavat tehdä työskentelyn ylivoimaisen raskaaksi. Aiemmassa työssään pienessä yrityksessä alalla, jolla töitä tehdään työajoista joustaen ja vaihtelevissa paikoissa, hän on joutunut niin usein tilanteisiin, joissa tarpeellisia mukautuksia ei ollut huomattu, muis-tettu tai osattu tehdä, niin että hän on uupunut ja joutunut työkyvyttömyyseläkkeelle. Nyt hän pystyy työskentelemään osa-aikaisesti uskaltauduttuaan ja onnistuttuaan hakemaan itselleen henkilökohtaisen työavustajan. Samalla hän opiskelee uutta ammattia. Uusiin opintoihin liittyvän työharjoittelun hän tuo esiin hyvänä kokemuksena siitä, miten mukautuksia tehdään kiitettävällä tavalla:

”Mun mielestä aika iso asia ois jo, että kysytään, et onks kaikki hyvin, voidaanko tehdä jotain sen eteen. Ja mulla ei oo semmosta kokemusta, et ois kysytty työelämäs. Mä alotin työharjoittelun nyt perjantaina [tietyllä alalla] ja multa on kysytty miljoonaan kertaan ja moneen kertaan, et onks kaikki hyvin, haluuts sä jonkun erikoistuolin, käykö tämä ja millasii päivii pystyt tekemään. Ja kaikki on järjestetty ihan superhienosti ja mä oon ollut ihan tosi, kokenut oloni etuoikeutetuksi, että ne asiat järkätään noin hyvin. Ja se on tavallaan tosi huolestuttavaa, et sit kun asiat toimii, niin kokee olevansa jotenkin sillein, että ei teidän tarvi nyt noin paljoo, vaik se on juuri se, mihin sillä lain hengelläkin pyritään.”

Autisteilla mukauttamistarpeet liittyvät yleisimmin ympäristön mukauttamiseen, jotta saadaan aisti-ympäristö rauhalliseksi.

Haastateltavan mukaan esimerkiksi aisti-poikkeavuuksia ei työllistymisen palveluissa tunnisteta sellaiseksi asiaksi, johon pitäisi antaa mukauttamistukea, vaikka ne voivat

Vammaisten panos työelämässä jääkin vajavaiseksi sen vuoksi, että he eivät saa riittävästi tukea voidakseen työskennellä rajoitteistaan huolimatta.

olla hyvin hyvin invalidisoivia. Lisäksi autistit tarvitsevat työn suorittamiseen selviä rakenteita ja toiminnanohjausta, mikä vaatii esimieheltä tavallista enemmän paneutumista ja autismin ymmärtämistä.

”Aikoinaan mun esimies on joutunut opettelemaan, vaikka hän on tehnyt autismityötä, mut sit kun mä tulin työntekijäksi, niin just sen, et tiedä, mitä pyydät, koska jos hän pyytää tekemään jotain, mä teen täsmälleen sen, mitä mua pyydettiin enkä sitä, mitä siihen liittyy. Niin kun esimerkiks se, että voitko tehdä tällaisen selvityksen – ja lähettää sen sitten minulle, kun se on valmis.”

Vaikka haastateltavalla on kokemusta työelämästä ja hän tekee aktiivisesti vapaaehtoisuustyötä järjestöissä, hänet on siirretty työkyvyttömyyseläkkeelle, mikä merkitsee sitä, että kuntoutus on lopetettu, vaikka hänellä olisi ollut siihen vahva motivaatio ja hän oli vielä nuori.

Vammaisten panos työelämässä jääkin vajavaiseksi sen vuoksi, että he eivät saa riittävästi tukea voidakseen työskennellä rajoitteistaan huolimatta. Tällaisten tarpeellisten mukautusten puute on määritelty syrjinnäksi yhdenvertaisuuslaissa.

Sisäryhmäsyrjintä

Sisäryhmäsyrjintää on pidetty henkisesti erityisen raskaana syrjinnän muotona, koska se tulee sellaisen ryhmän taholta, johon henkilö identifioituu ja haluaa kuulua.⁶⁴ Tässä luvussa kuvataan haastateltujen kokemaa syrjintää yhteisöissä, joihin he kuuluvat, mutta joissa he eivät tule hyväksytyksi seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteettinsä vuoksi. Lisäksi käsitellään sateenkaaripiireissä esiintyvää epäluuloa ja syrjintää vammaisia, etnisiin vähemmistöihin kuuluvia ja uskonnollisia ihmisiä kohtaan.

7.1. SATEENKAARI-IHMISET VAMMAISKENTÄLLÄ

Haastattelemi vammaiset hlbt-ihmiset pitävät suurena ongelmana sitä, että vammaisjärjestöissä ja vammaisten toiminnassa ei millään tavoin huomioida seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä. Vammaispalveluja vaivaa hetero- ja cis-normatiivisuus.

”Mä en tiiä, voiko sitä kutsua sillä tavalla rakenteelliseksi syrjinnäksi, mutta sellasta kuitenkin, että siinä ollaan. Se ei ole aktiivista sellasta, että syrjitään nyt sua, mut vaan unohdetaan se asia ku sellaista ei ole olemassa vähän niin kuin noissa lätkäjoukkueissa ja missä, eiks niillä oo se, ettei meillä mitään homoja oo täällä joukkueessa, niin oletetaan.”

Näkövammaisen haastateltu, joka ei pidä itseään naisena, on tullut työtellyksi näkövammaisjärjestön toimistossa ja piti sitä sekä epäasiallisena väheksyvänä ilmaisuna että tarpeettomana sukupuolittamisena. Hänen mukaansa vammaisjärjestöissä ei huomioida sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuutta (minkä hän arvelee liittyvän muun ohella siihen, että vammaisyhdistyksissä toimivien keski-ikä on korkea). Toisella haastateltavalla on samanlainen käsitys tilanteesta:

”Musta tuntuu, että siellä ei jotenkin ole olemassa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä siellä vammaismaailmassa. Vaikmä muistelin kuulleen -- en tiedä nyt, pitääkö paikkansa, että vammaisvähemmistössä ois normaali enemmän sateenkaari-ihmisiä, et varmaan on joutunut moni tekemään sitä identiteettityötä ihan eri tavalla, kun ei oo normatiivisen kävelevä ihminen ja näin joutuu miettiä tosi paljon asioita enemmän, mutta se ei näy mitenkään toiminnassa. Ei oo mitään sateenkaariporukoille järjestettyjä tapaamisia.”

Haastateltava muistuttaa, että joillakin vammaisilla, kuten esimerkiksi CP-vammaisilla on suuria vaikeuksia kumppanin löytämisessä ja jos he vielä kuuluvat sateenkaari- väkeen, se on vielä vaikeampaa. Silloin olisi

64 Makkonen, Timo: Syrjinnän vastainen käsikirja.

erityisen tärkeää, että järjestettäisiin tapaamisia, joissa he voisivat saada tukea ja rohkaisua, mutta tällaisia tilaisuuksia on vähän.

Hän mainitsee, että HeSetan piirissä toimiva sateenkaarivammaisten Kahden vähemmistön väkeä (KVV) –ryhmä on nostettu esiin vammaisjärjestöjen facebook-ryhmissä, mutta jotenkin ulkopuoliseen sävyyn. Pride-kulkueeseen on hänen mukaansa useampaan otteeseen yritetty koota yhteistä blokkia vammaisjärjestöistä, mutta se ei ole onnistunut. Toinen haastateltu kuitenkin mainitsee positiivisena asiana, että vammaisjärjestöt ovat viime vuosina alkaneet tulla mukaan Helsinki Pride –kulkueeseen. Hän pitäisikin tärkeänä sitä, että vammaiset ja seksuaalivähemmistöt pitäisivät yhtä ja saisivat yhdessä paljon hyvää aikaan, mutta yhteistyöhalukkuutta ei ole ollut siinä määrin kuin hän toivoisi.

Myös vammaisten piirissä esiintyy kielteistä suhtautumista seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöihin. Vammaisella haastatellulla on oppilaitoksestaan havaintoja siitä, että homoista puhuttiin negatiiviseen sävyyn, ja transsukupuolisuus oli suorastaan tabu. Niinpä hän rajoitti sitä, keille kertoi oman mielipiteensä näistä asioista.

7.2. SATEENKAARI-IHMISET ETNISISSÄ YHTEISÖISSÄ

Monet haastatelluista henkilöistä ovat muuttaneet Suomeen maista, joissa homoseksuaalisuuteen ja transsukupuolisuuteen suhtaudutaan erittäin torjuvasti. Nämä asenteet ovat kulkeutuneet muuttajien mukana Suomeen sillä seurauksella, että homoseksuaalisten ja transsukupuolisten ihmisten suhde etniseen yhteisönsä ja jopa perheeseensä on vaikea. Myös joillakin Suomen perinteisillä etnisillä ryhmillä on keskivertoa kielteisempi asennoituminen seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöihin.

Mahdollisia ratkaisuja vaikeaan tilanteeseen ovat kaapissa oleminen oman perheen ja etnisen yhteisön suuntaan, kiusaamisen ja uhkailun kestäminen, irrottautuminen

perheestä ja yhteisöstä tai yritys muuttaa tai kieltää oma suuntautuminen ja identiteetti.

Sama henkilö voi päätyä useampaan näistä ratkaisuista eri vaiheissa elämää. Tästä kertoo esimerkiksi homoseksuaalinen romanimies:

”Mä muistan nuorena poikana, että just sen takia, et kuinka vaikeeta se oli mennä homoyhteisöön. Mä oikeestaan itkin aika monta yötä sitä, että. Itkin ja rukoilin, että rakas jumala, että onks mun pakko olla homo, et kun mä en halua. Ettei mulla oo mitään elämisen sijaa täällä olla homona.”

Tällä hetkellä, keski-ikäisenä, hän on valinnut yksilöllisen elämän:

”Kyllä mä yritän mahdollisimman vähän olla oikeestaan kenenkään romanin kanssa tekemisissä. Et mä haluun sen oman elämisen rauhan säilyttää ja mahdollisuuden siihen oman näköiseen elämiseen, että en halua, että kukaan. -- Ja sillä hetkellä, kun mä otan, niin mun täytyy toisella kädellä tietää, mistä mä luovun. Et mä luovun siitä perheyhteisöstä. -- Mut jos sä haluat mustalaisena olla homo niin silloin se, se on... tapojen ja kulttuuriperimän vuoksi, ni sit se tarkoittaa sitä, että silloin sä asut erikseen. Sit sä irtaudut siitä ihan totaalisesti ja sulle ei myöskään anneta vaihtoehtoja.”

Haastateltava taustoittaa romanikulttuurin vaikeaa suhdetta homoseksuaalisuuteen näin:

”Siihen kätkeytyy paljon tabuja ja paljon perinteitä ja sääntöjä ja sitten romanikulttuuri itsessään, kun ei puhuta tästä kaulasta alaspäin oikeestaan mistään. Saati sitten, että jos sä oot vielä seksuaalista vähemmistöä, niin ei sulla oo oikeestaan minkäänlaista puhevaltaa missään asioissa.”

Eräs haastateltavista kertoo seurustelustaan romanitaustaisen tytön kanssa:

”Ei me voitu olla julkisesti yhdessä muuten kun siellä Tyttöjen talolla. Niin kun se, että ei voi julkisesti näyttää, kun siis sillä oli sen sukulaiset romaneita, ja siellähän on aika tiukkaa se – Niin siis se ei käyttänyt mitään hametta tai mitään. – Sieltä tuli niin, sieltä ois tullut niin kovaa painostusta, että sit tais kaatua vähän siihen sitte. Mua ärsytti.”

Haastateltava liittää romanien kielteisen asenteen samaa sukupuolta olevien seurusteluun uskonnollisuuteen; monet romaneista ovat helluntailaisia.

Romanihaastateltavan mielestä pukeutumisäännöt ovat ylikorostuneessa asemassa suomalaisessa romanikulttuurissa ja ulkoisen yhteenkuuluvuuden vaatimus on entisestään voimistumassa. Sillä joka ei pukeudu sääntöjen mukaisesti, ei ole asemaa yhteisön sisällä. Tämä on tehty selväksi myös Balkanilta Suomeen muuttaneelle romanimiehelle:

”Mulla on myös jo yks homokaveri. Hän on Suomen mustalainen, ja hän sano minulle: älä ikinä kerro, että sinä olet mustalainen Serbiasta, koska sulla tulee sit tosi iso ongelma. Sulla ei oo tämmönen puku, sulla on ihan normaalivaatteet. Jos ne näkee, että sinulla on tämmönen vaate, sulla tulee iso ongelma ja ne voi lyödä sinua tai ne voi tappaa sut.”

Kyseinen suomalainen romani on itse kaapissa homoseksuaalisuudestaan ja on kieltänyt haastateltavaa ehdottomasti kertomasta siitä kenellekään, edes homokavereilleen. Myös suomalaissyntyiset romanihomot elävät vakavan väkivallan uhan alla:

”Jos sä olet avoimesti homo, niin se useimmiten tarkoittaa sitä romanikulttuurissa, että sulla ei ole jalansijaa siinä suvussa eikä siinä perheessä. Sä oot täysin toisarvoinen, et sut voidaan hakata, puukottaa, ampua vain sillä varjolla, että sä olet homo. -- Paljon on semmoisia pahoinpitelijöitä, mitä sitten se, joka on pahoinpitelyn

kohteeksi joutunut ei uskalla sitten viedä poliisiasemalle, koska sitten siitä tulis taas vielä isompi riita, koska sitten siitä tulis taas. Perheet ja suvut joutuis riiteleen keskenään, että ne menee käsi kädessä.”

Romaneilla on muita homomiehiä korkeampi kynnys ilmoittaa pahoinpitelyistä poliisille sen vuoksi, että yksilön teot muita yksilöitä kohtaan laajentuvat koskemaan perheitä ja sukuja.

Myöskään somalialaisten keskuudessa ei hyväksytä omaan etniseen ryhmään kuuluvia homoseksuaaleja, kertoo transsukupuolinen somalialainen:

”Meidän somalikulttuurissa on semmonen erikoinen moraali, ja sit ne esimerkiksi, ne voi olla töissä jonkun homoseksuaalin kans, joka on suomalainen tai mitä ikinä tahansa. Mut jos on somalialainen, niin se on vähän semmonen hyihyi helveti, ei voi olla totta ja toihan pitäs tappaa, eihän toi voi oikeesti olla samalla meidän kulttuuria ja sitä, mitä me edustetaan ja me ollaan semmosia pyhiä ja puhtaita ihmisiä.”

Jos homoseksuaalinen tai transsukupuolinen somali haluaa pysyä osana yhteisöään, on parasta pysyä kaapissa:

”Ennen kun mä en ollut omana itsenäni silleen, et on pysynyt vähän niin kun piilossa ja kaveripiirissä ja näin, niin on ollut vähän helpompaa, voisi sanoa, että on ollut yksi kavereist tai oli niissä somaliryhmissä tai moskeijassa tai missä tahansa mukana, mutta heti kun on ollut oma itsenäni ja tullut silleen, että elää niin kun haluaa, niin sit on porukat vähentynyt varmaan 90 prosenttia vaan sillä tavalla.”

Haastatellut transsukupuoliset somalit ovat tulleet Suomeen pieninä lapsina perheensä mukana, tunteneet olevansa transsukupuolisia jo lapsena ja kokeneet voimakasta torjuntaa ja ulossulkemista myös omassa perheessään, jonka kanssa kumpikaan ei tällä

hetkellä ole tekemisissä. Toinen haastateltava kommentoi kiihtynein äänenpainoin sitä, että vaikka Suomessa pyritään ehkäisemään syrjintää ja kiusaamista, kodeissa tapahtuva kiusaaminen jätetään huomiotta:

”Monet lgbt-ihmiset on sen takia rohkeita, koska ne saa pienestä asti [...] sitä kiusausta. [...] Kaikkea, perhe haukkuu, perhe kiusaa.”

”Monet lgbt-ihmiset on sen takia rohkeita, koska ne saa pienestä asti, varmaan neljävuotiaasta pitäen, sitä kiusausta. Sitä niin paskaa elämää silleen, että vitun homo, vitun nais. Kaikkea, perhe haukkuu, perhe kiusaa. Kotona sua kiusataan, eihän kukaan edes ikinä puhu kotikiusauksesta. Kotikiusaus on paljon pahempi kuin koulukiusaus. Ja kotikiusauksta tapahtuu enemmän. Ei siitä puhuta. Kaikki puhuu vaan koulukiusauksesta.”

Kaapissa oleminen vähintäänkin puheen tasolla on ollut käytännöllinen ratkaisu useampien haastateltujen perheessä. Suomessa syntynyt ja kasvanut sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvat mies kuvaa kanssakäymistään itselleen läheisen turkin-kurdilaisen sukuhaaransa kanssa näin:

”Se suku, joka on mun isän puolelta, niin ei me tommosista asioista puhuta. - Ne varmaan tietäkin jotain asioita, mut siitä ei vaan puhuta, kun ei se oo hyväksytty kulttuuris ja ajattelussa. Tai se ei oo osa sitä mahdollista elämää, mitä ihmiset ajattelee, et elämä, miten elämä menee. Niin se ei oo osa sitä maailmaa, niin sit sen takii siitä ei puhuta.”

Sama tilanne on Venäjältä muuttaneella homomiehellä, joka on tekemisissä Venäjällä asuvan perheensä kanssa, mutta ei ole kertonut heille olevansa homo. Vaikka perhe kyselee jatkuvasti tyttöystävän ja jälkikasvun perään, haastateltava arvelee heidän ehkä aavistavan tilanteen, mutta siitä puhuminen on tabu.

Vaikka hän itse kokee voivansa käyttäytyä Suomessa entistä kotimaataan vapaammin, hän tuntee kotimaansa asenteiden edelleen vaikuttavan myös omaan ajatteluunsa. Hän kertoo vapaaehtoistyöstään näin:

”Meidän ohjaajien kouluttaja tuntee meidän poikaystävinä. Mutta musta itsestäni se tuntui oudolta, hävettävältä tunnustaa, en kertonut muille leirillä, että me oltiin pariskunta. En tiedä, oliko se hävettävää, vai pelkäsinkö, että heidän asenteensa mua kohtaan muuttuu. Siihen ei ollut muuta syytä kuin mun omassa päässä keksitty.”

Suomeen jo lapsena venäläisen perheensä kanssa muuttanut lesbo sen sijaan elää täysin avoimesti perheenä suomalaisen puolisonsa ja lapsensa kanssa. Hän on kuitenkin havainnut, että Venäjältä etenkin vähemmän aikaa sitten muuttaneet eivät suhtaudu heidän perheensä yhtä luontevasti kuin kantasuomalaiset:

”Se aiheuttaa hämmennystä venäläisissä äideissä selvästi, kun heille kertoo perheestään, mutta... Mä en koe sitä täällä mitenkään kauhean kiusallisena. Mun mielestä heidän täytyy nyt sopeutua siihen. Tai siis mä en koe sitä ongelmaksi enkä ole täällä kaapissa tosiaan. Mut mun mielestä heillä on selvästi sellasta pientä, mut he eivät uskalla juurikaan siis kysellä mitään. Heillä on selvästi joku ongelma, varmaan olis jotain kysyttävää, mutta useimmiten on niin, että siitä aiheesta ei vaan sit puhuta. Nyt olen huomannut, kun olen ollut lapsen kanssa erilaisissa tämmöisissä perhekokoonumisissa. Pitkään mulla oli niin, et mulla ei ollut minkäänäkösiiä oikein kontakteja venäläisvähemmistöön täällä, mutta nyt koska haluan, et se lapsi

puhuu venäjää, toivon mukaan hänestä tulee kaksikielinen, niin olemme ruvenneet harrastamaan tämmöstä kaikenlaista.”

Pidempään Suomessa asuneet venäläiset ovat haastateltavan mukaan osittain omak-suneet suomalaisia asenteita tai ainakin hyväksyneet sen, että Suomessa on homo-seksuaaleja, jotka eivät ole kaapissa, ja sen asian kanssa täytyy elää – kotonaan he voivat tietysti puhua asiasta mitä haluavat.

Irakista Suomeen muuttanut homomies pitää seksuaalisen suuntautumisen visusti piilossa ollessaan tekemisissä maanmies-tensä kanssa:

”Näist asioist me ei puhuta oikeestaan. Koska mä tiedän ja me puhutaan siitä- Meidän kulttuurissa Irakissa ne ei haluu puhuu tai hengaa homojen kaa, ne häpee jos ne on homojen kaa. Niit voi sit luulla homoiks. Jos sä haluat mennä jonkun kaa, sun pitää piilottaa sun seksuaalisuus. Okei, kun ne alkaa puhuu tytöistä, joo, se on niin söpö!”

Varovaisuuteen kannustaa myös se, että hän on aiemmin vastaanottokeskuksessaan joutunut muiden asukkaiden väkivaltaisen hyökkäyksen kohteeksi, kun hänen homou-tensa on paljastunut.

7.3. SATEENKAARI-IHMISET USKONNOLLISISSA YHTEISÖISSÄ

Homoseksuaaliset ja transsukupuoliset ihmiset kohtaavat torjuntaa myös uskonnollisten yhteisöjen piirissä. Islamiin liittyvät homo-fobisuus on ollut joillekin syy muuttaa pois kotimaastaan maihin, joissa homoseksuaali-suus ei ole rikos eikä aiheuta kuolemanvaa-raa. Näin kuvaa tilannetta Suomeen turvapai-kanhakijana tullut homomies:

”Jos katsotaan sitä niin kun se nähdään mun kulttuurissa, islamissa. Jos näet kaksi ihmistä, kaksi homoa joilla on seksiä keskenään, sun pitää tappaa ne. Sä et voi

tehdä muuta, vain tappaa islamissa. Joo, tää uskonto toimii näin, se on niin.”

Lähi-idästä Suomeen muuttaneen lesbon mukaan monet homoseksuaaliset muslimit salaavat homoutensa myös Suomessa. Hän itse ei kuitenkaan tee niin, vaan on avoimesti lesbo. Muiden muslimien reaktioista tähän hän toteaa:

”Suoraan sanoen mä en välitä. Jos välitän, sillon mä todella saan kuulla sitä. Mä en kuuntele niitä. Mä oon keränny ympärilleni mitä pidän tärkeenä ja ihmisiä, joiden kanssa tuun toimeen. Muut saa puhua mitä huvittaa, mä en välitä. Mulla on muslimiystäviä, homoja ja heteroita ja ne hyväksyy mut sellaisena kun mä oon.”

Moni haastatelluista muslimimaista Suomeen muuttaneista toteaa, ettei itse ole uskonnollinen eikä islam merkitse heille mitään. Joillakin on kuitenkin henkilökohtainen suhde islamiin ja heidän täytyy jollain tavoin ratkaista omalla kohdallaan oman seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteettinsä ja islamin suhde:

”Mä oon aktiivinen silleen, et ramadanin aikana ainakin paastoon sen kuukauden ja senkin vaan sen takia, koska se laihduttaa. Tai ei oikeestaan. Kyl mä oon sisäisesti, mä en oo niin uskonnollinen-uskonnollinen, mut mä oon silleen, rakastan uskontoani. Että vaikka tiedän mitä, et millases elämäntilanteessa oon ja muslimiuskonto kieltää. Mut muslimiuskonto kanssa sanoo, että jokasella on valinta. Ni tää on minun valintani, vaikka tiedän, että se ei oo mikään synnitön. En mä osaa selittää. Se on mun ja Jumalan välinen asia. Siihen ei tarvi olla kenenkään lupaa, se on mun yksityinen ja sielunrauha-asia.”

Yksi haastateltavista kuvaa islaminuskon olevan itselleen tärkeää sen vuoksi, että hän on kasvanut siihen ja se on hänen perheensä uskonto, vaikka hän ei itse harjoitakaan

uskontoaan. Hänen mukaansa kukaan ei myöskään painosta häntä olemaan kunnan muslimi. Kuitenkin hän tuntuu joutuneen ristiriitoihin tuomitsevan uskonnollisuuden suhteen:

”Mä sanon aina, että älä tuomitse mua, anna Allahin tuomita, koska hän on luonut mut ja hän tietää kaiken musta ja sä et. Teen aina niin. Älä tuomitse mua. Ja mulla on kaksi tapaa toimia, kun oon pahassa tilanteessa, joko taistelen tai pakenen. Mutta joka kerta valitsen pakenemisen.”

Eräs haastatelluista on pohtinut paljon islaminuskoa ja suomalaisia muslimiyhteisöjä queer-henkilön⁶⁵ näkökulmasta:

”Sanoisin, että yksi suurimpia eriarvoistavia epäkohtia on turvallisten ja inkluusiivisten tilojen puute, ja se ettei yksikään toiminnassa oleva moskeija tai uskon yhteisö ole progressiivinen siinä mielessä, että hlbtq+ ihmiset olisivat aidosti terveltulleita ja voivat harjoittaa omaa hengellisyttään avoimesti juuri sellaisena kuin ovat - ilman että he joutuisivat pysyvästi piilottamaan tai jopa kieltämään ison osan itsestään.”

Hänen mukaansa monet Suomessa aktiivisesti toimivista muslimiyhteisöistä ovat hyvin konservatiivisia - jopa niin konservatiivisia, että yleensä kutsuvat avoimesti homofobisia imaameja vierailulle ja pitämään luentoja. Tämä on antanut hyvin yksipuolisen ja monoliittisen kuvan islamista. Monissa muissa maissa on konservatiivisten yhteisöjen rinnalla intersektionaalisia ja hlbtq-inkluusiivisia moskeijoita ja uskon yhteisöjä.

Haastateltavan mukaan islamia on täysin mahdollista tulkita myös progressiivisesti ihmisten moninaisuutta kunnioittaen, ottaen huomioon ettei koraanissa ole yhtäkään kohta, joka tuomitsisi homoseksuaalisuuden.

”Mutta mikäli yksilö haluaa perustella omaa homofobista ajatteluaan ja toimintaansa olemalla ”oikeaoppinen” muslimi, voi hän tehdä niin mm. vetoamalla yhteen satunnaiseen perimätiedon pätkään, jonka kertojaketju on todistettavasti kyseenalainen ja täten myös epäluotettava.”

Kristillisten kirkkojen piirissä toimivat homoseksuaaliset ja transsukupuoliset ihmiset painiskelevat hyvin samankaltaisten ongelmien kanssa suhteessa uskonnolliseen yhteisöönsä:

”Kirkos on ihmisii paljon, jotka suhtautuu seksuaalivähemmistöihin jo lähtökohtaisesti tosi negatiivisesti ja tavallaan, et kirkossa ei mun kokemuksen mukaan oo haluu hillitä niiden ihmisten käyttäytymistä, et jokaiseen tilaisuuteen, tapahutamaan, jokasen ihmisen kanssa puhuu omalla riskillä siitä, että kuinka paljon haluu tuoda omaa persoonaa mukaan tai omaa elämäntilannetta tai omii näkemyksiä esiin ja jos tuo niitä tiettyjä asioita, niin voi altistuu semmoselle tosi omaan persoonaan kohdistuvalle hyökkäykselle, johon ei sit välttämättä saa mistään mitään tukea, koska myös esimerkiks vaikka joku tilaisuuden pitäjä voi ajatella samalla tavalla tai tilaisuuden pitäjä vaik vähättelee sitä tai silleen.”

Vaikka kristillisten kirkkojen piirissä on viime aikoina esitetty myös homoseksuaalisuuden ja transukupuolisuuden hyväksyviä tulkintoja uskonnosta ja jotkut seurakunnat pyrkivät sateenkaari-inkluusiivisuuteen, uskonnolliseen tilaisuuteen osallistuva ei koskaan voi olla varma siitä, joutuuko kohtaamaan tilanteessa vihamielisyyttä vai ei.

”Että ikinä ei voi tietää, mitä tulee vastaan, jos menee kirkkoon. Että kun me

65 Haastateltava määrittelee itsensä queeriksi. Queer-käsitteellä viitataan usein identiteettiin, jossa ei haluta tarkasti määrittää omaa seksuaalista suuntautumista tai sukupuolta. (<http://transtukupiste.fi/hlbtq-sanasto/>) Joskus hlbtq-lyhennettä täydennetäänkin q-kirjaimella. Sitaatissa haastateltava lisää siihen myös a-kirjaimen viittaamaan asexuaalisuuteen ja +-merkin viittaamaan muihin mahdollisiin identiteetteihin.

käytiin naapuriseurakunnan kirkossa niin siellä rukoiltiin yhteisrukouksessa sen puolesta että uusi [avioliittolaki kaatuisi. Se oli ihan hirveätä, mulla oli ihan hirvee olo siitä, kun oli just päässy sellaseen turvallisen tilan fiilikseen, ni oli että ei nyt silleen vissiin! Ehkä se laadunvalvonta on se sana, että tietäis että voi turvallisesti mennä mihin tahansa paikkoihin tai edes johonkin tiettyihin paikkoihin, ilman että tarvii koko ajan olla jännittyneenä, että mitähän tästä nyt tulee.”

Tällaisten kokemusten seurauksena haastateltavat ovat rajoittaneet osallistumistaan erilaisiin kristillisiin tilaisuuksiin ja osallistuessaanakin ovat varovaisia siinä, mitä kertovat itsestään ja kenelle. Turvallisin ratkaisu on ollut oman hengellisen yhteisön perustaminen tuttujen ja luotettavien ihmisten kanssa.

”Kaikki on sitoutunut semmoseen syrjäyttömyyteen ja muuten, et siis siinä on heteroita mukana ja silleen, mut et koska ne on sitoutuneita siihen, et ne ei kyseenalaista muiden syrjäytökokemuksii tai semmosta, et mikä on henkistä väkivaltaa tai muuta, niin sit se toimii tosi hyvin.”

Kirkossa työskentelevä, avoimesti toisen naisen kanssa parisuhteessa elävä nainen moittii yhteisöään kaksinaamaisuudesta ja toteaa, että vaikka homoseksuaalisiin ihmisiin ja pariskuntiin voidaan käytännön tasolla suhtautua hyväksyvästi, heidän edellytetään pitävänsä suhteensa piilossa julkisuudelta. Lisäksi voidaan samaan aikaan opettaa, että sellainen elämä on väärin.

”Meidän kodit on siunattu eikä siinä oo ollut mitään kysymystä. Mutta onhan se... Se riippuu niin paljon papista, mutta esimerkiksi rippileireillä kun opetetaan seksuaalietiikkaa, parisuhdetta ja avioliitto, niin kyl mun tämänkin hetkinen työpari tekee selväks sen, että kirkon näkökulmasta homoseksuaalisuus on synti. Ja sehän on

mulle vaikeeta. Koska on se nyt vaikeeta saada kuulla säännöllisen epäsäännöllisesti elävänsä synnissä sen parisuhteensa vuoks. Kaikkihan me eletään synnissä, mut se, että mun parisuhteeni on synnillisempi kuin muiden parisuhde vaan sen takii, että se on, ni on se raskasta.”

Tällaista ristiriitaista viestintää homoseksuaalisille seurakuntalaisille haastateltava kutsuu sielunhoidolliseksi ongelmaksi ja heitteillejätöksi.

Transsukupuolisten ihmisten hyväksyntä kirkossa tuntuu olevan vielä kauempana kuin homoseksuaalisten:

”Aina siinä tulee se hiivatin luomiskertomus, että mieheksi ja naiseksi hän loi heidät. -- Ja sit on silleen että mutta kun arkijärki ja kokemus ja tiede ja näin... Mut et radikaaleinkin tai liberaaleinkin kirkollinen ajattelija tai rippikoulutyön pastori jotenkin laittaa siinä kohtaa liinat kiinni. Niissä tilanteissa joissa olen ollut, se jotenkin jää siihen, et eihän tolleen nyt uskalla sanoa, et sithän menis ihan hankalaks, sithän pitäis muuttaa tää kaikki ajattelu.”

Haastatellut kritisoivat kirkkoa siitä, että konservatiivisia tahoja kirkon sisällä myönteilläään liikaa ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjinnän annetaan jatkua, jotta kirkon ykseys ei vaarantuisi.

”Se siinä onkin niin outoa, et kun kirkko haluaa aina olla kaikkien muiden heikossa asemassa olevien puolella paitsi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen.”

Haastateltu esittää ratkaisuksi nykyiseen tilanteeseen, että kirkon pitäisi ottaa selkeä kanta siihen, ettei seurakunnan toiminnassa voi syrjiä tiettyjä jäseniä eikä kiusata tiettyjä ihmisiä. Hengellisen väkivallan ei pitäisi olla sallittua sillä perusteella, että joku kuuluu vähemmistöön. Tarvittaisiin taho, joka määrittäisi, mikä on hyväksyttävää puhetta tai tekisi linjauksen, ettei sateenkaari-ihmisiä syrjitä eikä heidän olemassaolonsa oikeutuksesta keskustella.

Haastateltavat ovat kuitenkin tyytyväisinä panneet merkille, että syrjinnän kieltävällä lainsäädännöllä on ollut vaikutusta valtioneuvostoihin, esimerkiksi työsyryjinnän kitkemisessä.

7.4. VÄHEMMISTÖT SATEENKAARIPIIREISSÄ

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen järjestöihin ja seurapiireihin osallistuminen vaihtelee haastateltujen henkilöiden välillä paljon. Yleisesti ottaen järjestötoimintaan ja biletykseen osallistutaan enemmän nuorempina, iän myötä työ vie enemmän aikaa ja vakiintuneissa suhteissa tarve seuranhakuun vähenee. Toisaalta ikääntyneemmät homomiehet saattavat kokea, että tapaamispaikat on suunniteltu nuorempien ehdoilla eikä erityisesti ikääntyneille suunnattua sosiaalista toimintaa ole järjestetty. Eräs haastateltu toteaa, että häntä ei kiinnosta ”gay life”, koska siihen kuuluu juomista ja hän itse ei monestakaan syystä halua käyttää alkoholia.

Monilla haastatelluista osallistumista sateenkaari-toimintaa haittaavat kielteiset kokemukset siitä, että he tulevat kohdelluksi

poissulkevalla tavalla sen vuoksi, että he kuuluvat etnisiin vähemmistöihin tai ovat uskonnollisesti aktiivisia.

Aktiivisesti kirkon piirissä toimivat haastatellut ovat kokeneet voimakkaan negatiivista asennoitumista sateenkaariyhteisön sisällä:

”Tässä on se toinen puoli, et ei tavallaan oo vaan vähemmistönä kirkossa vaan on myös vähemmistönä sateenkaariyhteisössä, et ihmisillä on myös siel tosi negatiivisia asenteita ja et kyl sieltäkin on saanut ihmisiltä oikeesti paskaa niskaan siitä, et on uskonnollinen, osallistuu kirkkoon. - - Tää asenne on, siis mulle on sanottu joskus ihan suoraan, että... Et sua pidetään jotenkin tyhjänä, että mitäs oot niin tyhmä, et kuulut siihen kirkkoon, et kyllä mä saan sanoa ihan mitä vaan siitä, ettei mun tarte ajatella, miltä susta tuntuu.”

”On multa kysytty, että miten mä voin olla sekä sateenkaareva tyyppi että kristitty, kun kristityt on tehny niin kauheita asioita. Ja oon mä sitä itekin miettinyt ja oon mä kertaalleen eronnu luterilaisesta kirkosta, kun se kaikki fobisuus rupes jurppimaan niin pahasti, mutta sittemmin liittynyt takaisin. Et ei se mullakaan oo helppoo ollut, sen oikeuttaminen, et miten mä voin nyt kuulua tähän porukkaan, joka tekee edelleen tosi syrjiviä päätöksiä.”

Uskontokielteisyyden arvellaan kumpuavan ihmisten omista kielteisistä kokemuksista uskonnollisissa piireissä:

”Mä luulen, että siinä on tosi monilla ihmisillä niin paljon sellaista kipua ja haavoja, erilaisten uskonnollisten tekemisten parissa syntynyttä, että se on tosi ymmärrettävää, että se suhtautuminen monella on tollasta.”

Uskonnolliset hlbt-ihmiset joutuvat siis puolustamaan olemassaolon oikeuttaan niin kirkossa kuin sateenkaaripiireissä. Tästä aiheutuu helposti sosiaalisuuden

kaventuminen omaan kaveripiiriin, jossa tulee hyväksytyksi identiteettinsä kaikilta osin.

”Kyllä se sillon tuntu semmoiselta kaksoiskaapilta. Että on se kaappi kirkossa, että jos sä et voi kertoa olevas lesbo ja sitten on sateenkaaripiirit, jossa sä oot kaapissa etkä voi kertoa, että oot kirkon töissä.”

”Ei halua altistuu niin negatiiviselle asenteelle ja ei halua puolustella omii asioitaan. Et kyllä se siis vaikuttaa tosi paljon mun osallistumiseen kumpaankin yhteisöön. Et ehkä opiskelujen alkuvaiheessa yritti olla enemmän mukana kummasakin yhteisössä ja nyt ehkä silleen ei oo enää niin paljon mukana kummassakaan just sen takii, et tuntuu, et nää asiat altistaa tosi inhottavalle käyttäytymiselle.”

Tilanteen parantamiseksi nähdään tarpeellisenä, että niin uskonnollisissa kuin sateenkaaritapahtumissa olisi vastuullinen järjestäjätaho, joka puuttuisi kiusaamiseen ja syrjintään. Koulutukset ja toimintaohjeet ovat hyödyllisiä, mutta lopulta kyse on ihmisten valmiudesta muuttaa omia asenteitaan. Sen huomioimista, että Setan ja Trasekin piirissä toimii myös uskonnollisia ihmisiä, edesauttaisi se, että nyt erillään toimivien uskonnollisten jäsenjärjestöjen, kuten Malkuksen toimintaa integroitaisiin paikallisten Setojen toimintaan, tai Transjärjestöjen piirissä toimisi hartausryhmä.

Sateenkaaripiirit eivät myöskään ole vapaita etnisistä ennakkoluuloista. Venäläistaustainen haastateltava ei ole havainnut itseään varsinaisesti häiritseviä venäläisvastaisia asenteita, mutta kommentoi sellaisia olevan vanhimmalla ikäluokalla, sekä naisilla että miehillä, samantapaisia kuin yhteiskunnassa muutenkin.

”Niin, et siis, että venäjän kieli ei kuulosta kauheen kivalta ja. Tai jopa ehkä jos joku on sanonut jotain positiivista, niin siinä on ollut vähän semmonen negatiivinen piiloviesti vähän niin kun, että aa, no

sähän oletkin ihan siedettävä, kun yleensä ne venäläiset on semmosia.”

Suomalaissyntyisen haastateltavan mielestä homojen piirissä on paljon rasismia, vaikka homot yleensä ovatkin liberaaleja:

”On tosi paljon rasistisii homoja. Yllättävän paljon, se on yllättävän iso ilmiö. Se on tosi vahva ilmiö. Siihen kuuluu semmonen, et pelotellaan maahanmuuttajilla, pelotellaan islamilla.”

Arabimaasta Suomeen turvapaikanhakijana muuttanut homo ei koe päässeensä osaksi suomalaista homoyhteisöä. Hän raportoi myös ongelmista päästä sisään homoklubeille. Ovella kiistellään henkilökorttien pätevyydestä ja ylipäänsä niiden tarkastamisessa harjoitetaan etnistä profilointia; haastateltavaa nuoremmat kantasuomalaiset voivat päästä klubeille ilman että heidän ikäänsä tai henkilöllisyyttään tarkastetaan. Sisälle päästyään klubeilla – samoin kuin nettideittailussa - voi kuulla rasistista tai maahanmuuttajavihamielistä kommentointia, ja jos kahinointia syntyy, vartija heittää aina ulos ulkomaalaistaustaisen osapuolen.

Tämä haastateltava, samoin kuin Afrikan maasta Suomeen turvapaikanhakijana tullut mies, ovat löytäneet itselleen tärkeän yhteisön HeSetan piiristä, missä kokoontuu vertaisryhmiä maahanmuuttajille. Siellä he ovat löytäneet itseään ymmärtävää ja kunnioittavaa seuraa.

Ulossulkeminen ei kuitenkaan koske ainoastaan maahanmuuttaneita tummaihoisia miehiä. Tummapiirteinen syntyperäinen suomalainen haastateltava on kokenut, että valkoiset homomiehet eivät ole kiinnostuneita seurustelemaan tummien miesten kanssa:

”Tosi monelle, ei ne ehkä sitä ikinä sano ääneen tai kirjota mihinkään, mut se on vaan se todellisuus, mis ne sit elää, et ne ei vaan harkitse tietynvärisii ihmisiä vaik parisuhteeseen tai ees irtosuhteisiin. Et nähään vaan, et valkoihonen homomies on se, mikä on se hyvä ja kunnollinen asia, mitä pitää haluta ja saada.”

Suomalaissyntyinen haastateltu onkin harkinnut muuttamista johonkin muuhun maahan, missä ulkonäkö ei välttämättä muodosta estettä seurustelukumppanin löytymiselle.

Myös romanimiehellä on samanlainen kokemus aiemmilta vuosikymmeniltä:

”Nuorempana liikuin tosi paljon meidän niin sanotuissa sateenkaariravintoloissa sun muissa, mutta kyllä se. Mulla oli semmonen jännä hullu naivistinen ajatus, että mä tuun vähemmistönä vähemmistöön, että totta kai mä oon hyväksytty. Mut kyllä se aika kylmää kyytiä oli. Nyt puhutaan silloin kun mä oon ollut yheksäntoista, kaksikymppinen. Ei, kyl se monta kertaa, ei päässyt ees ravintolan ovesta sisään. Tai sit sä istut siellä yksinä. Sä et saa luotua mitään kontakteja kehenkään.”

Romanimies ehdottaakin, että myös romaneille luotaisiin Setan piirissä oma ryhmä, jossa he löytäisivät seuraa.

Mielenkiintoista on, että haastattelemanitummaihoiset cis-naiset eivät raportoi kokeensa rasismia tai ulossulkemista gayklubeilla. Heidän – kuten muidenkin naisten – näkökulmasta ne ovat heteronormatiivisia klubeja turvallisempia ja hauskeempia paikkoja. Sen sijaan kahden haastattelemanitummaihoisen transnaisen kokemus on, että tavallisissa ravintoloissa heillä on vientiä, kun taas homobaareissa heitä häiritään nimenomaan heidän transsukupuolisuutensa vuoksi.

”Siis homobaareissa on, siis ihmiset ei tajua. Siis monet ihmiset ei tajua sitä, että lgbt:n sisällä on kaikista pahimmat syrjinnät. - Jotenkin ne homopojat tuntee ittensä jollain tavalla silleen, että me mukamas... Esitetään, et me ollaan niitä parempii, vaikka me ei oikeesti esitetä. Et niillä on semmonen ajatustapa, et me ollaan silleen, et sä oot silti mies, mitä vittuu sä yrität. Ja niillä se on vähän semmonen kilpailu. En mä tiedä, se on dirty.”

Seurustelukumppania etsittäessä nuoret homomiehet törmäävät usein siihen, että heiltä halutaan ostaa seksiä, vaikka he ovat etsimässä täysipainoista ihmissuhdetta. Yli 50-vuotiaat homomiehet taas saattavat kokevat olevansa liian vanhoja löytämään kumppania etenkin

”Mulla oli semmoinen jännä hullu naivistinen ajatus, et mä tuun vähemmistönä vähemmistöön, että totta kai mä oon hyväksytty. Mut kyllä se aika kylmää kyytiä oli.”

kun tapaamispaikat on suunniteltu nuorempien ehdoilla eikä erityisesti ikääntyneille suunnattua sosiaalista toimintaa ole järjestetty.

Haastateltu romanimies kritisoi Setaa siitä, että toiminnassa ei ole huomioitu seksuaalivähemmistöjen sisäisiä vähemmistöjä:

”Te olette seksuaalivähemmistöjen asialla, mutta sitten teiltä unohtuvat nämä vähemmistöt, kaikki vähemmistöt, niin romanit, vammaiset, transgenderit, kaikki mahdolliset.”

Nuoremman järjestöaktiivin näkemys tilanteesta on erilainen:

”Järjestöis on yleensä paljon parempi meno, koska siel on enemmän muunsukupuolisii, lesboi, transihmisii, ehkä johonkin etniseen vähemmistöön kuuluvii homoi tai jotain, et jotenkin järjestöis ei oo niin paljon niitä blondei homomiehii. Et jos on semmonen sekava joukko ihmisii, niin yleensä se ei syrji sua sen takii, et sä oot kiharapäinen homomies tai muunsukupuolinen.”

Vammaisilla haastatelluilla oli pääsääntöisesti hyviä kokemuksia siitä, että esteettömyyteen on alettu kiinnittää aktiivisesti huomiota sateenkaaritapahtumissa ja toiminnassa.

”Ite on tottunut siihen, et vaikka sateenkaareissa tapahtumissa on tyyppillistä, että ilmoitetaan, onko luiskaa, onko porrasta, onko sukupuolitettut vessat, onko sitä, onko tätä, mitä on mahdollista tehdä. K: Eli siellä osataan tavanomaista paremmin huomioida tällasta?”

H: Osataan kyllä. Ei tietenkään täydellisesti, koska se on niin valtava se kirjo, millasii tarpeita ihmisillä voi olla, mut se, että nää me nyt ollaan otettu huomioon.”

Erityisesti huomioidaan pyörätuolin käyttäjät, mutta myös äänimaailmaan, hajuihin ja valoihin on alettu kiinnittää huomiota.

Hyvästä pyrkimyksestä huolimatta monet keskeiset tilat ovat vaikeita saavuttaa muun muassa liikuntavammaisille. Esimerkiksi HeSetan tila, joissa vammaisten KVV-ryhmä kokoontuu, on hankalien hissien ja pitkien käytävien takana, TuSetan tilaan ei ole pääsyä pyörätuolilla ja Setan toimistokin on osoittautunut vaikeakulkuseksi, vaikka sen luultiin olevan esteetön. Tapahtumissa ja bileissä ei useinkaan ole riittävästi istuimia ja aiempaan kokemuksen perustuva vaikeuksien ennakointi rajoittaa halukkuutta osallistua niihin.

Autistisella haastateltavalla on myönteinen kokemus siitä, että sateenkaari- ja transpiireissä suhtaudutaan kohtalaisen hyvin autistisiin ihmisiin. Hän kertoo esimerkin siitä, millaista on autististen ja transihmisten hyvä huomiointi:

”Mä erityisesti arvostan sitä, et asioista ei tarvi keskustella, jos ei halua. Ja sit se, et multa useammin siellä kysytään, että jos mä ilmasen näitä asioita, että voidaanko

tehdä jotakin, joka saisi sun olosi helpommaksi ja jos ei nyt, niin tässä on se taho tai se ihminen ja se tapa, jolla sä voit sit kertoa, jos kaikki ei ole ok tai sä toivoisit, et me voidaan jollain tapaa muuttaa tätä tilannetta paremmaksi.”

KVV-ryhmän toimintaan osallistuva haastateltava (jolla ei ole liikkumisvaikeuksia) on kokenut ryhmän avoimeksi: osallistujille ei aseteta erityisiä kriteereitä heidän vammaisuutensa tai seksuaalisuutensa laadun suhteen, vaan jokainen voi mennä mukaan omana itsenään. Työelämän ulkopuolella olevana hän kokee ryhmän itselleen sosiaalisesti tärkeäksi ja sen toiminnan kiinnostavaksi.

Toinen haastateltava on puolestaan kokenut homokulttuurin vammaisia kohtaan torjuvaksi:

”Mitä on esimerkiks homokulttuurissa vierastanut, niin semmonen tietynlainen pinnallisuus. Se on tavallaan hyvin vallassa siinä mielessä, että esimerkiks niin vammaisuus niin tuntuu olevan monelle hirvee pelko ja kauhistus. - - Vammaista ei pidetä sillei haluttavana ja se taas mun mielestä kuvastaa sitä. - Nyt aika ilkeesti laitaa mutkat suoriks ja puhun homokulttuurista, vaikka se vois tavallaan koskea myös bi-mieskulttuuria. - Et etsitään semmosta niin sanottua täydellistä kumppania.”

Hänen näkemyksensä muistuttaa tummaihhoisten homomiesten kokemusta siitä, että heitä ei oteta lainkaan huomioon mahdollisina seurustelukumppaneina. Vaikka yksilöllisessä seurustelukumppanin valinnassa ei ole kyse syrjinnästä tai syrjimättömyydestä, tilanteessa vaikuttaa olevan kyse tiettyjen ryhmien sosiaalisesta ulossulkemisesta, minkä voi rinnastaa rakenteelliseen syrjintään yhteisössä.

Kumulatiivista ja risteävää syrjintää

Tätä selvitystä varten haastatellut henkilöt ovat useimmiten kokeneet moniperusteista syrjintää eri tilanteissa eri syistä, esimerkiksi tietyissä tilanteissa etnisyytensä vuoksi, toisissa taas homoseksuaalisuutensa vuoksi, eli moninkertaista syrjintää. Haastatteluissa nousi esiin myös tilanteita, joissa useampiin vähemmistöihin kuuluminen on vaikuttanut samanaikaisesti tilanteessa, jonka henkilö on kokenut syrjivänä. Tällaisiin tilanteisiin viitataan kumulatiivisen ja risteävän syrjinnän käsitteillä.⁶⁶

”Yks semmonen asia, mikä ehkä saattaa sivuta molempia alueita sekä sateenkaarta että vammaispuolta: oma lähipiirikin ja kaikki muutkin, niin sen jälkeen, kun puolisoni tuli kaapista ja meidät on nähty naisparina tai transparina riippuen ihmisestä, niin kukaan ei oo enää kysynyt, et koska me hankitaan lapsia. Sitä ennen jokunen kysy. Mut mä oon paljon miettinyt sitä, että mun mielestä mult ei silloinkaan kysytty niin paljon, kun mitä ihmiset puhuu, et niiltä kysytään. Et onks se sillon ollut sitä jo, että ne olettaa, et okei kun tolla on tommonen sairaus, niin joko ei uskalleta kysyä tai oletetaan, että ei se varmaan haluu sitä, kun se on geeneissä ja kaikkee, niin jatkaa eteenpäin. - - - Sillä tavalla ehkä vammassuudessa ja sateenkaareudessa on

jotain samaa, että molemmat on sellasii, sillä tavalla normista poikkeavii, että sit oletetaan jollain tavalla, että kaikki asiat ei enää kuulu tai ole samanlaisia sitte.”

Koska vammaisuus ja parisuhde transihmisen kanssa kuuluvat haastatellun omaan kokemusmaailmaan, hän on tullut tietoiseksi siitä, että molempiin ryhmiin kuuluviin asennoidutaan niin, ettei heidän ajatella olevan yhdenvertaisia muiden ihmisten kanssa mahdollisina vanhempina, ja vielä vähemmän silloin, kun nämä ominaisuudet yhdistyvät samassa pariskunnassa.

Toinen haastateltu kuvaa, kuinka ulkomaalaisuudeksi leimattu tummapiirteisyyden ja tavallisesta poikkeava sukupuolen ilmaisu kietoutuivat yhteen hänen ollessaan koulussa:

”Tässä tulee varmaan sit se moniulotteinen syrjintä tai silleen, et kun okei, se kun on ulkomaalaisen näkönen ja ihmiset tietää, et sä et oo nyt ihan, sun molemmat vanhemmat ei oo syntynyt Suomes, - - niin sit se saa sut jotenkin sellaseks, et sua katotaan vähän, et mitäs toi nyt, et sä saat huomiota siitä. Mut kun sit mä en ees ollut, sen lisäksi mä en ollut todellakaan mikään semmonen, miten mä nyt sanosin, niin kun muiden miesten kaa helposti sopeutuva ja siin menos mukana. Niin sit se, et mä olin jo muutenkin erilainen, niin

66 Näistä käsitteistä tarkemmin luvussa 2.2.

sit mun sukupuoli ja käyttäytyminen teki musta vielä oudomman ihmisille, niin sit jotenkin mä olin vaan tosi outo varmaan ihmisten mielestä tai tosi semmonen erottuva. Koska jos mä olisin ollut ihan samannäkönen, mut mä oisin vaan mennyt sinne pelaan urheiluu paljon enemmän ja ollut jätkä tai semmonen. Koska kyl mä jotenkin oon elämäs paljon nähnyt semmosia kaveriporukoita, et kyl suomalaiset ottaa tosi, semmoset jätkäporukat ottaa kyl sit jonkun ulkomaalaistaustasen, jos se vaan elää niiden samojen sääntöjen mukaan. Mä en todellakaan elänyt semmosten sääntöjen mukaan, semmosen jätkämäisyyden.”

Sisäryhmä ja ulkoryhmä eivät myöskään ole aina selvästi määriteltävissä ja ihmisten eri ryhmäkuuluvuudet voivat olla jännitteisessä suhteessa keskenään.

Haastateltavan tulkinnan mukaan nimenomaan se, että hän oli kahdella tavalla poikkeava, johti ulossulkemiseen ja koulu-kiusaamiseen: epäpoikamainen käytös oli koulukavereille liikaa, kun hän jo muutenkin oli ulkonäkönsä vuoksi silmätikkuna. Opettajat eivät hänen mukaansa ottaneet kiusaamista vakavasti eivätkä puuttuneet siihen.

Toinen syntyperäinen suomalainen haastateltu kokee syrjintää etnisyytensä ja seksuaalisen suuntautumisen vuoksi, ja etenkin ennakoi syrjintää eikä sen vuoksi tuo homouttaan julki:

”Kyllä mulla aina on varmaan vähän semmoinen maski tavallaan, että tai en mä

tiedä, onko se sitten luonteesta kysymys, että mä en oo koskaan kokeillut huutaa missään, että hei mä oon homo ja mä oon mustalainen. Että en mä tiedä, ne kaksi asiaa yhdistettynä on tosi vaikeita jo ihan siis peruselämässä saati sitten työelämässä. Ystävien kesken se on eri asia, koska ne sä voit vielä valikoida, mutta avoimesti en puhu mistään.”

Haastateltu on kokenut epäasiallista kohtelua ja syrjintää työelämässä sen vuoksi, että on romani, ilman että on tuonut homoseksuaalisuuttaan esiin. Romanihomojen syrjivään kohteluun syyllistyy hänen mukaansa erityisesti poliisi:

”Jos mä menisin tänä päivänä poliisilaitokselle ja sanosin, että hei et ne hakkas mut, kun mä oon mustalainen ja homo, ni ei se poliisi tee yhtään mitään. Se voi sanoa, että joo kirjataan tänne ylös, mutta se ei etene mitenkään. Ja sit on paljon sellasia, että sä et voi mennä sinne, et ne luottaa siihen ne toiset mustalaiset, hei että nyt sä saat turpaas sen takia, että sä oot homo tai mä puukotan sua tai ammun sua, niin ne luottaa siihen, että sä oot yhtä kulttuurisidonnainen, että sä et uskalla mennä sinne, koska sit se muu porukka joutuu kärsimään.”

Tässä esimerkissä ulkoryhmäsyrjintä ja sisäryhmäsyrjintä kietoutuvat yhteen tavalla, joka ei jätä väkivallan uhrille juuri liikkumavaraa: hän ei ilmoita sisäryhmän taholta kohtamastaan väkivallasta ulkoryhmää edustavalle poliisille, koska uskoo, ettei poliisi ryhdy mihinkään toimiin ja jos ryhtyisikin, se kohdistuisi omaan sisäryhmään.

Sisäryhmä ja ulkoryhmä eivät myöskään ole aina selvästi määriteltävissä ja ihmisten eri ryhmäkuuluvuudet voivat olla jännitteisessä suhteessa keskenään. Esimerkkinä tästä mainitaan kristitty, homoseksuaalinen turvapaikanhakija, joka tarvitsisi arabiankielistä tulkkausta, mutta ei uskalla turvautua tulkkiin, koska uskoo että tämä olisi muslimi,

ja pelkää, että tämä suhtautuisi hakijaan ennakkoluuloisesti. Vaikka tulkki saattaisi kuulua samaan etniseen ryhmään kuin turvapaikanhakija ja siinä suhteessa edustaisi sisäryhmää, suhteessa turvapaikanhakijan uskontoon ja seksuaalisuuteen tämä edustaisi ulkoryhmää.

Etnisen taustan ja seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen yhteensopimattomuuden on kokenut myös suomenruotsalainen haastateltava:

"Ihmiset kokee, et ei voi olla molempia, et jotenkin suomenruotsalaiset ei voi olla transsukupuolisia tai kuulua seksuaalivähemmistöön, et jollakin on sellainen käsitys. -- Jotenkin tää ehkä liittyy stereotyyppeihin suomenruotsalaisista, et meidän kuuluu olla semmosia cis-sukupuolisia, jotenkin täydellisiä ihmisiä. Ei voida kuulua tämmösiin syrjittyihin vähemmistöryhmiin tavallaan. Et kun ajatellaan usein ehkä suomenruotsalaisilla on

semmonen vähän parempi vähemmistöryhmä, niin tämän yhdistelmä ois jotenkin hankala.”

Tässä esimerkissä kuvataan ristiriitaa positiiviseksi ja negatiiviseksi määrittyvien ryhmäidentiteettien välillä. Haastateltu kertoo, että hänen oletetaan olevan suomenkielinen, koska hän on transihminen, ja tällaisia oletuksia ovat tehneet niin suomenkieliset kuin ruotsinkieliset henkilöt, joille hän on puhunut identiteetistään.

Kaksikielinen näkövammaisen queer-ihminen on kokenut, ettei ole mahdollista kuulua samanaikaisesti useampaan vähemmistöön, vaan tuntuu usein siltä, että pitäisi valita mihin niistä milloinkin kuuluu. Eri tilaisuuksudet on yleensä osoitettu tietyille vähemmistöille eikä juuri koskaan keskustella siitä, että joku kuuluisi useampaan vähemmistöön. Prideen osallistuessaankin hän on joskus pohtinut, voiko olla siellä sekä näkövammaisena että queer-ihmisenä yhtä aikaa.

Molemmat suomenruotsalaiset haastatellut ovat taipuvaisia käyttämään monissa tilanteissa suomea sen vuoksi, etteivät luota siihen, että heitä ymmärrettäisiin riittävän hyvin, jos he puhuisivat ruotsia. Siitä riippumatta toinen heistä mainitsee esimerkkinä syrjinnästä tilanteet, joissa hänelle kieltäydettiin puhumasta ruotsia. Tämän hän arvelee johtuvan joko ulkonäöstään tai nuoruudesta; näin on tapahtunut muun muassa tilanteissa, joissa hänen edellään on palveltu ruotsiksi vanhempaa henkilöä, mutta hänen on edellytetty puhuvan suomea.

Valmisteilla oleva uusi nimilaki aiheuttaa ruotsinkielisille transihmisille uuden ongelman, jota voi pitää esimerkkinä välillisestä syrjinnästä:

”Se nimilaki on just tämmönen tosi voimakas, et liittyy syrjintään just ja tää uus nimilaki on ongelmallinen suomenruotsalaisille verrattuna suomenkielisiin. - - Just se, et ruotsiksi ei oo juurikaan sukupuoli-neutraaleja nimiä, kun taas suomeks on näitä kaikkia luontonimiä ja vastaavia,

mitkä ei oo vakiintuneita. Ja uudessa tulee olemaan sillei, et pitää olla viis henkilöä molempii, joilla on se nimi, et saisi ottaa sen neutraalina.”

Lain vaatimus koskien nimiä, joita transihmiset saavat valita, on periaatteessa sama kaikille, mutta käytännössä se aiheuttaa epätasa-arvoisen tilanteen suomen- ja ruotsinkielisten transihmisten kesken.

Haastateltu on myös havainnut puutteita ruotsinkielisen informaation saamisessa transprosessiin liittyen, joka hänen kohdallaan on juuri alkamassa:

”Mut tuli jo tässä vaiheessa semmonen, et mitään tietoo ruotsiks ei oo saatavilla oikein vaan semmonen hyvin epämääräinen, että on myös mahdollisuuksia ruotsiksi, mut ei mitään sen tarkempaa, et miten se käy. Onks se sit hitaampaa tai löytyyks asiantuntijoita. Niin mä päätin vaan, että meen suomeks. - - Ja mä katoinsii TAYSin sivuilta, kun mä oon menosinne, niin katoin, et siellä ei ees ruotsinkielisillä sivuilla mainita mitään transpo-liklinikkaa. Et se on aika jännää.”

Myös englanninkielinen informaatio transprosessista on puutteellista ja prosessiin kuuluvien keskustelujen käyminen terveydenhuollon henkilöstön kanssa englanniksi voi olla ongelmallista. Suomeen muuttanut ja täällä transhoidot aloittanut toisen EU-maan kansalainen kertoo, että hänen prosessissaan on tapahtunut virheitä sen vuoksi, että siinä tuotettuja asiakirjoja ei ole käyty läpi hänen kanssaan ilmeisesti siksi, että tulkkaus on koettu vaivalloiseksi. Hän on myös joutunut ristiriitatilanteeseen oman maansa ja Suomen lainsäädännön erojen vuoksi: omassa maassaan hänen pitäisi vaihtaa juridinen sukupuolensa ennen hoitojen aloittamista, Suomessa se taas on mahdollista vasta hoitojen jälkeen. Suomalainen lääkäri on vaatinut häntä noudattamaan Suomen säädöksiä myös sukupuolen juridista vaihtamista koskien, vaikka se on asia, josta vastaa se valtio, jonka kansalainen henkilö on.

Muut kuin suomenkieliset transihmiset saattavat siis joutua suomenkielisiä huonompaan asemaan transprosessissa. Hankaluuksia aiheuttaa myös transsukupuolisuuden yhdistyminen vammaisuuteen tai mielenterveysongelmiin.

”Suhteessa mun sukupuoli-identiteettiin mä oon myös mielenterveyskuntoutuja, niin hirveen helposti tehdään tulkintoja siitä, että mun sukupuoli-identiteetti johtuu mun autismista tai mun mielenterveysongelmista. Et musta tuntuu, et tää on vähän tällanen piiri pieni pyörii, jossa jos ihmiset tietää, että mä kuulun johonkin ryhmään ja jokin ryhmä on niille tutumpi, niin siitä ne päättelee aha sä oot transihminen, siks sulla on mielenterveysongelmii. Ja niin sulla on mielenterveysongelmii, onks varma, et sulla on oikeesti autismi, et ne ei oo vaan sitä. Ja sitten jotenkin tuntuu siltä, et ihmisten mielestä aina jokin näistä johtuu jostakin toisesta.”

Ongelmaksi saattaakin muodostua se, että henkilölle, joka kuuluu samanaikaisesti useampaan ryhmään, ei osata tarjota hänen tarvitsemiaan palveluja, koska jokainen taho on erikoistunut vain yhden ryhmän asioiden hoitamiseen.

”Jos sä oot yhdellä tavalla erityinen, niin sit jotenkin tuntuu, et ammattilaisetkin kykenee kattoon sillein, että aa täällä on maahanmuuttajapalveluita tai täällä on sateenkaaripalveluita. Mut sit jos sulla on sillei monta asiaa. Musta tuntuu, et jotenkin... Et kun ihmiset ei enää edes tiedä, mihin sut pitäis lähettää, niin sitten ne totee, että ei lähetetä mihinkään. - - Tuntuu ylipäätään, et sillei hirveen monilla ihmisillä on se, että jos on yks ongelma, niin se osataan ottaa huomioon. Jos jossain tiedetään, et mä oon vaan

transihminen, niin se osataan. Et sit asiat jotenkin sujuu, mut sit jos sulla on useampi ongelma, niin musta tuntuu, että ihmiset jotenkin hämääntyvät. Ne ei tiedä, mihin ne jotenkin kiinnittää huomionsa.”

Muutkin transprosessin kokeneet haastatellut ovat raportoineet, että mielenterveysongelmat ja myös fyysiset sairaudet hidastavat ja mutkistavat transprosessin etenemistä.

Myös mielenterveyden hoidossa vähemmistöihin kuuluvat voivat kohdata epäasiallista käytöstä. Itseään ”ei sataprosenttiseksi heteroksi” kuvaava haastateltu, joka on pitkäaikaissairas mielenterveyskuntoutuja, kertoo kokeneensa terapeutin suhtautuneen asiattomasti hänen seksuaaliseen suuntautumiseensa:

”Mä rupesin oikein miettimään sitä, et jos joutusin joskus psykiatriseen sairaalaan ihan ympärivuorokautisesti, johonkin tämmöseen laitostyyppiseen hoitoon, --, kyl mä varmaan siellä olisin sillai hyvin varovainen, että en varmaan toisi ilmi, että --en tois kyllä ilmi. Ja sit oon joutunut kyl silläkin lailla, et mulla on ollut terapeutti aikanaan ja mul meni sukset ristiin oikein kunnolla meni monist eri syistä johtuen. Niin hänellä oli ennakkoluuloja, että hän piti, et se on vaan jotain tämmöst, no miten nyt sanotaan, nuoruuden haihattelua tai jotain. Miten hän väitti, et se on vaan joku semmone mielikuva tai joku tämmöne fantasia tai joku, mitä ei tarvitse toteuttaa tai jotain tämmöstä. - - Täähän oli joku Kela-pätevä ihminen, niin eihän siinä oo mitään järkee, et hänel on Kela-pätevyys ja on tämmöset asenteet.”

Haastatellun terapiasuhde katkesi sen vuoksi, että terapeutti vähätteli hänen seksuaalista identiteettiään. Lisäksi se aiheutti sen, että hän on jatkossa taipuvainen piilottamaan seksuaalisen identiteettinsä hoitotilanteissa.

Yhteenveto

Tässä tutkimuksessa haastateltujen, eri vähemmistöryhmiin kuuluvien ihmisten kokema syrjintä vaihtelee ryhmästä riippuen.

Yleistä häirintää ja syrjintää arkipäiväisissä tilanteissa kokevat erityisesti tummaihoiset ja transihmiset. Yhteistä näille ryhmille on, että heidän ulkonäkönsä kiinnittää huomiota ja haastaa totunnaisia kategorioita: transihmiset rikkovat cis-normatiivisia sukupuoli oletuksia ja tummaihoiset perinteisiä käsityksiä suomalaisista ja Suomessa asuvista ihmisistä – tummaihoisilla transihmisillä on vaikeuksia tunnistaa, kohdistuuko heihin pikemminkin transfobiaa vai rasismia. Harva se päivä näihin ryhmiin kuuluvat kohtaavat ihmisiä, jotka katsovat oikeudekseen kyseenalaistaa heidän olemuksensa tai kuulumisensa Suomeen. Tätä voidaan pitää häirintänä, joka yhdenvertaisuuslaissa määritellään syrjinnän muodoksi.

Etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvat ihmiset kohtaavat myös välitöntä ja välillistä syrjintää muun muassa työmarkkinoilla. Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset voivat puolestaan kokea torjuntaa oman etnisen ryhmänsä piirissä.

Transihmisten voidaan ajatella kärsivän rakenteellisesta syrjinnästä, sillä he törmäävät päivittäin yhteiskunnassa vallitsevaan binääriseen sukupuolijärjestelmään, johon he eivät kykene sijoittamaan itseään. Tästä seuraa paitsi epämukavuuden tunnetta, myös monia käytännön tilanteita, joissa he joutuvat negatiivisen huomion kohteiksi tai ulossuljetuiksi. Tämä vielä voimistuu, jos

he lisäksi kuuluvat vammaisiin tai etniseen vähemmistöryhmään.

Seksuaalivähemmistöön kuuluminen ei näy päällepäin ja niihin kuuluvat ihmiset voivat eri tilanteissa valita, tuovatko suuntautumisensa tai perhesuhteensa esiin vai eivät. Näin he voivat halutessaan usein välttää häirintää, mutta voivat silti kokea tilanteen syrjiväksi verratessaan itseään heteroihin, joiden ei tarvitse missään tilanteessa piilotella seksuaalista suuntautumistaan. Erityisen hankalaa seksuaalivähemmistöön kuulumisen voi olla uskonnollisiin tai etnisiin vähemmistöihin kuuluville ihmisille.

Myöskään ihmisen uskonto tai uskonnollisuus ei välttämättä näy päällepäin, vaan ihminen voi valita, tuoko sen esiin. Henkisesti uskontoon kohdistuva tai uskonnosta aiheutuva torjunta voi kuitenkin olla erittäin raskasta. Lisäksi ne henkilöt, jotka kantavat päällään tiettyihin uskontoihin liittyviä merkkejä, kohtaavat stereotyyppisiä oletuksia ja negatiivisia käsityksiä uskonnostaan ja sen vaikutuksesta heidän käyttäytymiseensä.

Vammaiset ihmiset kärsivät erityisesti siitä, ettei heitä oteta huomioon, mukaan tai vakavasti. Heidät sysätään helposti työmarkkinoiden ulkopuolelle, elinympäristön esteellisyys vaikeuttaa heidän osallistumistaan eikä heidän seksuaalisuuttaan huomioida, puhumattakaan homoseksuaalisuudesta.

Eri syistä johtuvalla syrjinnällä voi kuitenkin olla myös samankaltaisia seurauksia ja syrjintää kokeneiden reaktioissa on joitakin yhtäläisyyksiä. Yhteistä on myös se,

että harva valittaa syrjinnästä virallisille tahoille. Eri syistä syrjityillä on niin ikään samantapaisia ajatuksia siitä, miten syrjintää voi välttää ja ehkäistä. Näitä käsitellään seuraavissa alaluvuissa.

Lopuksi pohditaan sitä, millä tavoin moniperusteinen syrjintä eroaa yhdellä perusteella tapahtuvasta syrjinnästä.

9.1. MITEN SYRJINTÄÄN REAGOIDAAN

Haastatteluissa on tullut esiin monia eri tapoja reagoida syrjintään. Usein syrjintä aiheuttaa vetäytymistä. Silloin kun syrjintä ja kiusaaminen tapahtuvat oman perheen tai yhteisön sisällä, seurauksena on usein irrottautuminen lähipiiristä, mikä merkitsee monien tärkeiden ihmissuhteiden katkeamista tai vähintään etäännyttämistä. Toinen vaihtoehto on oman seksuaalisen tai sukupuoli-identiteetin kieltäminen tai piilottaminen.

Syrjintää tai häirintää kokeneet haastatellut kertovat rajoittaneensa osallistumistaan erilaisiin tilaisuuksiin, koska ennakoivat, että saattaisivat joutua kokemaan samaa uudestaan. Joskus pelko syrjinnästä aiheuttaa sosiaalisten tilanteiden välttämistä ja osallistumisen rajoittamista jo ennen kuin sellaista on varsinaisesti koettukaan. Silloinkin kun tapahtumiin tai piireihin mennään mukaan, ollaan varovaisia sen suhteen, mitä itsestä kerrotaan, ja rajoitetaan oman identiteetin ilmaisua.

Osallistumisen rajoittamista aiheuttavat monenlaiset asiat. Jos liikuntavammainen ihminen on usein kokenut, ettei tilaisuuksista löydy istuimia, hän ei uskalla osallistua niihin. Tai jos uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistuva sateenkaari-ihminen on kohdannut kielteistä suhtautumista omaa sukupuoli- tai seksuaali-identiteettiään kohtaan, hän pelkää, että niin voi tapahtua milloin tahansa jälleen.

Tällaiset kokemukset johtavat niin fyysisen toimintatilan kuin sosiaalisuuden tilan kaventumiseen. Jos tilaisuuksien esteettömyyttä tai sosiaalisten tilojen turvallisuutta ei pystytä etukäteen varmistamaan, jäädään

Tällaiset kokemukset johtavat niin fyysisen toimintatilan kuin sosiaalisuuden tilan kaventumiseen.

kotiin ja tavataan vain ihmisiä, jotka tunnetaan entuudestaan ja joiden tiedetään asennoituvan positiivisesti tai ainakin asiallisesti.

Syrjintäkokemukset ja niiden pelko saattavat aiheuttaa masennusta. Sukupuoliristiriita ja transhoitoihin liittyvät vaikeudet ahdistavat. Mielenterveysongelmien laatua ja syitä ei tämänkaltaisessa tutkimuksessa ole voitu käsitellä ammatillisesti eikä niitä voi kommentoida syvällisemmin. Niiden esiintulo herättää kuitenkin huolen siitä, kuinka vakavia seurauksia syrjinnällä on.

9.2. MITEN SYRJINTÄÄN PUUTUTAAN

Syrjintää kokeneet eivät useinkaan tee siitä valitusta tahoille, jotka ovat vastuussa tapahtuneesta syrjinnästä tai jotka käsittelevät valituksia muiden tahojen harjoittamasta syrjinnästä.

Esimerkiksi eräs haastatelluista on tietoinen yrityksessä tapahtuvasta palkkasyrjinnästä, pitää sitä epäoikeudenmukaisena ja on ajatellut, että ryhtyisi toimiin asiassa. Hän kuitenkin kokee voimattomuutta ja tietämättömyyttä sen suhteen, miten voisi taistella suurta yritystä vastaan, ja on loppujen lopuksi päätenyt siihen, ettei halua hankalan ihmisen mainetta, vaan haluaa vain tehdä työnsä ja nostaa palkkansa rauhassa. Toinen haastateltu on niin ikään erittäin tietoinen ja vihainen monista puutteista ja syrjivästä hyväksikäytöstä työpaikallaan, mutta ei kuitenkaan ole kääntynyt ammattiliiton tai muiden tahojen puoleen, koska ei työkiireiden ja sairastelun vuoksi yksinkertaisesti ole jaksanut tehdä sitä.

Moni haastateltavista toteaa, ettei ole jaksanut valittaa väärinkäytöksistä ja syrjinnästä, vaikka on ajatellut, että niin pitäisi tehdä. Vaivalloisuutta lisää, jollei tiedä, mille taholle pitäisi valittaa; tällaista tietoa ei useinkaan ole helposti saatavissa. Tiedon pitäisi olla helposti ymmärrettävässä muodossa myös vammaisille tai vieras-kielisille henkilöille. Hyvänä esimerkkinä mainitaan se, että joissakin terveydenhuollon yksiköissä tieto potilasasiamiehestä on selkeästi esillä.

Aineistossa on yksi esimerkki siitä, että henkilö, joka oli kokenut epäasiallista kohtelua esimieheltään ja koki sen johtuvan etnisestä taustastaan, oli ottanut yhteyttä ammattiliittoon ja saanut aikaan kokouksen, jossa oli ollut paikalla työsuojeluvaltuutettu ja ylempää johtoa. Siitä ei ollut kuitenkaan hänen mielestään seurannut parannusta tilanteeseen ja lopulta hän oli itse lähtenyt työpaikasta.

Moni haastatelluista mainitsee myös, ettei ole vaikeaksi kokemassaan tilanteessa aina kommentoinut tai korjannut vääriä oletuksia. Syynä siihen on tunne, että pääsee itse helpommalla, kun antaa tilanteen mennä oikomatta käytettyjä käsitteitä tai kritisoida epäasiallista käytöstä. He eivät myöskään aina jaksa tai halua ottaa valistajan roolia, kun joku käyttäytyy tietämättömyyttään tai ajattelemattomuuttaan tökerösti itseä tai muita kohtaan. He katsovat, että ihmisiltä, etenkin ammattiroolissa toimivilta, voi odottaa, että he itse ottavat asioista selvää eivätkä jättäydy sen varaan, mitä asianosaiset heille kertovat esimerkiksi transsukupuolisuudesta tai vammaisuudesta.

9.3. MITEN SYRJINTÄÄ EHKÄISTÄÄN

Syrjinnän välttämistä puhuttaessa haastatteluissa nousi usein esiin turvallisen tilan käsite ja tarve. Turvallinen tila on sellainen, jonka osalta henkilö tietää jo ennalta, että voi mennä sinne ilman että joutuu syrjinnän tai häirinnän kohteeksi. Vammaiselle turvallinen tila merkitsee esteettömyyttä ja

erityistarpeiden huomioimista sekä tietoa näistä. Uskonnolliselle sateenkaari-ihmiselle turvallinen tila on sellainen, jossa häntä vastaan ei hyökätä hänen uskonnollisuutensa eikä hänen sukupuoli-identiteettinsä tai seksuaalisen suuntautumisensa vuoksi. Etniseen vähemmistöön kuuluvalla ihmiselle turvallinen tila on vapaa rasismista. Muunsukupuoliselle ihmiselle turvallinen tila on sellainen, jossa hänen sukupuoli-identiteetistään ei tehdä suurta numeroa negatiivisessa eikä positiivisessa sävyssä ja jossa ei tarpeettomasti harjoiteta sukupuolittamista, etenkin yksinomaan binäärisesti.

Turvallisessa sosiaalisessa yhteisössä jokainen on sitoutunut syrjimättömyyteen ja siihen, etteivät he kyseenalaista kenenkään kokemuksia syrjinnästä tai henkisestä väkivallasta.

Syrjinnän vastaisilla säännöillä ja ohjeistuksilla on haastateltujen mielestä suuri merkitys. Jos työyhteisössä on tehty selväksi, että minkäänlaista syrjintää ei suvaita, vähemmistöihin kuuluvat tuntevat olonsa turvallisemmaksi. Jos taas syrjinnän vastaista kantaa ei ole selvästi ilmaistu eikä virallisia linjauksia ole, syrjivälle käytökselle on enemmän tilaa ja siihen on vaikeampi puuttua.

Tapahtumien osalta olennaista on, että on selvä järjestäjätaho, jonka vastuulla on puuttua häirintään ja syrjintään välittömästi, jos sellaista tapahtuu. Hyvänä esimerkkinä mainitaan käytäntö, jossa erityistarpeensa esiin tuovalta ihmiseltä kysytään, miten hänen osallistumisestaan voitaisiin helpottaa, ja kenen puoleen hän voi kääntyä, jos tarvitsee apua tai jos olosuhteita on tarvetta parantaa.

Tietoisuutta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä ja näiden sisäisistä vähemmistöistä pitäisi lisätä kaikilla tasoilla, niin julkisuudessa kuin työpaikoilla, oppilaitoksissa sekä järjestöissä ja yhteisöissä, myös vähemmistöryhmiä edustavissa. Kouluopetuksessa olisi korkea aika huomioida seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, jotta niihin kuuluvat oppilaat voisivat kokea olevansa olemassa.

9.4. MONIPERUSTEISEN SYRJINNÄN ERITYISYYS

Tässä raportissa kerrotut moninaiset esimerkit valottavat sitä, kuinka syrjinnän, ulossulkemisen ja eriarvoisen kohtelun kokemukset moninkertaistuvat silloin, kun henkilö kuuluu useampaan vähemmistöön, josta jokaiseen liittyy mahdollisuus tulla kohdelluksi huonosti. Yksilön kohdalla se merkitsee sitä, että syrjintää tapahtuu useammin, se on jatkuvampaa, todennäköisempää ja totaalisempaa.

Onkin kuvaavaa nimittää moninkertaiseksi syrjinnäksi sellaista moniperusteisen syrjinnän muotoa, jossa henkilö kokee syrjintää yhdessä tilanteessa yhdestä, toisessa toisesta syystä. Vaikka nämä syrjintätilanteet eivät liittyisi mitenkään toisiinsa, syrjityn henkilön kohdalla ne merkitsevät sitä, että heidän täytyy olla varuillaan suuren osan aikaa. Tällainen on psyykkisesti hyvin kuluttavaa. Haastatteluja tehdessä herättikin huomiota se, että varsin moni haastatelluista mainitsi käyvänsä terapiassa tai kärsivänsä

mielenterveysongelmista. Koska ei ole mitään syytä epäillä, että haastateltaviksi olisi erityisesti valikoitunut tällaisia henkilöitä, on aihetta olettaa, että useisiin vähemmistöihin kuuluvat ihmiset elävät erittäin stressaavaa elämää.

Syrjinnän moniperusteisuus voi vaikuttaa paitsi ihmisen jaksamiseen, myös käyttäytymiseen: jos esimerkiksi tulee jatkuvasti häirityksi ihonvärinsä vuoksi, ei ehkä halua ottaa sitä riskiä, että tulisi lisäksi vielä syrjityksi seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteettinsä vuoksi, vaan pysyy kaapissa sen suhteen. Eläminen avoimesti homoseksuaalina tai transihmisenä voi olla helpompaa sellaiselle henkilölle, joka muilta osin kuuluu valtaväestöön.

Erityisen hankala tilanne on ihmisille, jotka kuuluvat kahteen vähemmistöön, jotka ovat jännitteisessä suhteessa toisiinsa. Joissakin etnisissä ja uskonnollisissa yhteisöissä suhtaudutaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin erittäin torjuvasti, ja kun samaan aikaan sateenkaaripiireissä suhtaudutaan ennakkoluuloisesti tai väheksyvästi etnisiin vähemmistöihin kuuluviin ja uskonnollisiin ihmisiin, kutistuu turvallinen sosiaalinen ja fyysinen tila heidän kohdallaan olemattomiin. Tällaista asetelmaa voisi ehkä kutsua vastavuoroiseksi tai vastakkaiseksi syrjinnäksi. Vakiintuneessa moniperusteisen syrjinnän tyypittelyssä se sijoittuu lähinnä risteävän syrjinnän kategoriaan. Monikermaisesta syrjinnästä se poikkeaa nähdäkseen siinä, että vaikka syrjintää tapahtuu eri tilanteissa eri perustein, nuo perusteet ovat kiinteästi sidoksissa ja vastavuoroisessa suhteessa toisiinsa.

Eri vähemmistöryhmäkuuluvuudet voivat muutenkin olla ristiriitaisessa tai poissulkevassa suhteessa toisiinsa. Haastatellut ovat törmänneet sellaiseen ajatteluun, ettei heidän etniseen ryhmäänsä voi kuulua seksuaali- tai sukupuolivähemmistöjen edustajia – ja tämä koskee yhtä lailla somaleja kuin suomenruotsalaisia.

Myös tilaisuuksissa ja palveluissa, joiden tarkoitus on tukea vähemmistöön kuuluvia ihmisiä, useisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt joutuvat valitsemaan roolikseen yhden ryhmäkuuluvuuden kerrallaan. Maa-hanmuuttaneille suunnatuissa palveluissa ei todennäköisesti saa apua seksuaaliseen suun-

Henkilön kuuluminen useampaan vähemmistöön aiheuttaa sen, että syrjintä on todennäköisempää tai totaalisempaa.

tautumiseen liittyviin ongelmiin eikä transihmisille suunnatuissa palveluissa välttämättä huomioida vammaisten erityistarpeita.

Kumulatiivisen moniperusteisen syrjinnän tilanteissa henkilön kuuluminen useampaan vähemmistöön aiheuttaa sen, että syrjintä on todennäköisempää tai totaalisempaa kuin mitä se olisi, jos henkilö kuuluisi vain yhteen vähemmistöön. Jos yksi vähemmistöryhmäkuuluvuus jo altistaa syrjinnälle tietynlaisessa tilanteessa, toinen vielä vahvistaa sitä.

Moniperusteista syrjintää kokeneiden on epäilemättä tavallistakin vaikeampaa tehdä valitusta tapahtuneesta. Kun syrjintätilanteisiin yleensäkin liittyy epävarmuutta muun muassa sen suhteen, mistä syystä syrjintää on tapahtunut eli mitä kiellettyä syrjintäperustetta vastaan on rikottu, moniperusteiset tilanteet ovat vielä epäselvempiä.

Kaiken kaikkiaan on aihetta olla huolissaan siitä, että useisiin vähemmistöryhmiin kuuluvat ihmiset kokevat syrjintää huomattavasti useammin kuin muut ja heidän on vaikeampi saada apua ja tukea koettuaan moniperusteista syrjintää.

Lähdeluettelo

Demokratiasanasto. Oikeusministeriö 2015.
<http://www.termipankki.fi/ext/demokratiasanasto/netmot.exe?UI=figr&height=188>

Ehdotus uudeksi yhdenvertaisuuslaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi. Yhdenvertaisuustoimikunnan mietintö. KM 2009:4.

Hallituksen esitys eduskunnalle yhdenvertaisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (19/2014).

Halme N, Kuusio H, Kanste O, Rajala R, Klemetti R, Seppänen J: Ulkomaista syntyperää olevien nuorten hyvinvointi kouluterveyskyselyssä vuonna 2017. Tutkimuksesta tiiviisti 26, syyskuu 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Kanste O, Sainio P, Halme N, Nurmi-Koikkalainen P: Toimintarajoitteisten nuorten hyvinvointi ja avun saaminen – Toteutuuko yhdenvertaisuus? Kouluterveyskyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 24, elokuu 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Kortteinen, Juhani & Timo Makkonen: Oikeutta rasismien ja syrjinnän uhreille. Etnisen syrjinnän ja rasismien vastainen käsikirja. Ihmisoikeusliitto ry, Helsinki 2000.

Lehtonen, Jukka & Kati Mustola (toim.): "Eihän heterotkaan kerro..." Seksuaalisuuden ja sukupuolen rajankäyntiä työelämässä. ESR Tutkimukset ja selvitykset 2/04. Työministeriö, Helsinki 2004.

Lepola, Outi & Susan Villa (toim.): Syrjintä Suomessa 2006. Ihmisoikeusliitto, Helsinki 2007.

Lepola, Outi: Toteutuvatko nuorten oikeudet? Oikeusperusteinen tarkastelu nuorten elinoloista. Allianssi & Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki 2015.

Luopa P, Kanste O, Klemetti R: Toisella asteella opiskelevien sateenkaarinuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 25, syyskuu 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Makkonen, Timo: Syrjinnän vastainen käsikirja 2003. International Organization for Migration, Vammala 2003.

Makkonen, Timo: Equal in Law, Unequal in Fact. Faculty of Law, University of Helsinki, 2010, 26.

Oikeusministeriö: Moniperusteisen syrjinnän selvitys: erityistarkastelussa eri vähemmistö-, ikä- ja vammaisryhmiin kuuluvien HLBTI-henkilöiden kokemukset. Tarjouspyyntö. Oikeusministeriö, Demokratia-, kieli- ja perusoikeusasioiden yksikkö 28.8.2017 OM 14/021/2016.

Olsén, Laura ja Leena Heinämäki & Assi Harkoma: Vähemmistöjen sisäisten vähemmistöjen ihmisoikeudet ja moniperustainen syrjintä: saamelaiset vammaiset henkilöt ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt. Lapin yliopisto, Rovaniemi 2017.

Pirkanmaan Seta:
<http://www.pirkanmaanseta.fi/koulutus-ja-tietopalvelut/seksuaalisuus/>

Seta: <https://seta.fi/sateenkaarianasto/>

Syrjintä Suomessa 2015-2016. Tietoraportti. Oikeusministeriö.

Taavetti, Riikka, Katarina Alanko ja Lotte Heikkinen: Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimushanke, tiivistelmä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisu 158, Seta-julkaisuja 26. Helsinki 2015.

Tasa-arvovaltuutetun toimisto: Selvitys sukupuolivähemmistöjen asemasta. Tasa-arvojulkaissuja 2012:1

Tiiri, Jaana: Vaatimus kaappien esteettömyyssäädösten tarkentamiseksi. <http://suomi100-sateenkaarenvareissa.fi/vaatimus-kaappien-esteettomyysaadosten-tarkentamiseksi/>

Tilastokeskus: Väestö uskonnollisen yhdistyksen mukaan 2004–2013. http://www.stat.fi/til/vaerak/2013/vaerak_2013_2014-03-21_tau_003.fi.html

Transtukipiste: <http://transtukipiste.fi/hlbtqi-sanasto/>

”Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä”. Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin. Oikeusministeriön julkaisu 7/2016. Helsinki 2016.

Valehtelisin jos väittäisin - Syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa. Yhdenvertaisuus-julkaisu, osa 24

”Vammaisena olen toisen luokan kansalainen” – Selvitys vammaisten kokemasta syrjinnästä arjessa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Oikeusministeriö ja syrjinnän seurantajärjestelmä. Helsinki 2016.

Vernerinet Verkko palvelu kehitysvammaisuudesta <http://verneri.net/yleis/yhdenvertaisuuslaki>

We all -hanke: Selvitys sukupuolen moninaisuudesta työelämässä: Kokemuksia syrjinnästä, työttömyydestä mutta myös esimiesten tuesta. <http://weallfinland.fi/fi/selvitys-sukupuolen-moninaisuudesta-tyoelamassa-kokemuksia-syrjinnasta-tyottomyydesta-mutta-myos-esimiesten-tuesta/>

We all -hanke: Ammattikoulussa ja sukupuolena muu? <http://weallfinland.fi/fi/ammattikoulussa-ja-sukupuolena-muu/>

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimintakertomus eduskunnalle 2018. K 6/2018 vp.

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325, 8§, 10§, 13§.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu: Mikä on syrjintää? <https://www.syrjinta.fi/mika-on-syrjintaa->

Liite

TUTKIMUSHANKKEEN ESITTELY HAASTATELTAVILLE

Haastateltavat henkilöt saivat tietoa tutkimushankkeesta aivan ensimmäisenä sen henkilön kautta, joka tunsii heidät entuudestaan ja tiedusteli heidän kiinnostustaan antaa haastattelu. Kertoessaan hankkeesta he saattoivat hyödyntää muotoilemaani haastattelukutsua:

Oletko kokenut syrjintää tai epäoikeudenmukaista kohtelua, häirintää tai epäasiallista käytöstä? Arveletko, että siihen on vaikuttanut seksuaalinen suuntautumisesi tai sukupuoli-identiteettisi, tai etninen taustasi / uskontosi / vammaisuutesi?

Haluaisitko kertoa kokemuksistasi luottamuksellisesti vapaamuotoisessa haastattelussa? Teen selvitystä moniperusteisesta syrjinnästä oikeusministeriölle ja ilahtuisin yhteydenotostasi. Olen kokenut tutkija ja kuulun itsekin sateenkaariyhteisöön. Löydät lisätietoa minusta ja selvityksestä täältä ja oheisesta liitteestä:

<http://www.migrationinstitute.fi/fi/staff/outi-lepola>

<http://www.migrationinstitute.fi/fi/news/selvitys-moniperusteisesta-syrjinnasta>

Do you have experiences of discrimination or unjust treatment, harassment or inappropriate behaviour? Do you think that it was connected with your sexual orientation or gender identity, or you ethnic background / religion / disablement?

Would you like to tell about your experiences in a confidential interview in your own words? I am conducting an investigation on multiple discrimination on behalf of the Ministry of Justice, and I would appreciate hearing about your experiences. I am a senior researcher and a member of the rainbow community myself.

You'll find a presentation of me and the project here (in Finnish):

<http://www.migrationinstitute.fi/fi/staff/outi-lepola>

<http://www.migrationinstitute.fi/fi/news/selvitys-moniperusteisesta-syrjinnasta>

Ottaessani itse yhteyttä henkilöihin, joiden yhteystiedot olin saanut ja jotka siten olivat alustavasti suostuneet haastateltaviksi, alustin haastattelua esimerkiksi näin (riippuen siitä, mihin ryhmään tiesin kyseisen henkilön kuuluvan):

"Sain yhteystietosi NN:ltä, joka kertoi, että olisit halukas antamaan haastattelun minulle, kiitos siitä! Kuten hän varmaan kertoi, teen tutkimusta siitä, kokevatko Suomessa etnisiin vähemmistöihin kuuluvat homoseksuaaliset ihmiset syrjintää, häirintää tai epäoikeudenmukaista kohtelua yhteiskunnassa ja arkielämässä. Haastattelussa voit kertoa vapaasti kokemuksistasi ja elämästäsi (jos haluat, voin lähettää sinulle kysymyksiä etukäteen). Haastattelut ovat ehdottoman luottamuksellisia; henkilöllisyytesi ei tule kenenkään muun kuin minun tietoon ja kirjoitan tutkimusraportin niin, ettei haastateltuja henkilöitä voi tunnistaa."

"N.N. gave me your contact details and told that you would be willing to give an interview to me, thank you for that! As s/he probably told you, I am conducting research on whether homosexual people who belong to ethnic minorities in Finland suffer from discrimination, harassment or unjust treatment in the society and in their

everyday life. In the interview you can talk freely about your experiences and your life (if you want to, I can send you questions in advance). The interview is strictly confidential, nobody else than me will get to know your name, and I will write the research report in the manner that no one can recognize the persons interviewed."

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

ISSN 1798-7059 (nid.)
ISSN 1798-7067 (PDF)
ISBN 978-952-259-730-4 (nid.)
ISBN 978-952-259-729-8 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi